

PRÁVNICKÁ FAKULTA UNIVERZITY KARLOVY V PRAZE
KATEDRA MEZINÁRODNÍHO PRÁVA

RIGORÓZNÍ PRÁCE

**SVOBODA PROJEVU NOVINÁŘŮ PODLE EVROPSKÉ
ÚMLUVY O LIDSKÝCH PRÁVECH A JUDIKATURY ESLP**

JOURNALISTS' FREEDOM OF EXPRESSION IN THE LIGHT OF EUROPEAN
CONVENTION ON HUMAN RIGHTS AND CASE LAW OF EUROPEAN COURT OF
HUMAN RIGHTS

MGR. MARTIN LOPOUR

2009

„Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracoval samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.“

Mé poděkování patří

Mgr. Kateřině Novotné a prof. JUDr. Daliboru Jílkovi, CSc., za cenné rady a odborné připomínky při koncipování práce,

Univerzitě v Kodani, kde jsem byl pomocí zajímavého výkladu Trygve Trier a Jacoba McChangamy seznámen s nevšedním způsobem náhledu na předmětnou problematiku,

mé rodině a blízkým za pomoc, podporu a trpělivost.

Děkuji.

1. Úvod

Svoboda projevu je jedním ze základních kamenů, na nichž je vybudována demokracie. Nelze si plně představit opravdu fungující svobodnou společnost, které by bylo právo volně se vyjadřovat odepřeno. Takováto společnost by pak patrně nemohla být nazývána demokratickou. Právo se svobodně vyjadřovat tedy jde ruku v ruce s demokracií a jejím dalším rozvojem. Toto právo je nezbytné pro seberealizaci každého jedince. Demokratičnost společnosti samozřejmě nelze naopak implicitně posuzovat na základě jediného ukazatele, tedy na základě toho, jak se v ní daří dodržovat, ctít a chránit svobodu projevu. Demokratická společnost musí splňovat mnohé kvality, aby si zasloužila tak vzácné, honosné a ryzí označení. Svoboda projevu je tak jen jedna z mnoha podmínek pro správné fungování demokracie, to však nijak nezmenšuje její význam. Lze říct, že svoboda projevu je rozhodně jedna z nejzákladnějších podmínek jejího fungování.

Pozornost, jaká se věnuje novinářům v souvislosti se svobodou projevu, je oprávněná a logická. Novinář při výkonu své profese působí jako element, který, ať už vědomě či nevědomě, nejčastěji zkouší a testuje demokratičnost společnosti z pozice svobody projevu. Na novináře by mohlo být nazíráno jako na novodobé rytíře, třímající v ruce bílé korouhve svobody projevu, neustále se vrhající do boje za prosazování této jedinečné svobody v praxi. Až na to, že prostředkem těchto novodobých „*miles*“,¹ již není meč či kopí, ale počítač, diktafon, mikrofon, kamera apod.

Svoboda projevu obecně i svoboda projevu novináře je po zásluze chráněna mimo jiné také jedním z nejdokonalejších nástrojů na ochranu lidských práv – Evropskou úmluvou o lidských právech, nad jejímž dodržováním dohlíží a bdí Evropský soud pro lidská práva. Evropská úmluva o lidských právech je významná pro to, že je prvním úspěšným pokusem o zabezpečení ochrany práv a svobod stanovených ve Všeobecné deklaraci lidských práv přijatých OSN tři roky po skončení největší a nejstrašnější války v dějinách lidstva, druhé světové války. Stala se celosvětovým vzorem pro ostatní systémy vytvořené na ochranu lidských práv a svobod. Figurovala například jako předloha pro Americkou úmluvu o lidských právech.

¹ Pozn. Lat. rytíř

Evropská úmluva na ochranu lidských práv a svobod byla podepsána v Římě 4. listopadu 1950 a vstoupila v platnost roku 1953. Jedná se o mezinárodní smlouvu, v níž se členské státy Rady Evropy² zavázaly, že v ní stanovená lidská práva a svobody jednotlivé státy zaručí každému, kdo se nachází pod jejich jurisdikcí. Je to jediný stálý a nezávislý kontrolní systém v Evropě,³ který zajišťuje respekt států vůči velkému okruhu základních práv a svobod. Tento okruh práv není nikterak úzký, není to však jediný důvod, proč je Evropská úmluva o lidských právech tak důležitá. Důležitý je rovněž dobře navržený a propracovaný systém kontroly jejího dodržování pomocí Evropského soudu pro lidská práva se sídlem ve francouzském Štrasburku, fungujícího jako součást Rady Evropy. Jurisdikce Soudu je závazná pro všechny státy, které Evropskou úmluvu o lidských právech podepsaly. Soudci jsou voleni Parlamentním shromážděním Rady Evropy a jsou naprosto nezávislí. Před Evropský soud pro lidská práva se případ může dostat až tehdy nastane-li chyba v ochraně lidských práv na národní úrovni, tzn. tehdy, nebyl-li stát schopen zaručit, aby každý pod jeho jurisdikcí mohl užívat práv zaručených Evropskou úmluvou o lidských právech.

Můžeme jenom děkovat za to, že žijeme na takovém místě na Zemi, kde jsou lidská práva brána vážně, s respektem a úctou, protože takový stupeň opravdu vynutitelné ochrany, jaký je nám poskytován Evropskou úmluvou o lidských právech, není ještě bohužel běžným celosvětovým standardem.

Myšlenka zpracování námětu této práce vznikla jako odpověď na situaci, kdy předmětné problematice byla v česky psané odborné literatuře věnována jen malá, dle mého názoru nedostatečná pozornost.

Záměrem nebo také cílem práce je zaplnění oné mezery, tedy vytvoření uceleného pohledu na problematiku svobody projevu novináře ve

² Rada Evropy je politická organizace, založená deseti evropskými státy 5. května 1949, na podporu lidských práv a demokracie. V současné době (k 1.1.2009) je členem Rady Evropy 47 států, Česká republika je členem od 30. června 1993.

³ Geografické hranice Evropy byly Evropskou úmluvou o lidských právech již překonány. V současnosti se v této souvislosti mluví o tzv. „velké Evropě“. Proto také byl s nárůstem počtu členských států Rady Evropy pro zabezpečení snadnějšího fungování změněn systém kontroly závazků vyplývajících z Evropské úmluvy o lidských právech. Původní dvě nezávislé instituce, Evropská komise pro lidská práva (1954) a Evropský soud pro lidská práva (1959), určené pro dohled nad dodržováním Evropské úmluvy o lidských právech byly po vídeňském summitu v roce 1993 od 1. listopadu 1998 nahrazeny novým Evropským soudem pro lidská práva. Určitou úlohu v rozhodovacím procesu před reformou hrál i politický orgán Výbor ministrů.

světle čl. 10 Úmluvy o lidských právech a judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Východiskem analýzy této práce a pracovní hypotézou se stal předpoklad, že interpretace a aplikace čl. 10 Úmluvy o lidských právech ve vztahu k novinářům činí smluvním státům a státním orgánům smluvních států problémy.

Pro ověření pracovní hypotézy jsem využíval informace z monografií a článků v odborných časopisech, z internetu. Pramenem, ze kterého jsem převážně čerpal při analýze a systematizování judikatury, byl HUDOC.⁴ Citace judikatury Evropského soudu pro lidská práva je uváděna ve tvaru a pořadí, jaké je obvyklé v odborných pracích týkající se Evropské úmluvy o lidských právech.

České vědecké obci se bohužel ještě nepodařilo zavést univerzální a jednotné české názvosloví některých termínů.⁵ Při práci s tematikou mezinárodního charakteru je to poněkud na škodu. Také tato práce se musela s uvedeným jevem potýkat. Bylo třeba se vypořádat i s termíny, které nelze do češtiny bez ztráty některých významových rovin přeložit vůbec. V těchto situacích je dán výklad v poznámkách pod čarou.

Přes výše zmíněné problémy, které se při koncipování práce vyskytly, lze doufat v to, že s pomocí tohoto díla dojde k alespoň dílčímu zaplnění prázdného místa v odborné literatuře. Tato práce také může posloužit jako základní kámen pro další, detailnější a ještě hlubší analýzu řečeného tématu.

⁴ Vyhledávací portál Evropského soudu pro lidská práva obsahující veškerou judikaturu Evropského soudu pro lidská práva. Viz. <http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/hudoc>

⁵ Možná také proto, že někteří mladí čeští autoři zabývající se touto tematikou publikují jen, nebo převážně jen v cizím jazyce

2. Novinář a svoboda projevu obecně

2.1 Pojem svoboda projevu

Svoboda projevu je jedna ze základních svobod, které je po zásluze věnována výrazná pozornost, ať už na úrovni vnitrostátní úpravy jednotlivých států, či na úrovni mezinárodní. Pro správné a úplné pochopení problematiky související se svobodou projevu je nutné si v první řadě ujasnit, co přesně máme na mysli, řekneme-li „svoboda projevu“, tzn. definovat na první pohled poměrně neurčitý pojem, který může být vykládán různě široce.

Podle čl. 10 odst. 1 věty druhé Evropské úmluvy o lidských právech⁶ pod obsah tohoto pojmu spadá jednak svoboda zastávat názory, dále také svoboda v přijímání a rozšiřování informací či myšlenek, bez ohledu na hranice, aniž by tyto svobody byly rušeny zasahováním ze strany státních orgánů.⁷ Je namístě podotknout, že z hlediska mezinárodně-právně relevantních definic pojmu svoboda projevu se tomu znění, uvedenému v Evropské úmluvě, nejvíce blíží definice z čl. 19 odst. 2 Mezinárodního paktu o ochraně občanských a politických práv⁸, stanovící, že toto právo v sobě taktéž zahrnuje jak svobodu vyhledávat, tak přijímat informace a myšlenky všeho druhu, bez ohledu na hranice. Pokračuje však dále demonstrativním výčtem způsobů, jak výše uvedené činit, konkrétně je zmiňován ústní způsob, písmo, tisk, umění nebo jakékoliv prostředky podle vlastní volby. Pro úplnost musíme zmínit i čl. 17 odst. 2 Listiny základních práv a svobod⁹ relevantní pro vymezení legálně závazné definice v právním řádu ČR, která stanoví, že každý má právo vyjadřovat své názory slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jiným způsobem. Dále pak každému náleží právo svobodně vyhledávat, přijímat a rozšiřovat ideje a informace. To všechno bez ohledu na hranice státu.

⁶ Někdy také označována jako Evropská úmluva na ochranu lidských práv a svobod, v zahraničních zdrojích někdy také zkracována jako ECHR, dále jen Úmluva, nebo Evropská úmluva. Bývá považována za nejdokonaleji fungující mezinárodně-právní instrument v oblasti ochrany lidských práv.

⁷ Doslova „Toto právo zahrnuje svobodu zastávat názory a přijímat a rozšiřovat informace nebo myšlenky bez zasahování státních orgánů a bez ohledu na hranice“. Český překlad viz zákon č. 209/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

⁸ V cizojazyčných dokumentech někdy také uváděno jako ICCPR – International Covenant on Civil and Political Rights.

⁹ Ústavní zákon č. 23/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů, dále Listina či LZPS.

V publikacích staršího data se můžeme setkat místo pojmu „svoboda projevu“ se synonymickým užíváním termínů svoboda tisku, či svoboda slova. Náborový proud, označující předmětné právo výše uvedenými výrazy, byl již argumentačně překonán.¹⁰ V současnosti jsou oba termíny používány pouze pro určitou část svobody projevu, byť, a to je třeba zdůraznit, část velmi podstatnou a důležitou.¹¹ Zároveň také nelze tyto dva pojmy vzájemně zaměňovat. V současnosti tedy převládá názor, že termíny „svoboda slova“ i „svoboda tisku“ jsou termíny užšími, nevymezujícími toto právo v celé jeho šíři a celistvosti, zatímco termín „svoboda projevu“ je považován za výrazový prostředek svým obsahovým pojetím nadřazený, jehož významové roviny sahají dál, než je tomu v zbylých dvou případech, tzn. jedná se o termín obecnějšího charakteru.

Tento současný pohled na problematiku, jak danou svobodu nazývat, lze odůvodnit a připsat faktu, že „svoboda slova“ by významově pokrývala sice značnou oblast svobody projevu, tedy možnost a prostředek, jejímž prostřednictvím je realizována předmětná svoboda. Tímto slovním spojením by byla nepochybně pokryta valná většina způsobů, jakým jsou šířeny názory a informace, tedy mluvená řeč, řeč zachycená v psané formě, řeč vysílaná televizí nebo rádiem, řeč ve formě slov na internetu apod. Nelze pod tento pojem však již podřazovat sdělení zprostředkované pomocí maleb, vysílané obrazem, fotograficky, vyjádřené sochařským dílem, pomocí posunků, sdělení názoru pomocí účasti na demonstraci apod., což by ve svém důsledku zmenšilo okruh práv, zaručených touto svobodou.

„Svoboda tisku“ je pak obsahově pojmem nejužším, jehož používání, zejména s rozvojem jiných sdělovacích technik, než jsou noviny a časopisy, je v současné době výjimečné a vyhrazené jen a čistě pro tištěná média.¹²

Jak bylo řečeno výše, svoboda projevu je dosti široký pojem, co vše je možné pod něj podřadit jsme si naznačili již dříve, jeho detailnímu rozboru z hlediska Úmluvy se budeme věnovat v dalších kapitolách.

¹⁰ Viz STONE, R. *Textbook on Civil Liberties & Human Rights*. 5th edition. Oxford : Oxford University Press, 2004.

¹¹ Viz YOUM, K. H. in WAHL-JORGENSEN, K., HANITZSCH, T. *The Handbook of Journalism Studies*. London : Routledge, 2008, s. 279 a násl.

¹² Jinak je tomu ovšem v zahraniční literatuře. Pojem „freedom of press“ je používán poměrně často.

Pro tuto práci to však nebude jediný stěžejní termín, na jehož správném určení a definování bude závislý další obsah práce. Stejně jako je nutné bližší určení toho, co je v Úmluvě myšleno pod pojmem „svoboda projevu“, musíme si také exaktně definovat, co se skrývá pod označením „novinář“.

2.2 Pojem novinář

Na rozdíl od pojmu „svoboda projevu“, který je v Evropské úmluvě definován a pomocí judikatury také neustále zpřesňován, na to abychom zjistili, co se skrývá pod výrazem „novinář“, se budeme muset poohlédnout jinde. Tato skutečnost je dána zejména zněním čl. 10 odst. 1. Úmluvy, který svobodu projevu zaručuje každému, bez ohledu na jeho povolání i další atributy, tzn. také novináři. Přesto, pokud se podíváme do judikatury, zjistíme, že na svobodu projevu novináře jsou kladeny jisté nároky a určité standardy, které reflektují specifickou společenskou roli, kterou svým působením novinář ve společnosti vytváří.¹³ Přesto Evropský soud pro lidská práva¹⁴ aplikující Úmluvu neměl doposud potřebu blíže tento pojem determinovat a postačil si vždy s přirozeným jazykovým výkladem tohoto výrazu a nikterak blíže a detailněji se jím nepotřeboval zabývat.

Dle mého názoru se Soud nebude problému definice novináře již moci vyhýbat příliš dlouho. Jeho nedefinovanost Úmluvou ani judikaturou Soudu nepřimo kritizoval mimo jiné i Výbor ministrů Rady Evropy ve svém Doporučení R (2000) 7.¹⁵ V důvodovém stanovisku k výše zmíněnému dokumentu,¹⁶ které se jinak z velké části opírá o judikaturu Soudu,¹⁷ je pak dán vlastní pokus Výboru ministrů o stanovení obsahu pojmu „novinář“.¹⁸ Také v mnoha národních právech nalezneme tento pojem přímo definovaný. Jako příklad může posloužit Belgie, jež se vydala cestou definice novináře „..v novém zákoně o ochraně novinářských zdrojů z března 2005, kde je novinář vymezen jako fyzická či právnická osoba, která nezávisle nebo jako zaměstnanec pravidelně a přímo přispívá ke shromažďování, editování,

¹³ Zřejmé např. z analýzy případů *Jersild v. Dánsko* rozsudek z 23.9.1994, A 298, *Lingens v. Rakousko* rozsudek z 8.7.1986, A 103, a další.

¹⁴ Dále jako „Soud“.

¹⁵ Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy R (2000) 7.

¹⁶ Důvodové stanovisko k Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy R (2000) 7.

¹⁷ Zejména o případ *Goodwin v. Velká Británie* rozsudek z 27.3.1996, Appl. No. 17488/90.

¹⁸ Důvodové stanovisko k Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy R (2000) 7, par 10 a násl., samozřejmě pouze pro účely Doporučení Výboru ministrů.

výrobě a distribuci informací pro veřejnost prostřednictvím sdělovacích prostředků.¹⁹ Úkolem této práce není pouze deskripce současného stavu Svobody projevu novináře podle čl. 10 Úmluvy a judikatury Soudu, ale i zhodnocení a odhadnutí směrů, kterými se bude ubírat další vývoj, proto se pojmu „novinář“ budu věnovat detailně.

Pokud bychom měli jednoduše definovat pojem „novinář“, zjistili bychom, že se jedná o synonymum slova žurnalista, tedy že jde o člověka pracujícího v žurnalistice, jehož povoláním je sběr, ověřování a šíření informací, přičemž žurnalistiku můžeme definovat jako povolání a produkty lidské činnosti, které přinášejí informace o aktuálním společenském dění.²⁰ Termín „novinář“ vznikl dříve jako pojmenování osoby píšící do novin. Postupem času a s rozvojem nových sdělovacích prostředků se však tento termín rozšířil také na osoby publikující v rozhlasu, televizi i na internetu.²¹ Podporou tohoto tvrzení je i fakt, že termín novinář vznikl jako český ekvivalent cizího slova, jež nakonec zdomácnělo i u nás ve formě výrazu „žurnalista“. S tímto názorem souhlasí světoví teoretici žurnalistiky, např. McNair²², z českých kapacit v oboru žurnalistiky např. Reifová.²³ I v této práci budu respektovat uvedený způsob výkladu pojmu a oba výrazy budu používat v rovnocenném a ekvivalentním postavení. V souladu s výše zmíněným tedy budu výrazem novinář označovat též osoby přispívající do rozhlasu, televize, na internet, přestože slovní základ tohoto pojmu by mohl v laickovi neorientujícímu se v dané problematice vyvolat dojem, že se může jednat pouze o osobu publikující v novinách.

Tím jsme si vyjasnili ekvivalenci pojmů novinář a žurnalista, definici však musíme dále rozvinout.

Žurnalista je osoba provádějící specifickou činnost, jejíž předmětem je naplňování obsahu pojmu „žurnalistika“, od níž je i označení této osoby slovně odvozeno. Slovo žurnalistika pochází z francouzského slova „jour“, což znamená den. Toto francouzské slovo má svůj prapůvod v latině,

¹⁹ MORAVEC, O. *Redakční tajemství v České republice perspektivou judikatury Evropského soudu pro lidská práva*. Jurisprudence. 2006, č. 3, s. 25.

²⁰ Detailněji viz níže

²¹ <http://en.wikipedia.org/wiki/Journalist> a

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Novin%C3%A1%C5%99>.

²² V McNAIR, B. *Sociologie žurnalistiky*. Praha : Portál, 2004.

²³ V REIFOVÁ, I. a kol. *Slovník mediální komunikace*. Praha : Portál, 2004.

konkrétně v latinském slově „*diurna*“, což můžeme překládat přídavným jménem denní.

2.2.1 Žurnalistika v rovině aktivity

Samotnou žurnalistiku můžeme chápat ve třech významových rovinách. V první z nich můžeme definovat žurnalistiku jako zvláštní profesní činnost spočívající ve sbírání, zpracovávání, třídění a další distribuci sdělení, přičemž zmíněná sdělení mají aktuální, časovou povahu. Tato činnost je prováděna soustavně a pravidelně a přináší informace z oblasti politiky, kultury, sportu, ekonomiky, společnosti, vědy a dalších. Zároveň však může být činností i bez aktuálně časového prvku, tedy nadčasovou, kdy nedochází k sběru, zpracování, třídění a distribuci sdělení, nýbrž je dáván výklad již známým sdělením, nebo je touto činností sdělován subjektivní postoj, názor, nebo argumentace.²⁴

Teoretikové žurnalismu se úplně jasně neshodují v oblasti, zda do definice žurnalistiky zahrnovat i druhou část výše uvedeného. Při letmém prolistování teoretickými publikacemi o žurnalismu by se mohlo zdát, že některé kapacity neuznávají zařazování pod pojem žurnalistiky činnosti, jež jsou bez aktuálního časového prvku, kdy se jedná pouze o výklad již známého, nebo tehdy, kdy jsou pouze předkládány subjektivní postoje či názory. Nicméně tento dojem se musí rozplynout při bližším a hlubším studiu teorie žurnalismu.

Dle jiného pohledu na tentýž problém musí žurnalistika splňovat zejména čtyři kvality, nutné pro podřazení pod tento pojem. Jsou jimi:

- Novost

Tzn. příjemci sdělení, jeho adresáti, jsou seznamováni se skutečnostmi, které dosud nevěděli, nebyli jim dříve známé, nebo jsou jim alespoň předkládány a interpretovány novým způsobem, jinak než doposud. Za žurnalistiku nelze považovat vytvoření jakékoliv informace, byť by splňovala podmínku novosti. Souhrn číselných výsledků včerejších hokejových utkání se stane podřaditelným pod pojem žurnalistika ne v momentě vytvoření seznamu dvojic týmů s příslušnými číselnými výsledky, ale až tehdy, budou-li dány tyto údaje do kontextu, bude-li jim dán příběh a

²⁴ Viz REIFOVÁ, I.: Žurnalistika – slovníkové heslo. [citováno 22.2.2008]. Dostupný z <http://www.mediar.cz/www/index.php?pid=3&id=1605>.

souvislosti. Strohému seznamu dvojic týmů s číselnými výsledky nelze upírat značnou informační hodnotu a někdy také daleko větší přehlednost a s tím související schopnosti předat informaci. Například data posílaná pilotovi letadla o okolí mají klíčovou roli pro řízení stroje a tedy ovlivňování životů přepravovaných lidí, nelze jim však přiznat podřaditelnost pod pojem žurnalistika, neboť tyto seznamy jsou předkládány bez jakékoliv analýzy, interpretace či komentáře. Je pouze na pilotovi, aby obdržené informace analyzoval a interpretoval a podle výsledku této jeho činnosti upravil řízení letadla.²⁵

- Autorství

Koresponduje s tím, co bylo uvedeno výše. Uvedení informací do souvislostí je předpokladem pro novinářskou tvorbu. S tím je také spojeno předání předpokladů pro správné pochopení podávané informace, které se neobejde bez sdělování postojů nebo hodnot novináře.

Tím, že novinář při své činnosti pouze nezprostředkovává strohá fakta, ale zasazuje je do jakéhosi rámce, dochází k přenosu postojů a hodnot novináře, vytvořeného životními zkušenostmi daného žurnalisty. Je tedy současně přenášen též autorův „světonázor“ a v souladu s ním jsou předkládaná fakta interpretována. V této rovině je žurnalistika i jakousi ideologickou činností, jejíž prvky můžeme nalézt v téměř jakémkoli prostředku lidské komunikace.

Novinář je při své práci odkázán na získávání informací z širokého okruhu a škály informačních zdrojů. Novinář získaná fakta použije v souladu se svými životními zkušenostmi, tzn. je zde vnesen jistý a často nemalý prvek subjektivity, přesto je na něj a jeho práci kladen požadavek objektivizace, tzn. ověření jak získaných informací, tak i komentářů a dosažených závěrů z obecně uznávaných zdrojů, ležících mimo pole žurnalistiky. Jedná se zejména o vyjádření odborníků, svědků apod. Tyto používané informační zdroje také přinášejí do žurnalistiky část subjektivismu a často mohou zastávat i protichůdné názory na interpretaci jednotlivých faktů. To však nemusí být nikterak na škodu a novinář se musí umět s uvedeným jevem vyrovnat a přinést informaci, která bude pokud možno co nejvíce nestranná. Nikdo však nemůže zaručit její absolutní nestrannost,

²⁵ Tohle je samozřejmě trochu zjednodušený pohled na proces řízení letadla, nicméně pro potřeby této práce se zmíněné přirovnání jeví jako vhodný ilustrativní příklad.

kteřá je stejně jako ostatní společenské jevy jen těžko zhodnotitelná či změřitelná.

Žurnalistika v autorském úhlu pohledu je současně ideologickým nástrojem, který nesděljuje jen čistá fakta, ale zároveň předkládá způsob, jak tato fakta pochopit, popřípadě jak je interpretovat. Interpretace je velmi účinnou a mocnou zbraní v dnešním světě plném informací a její zneužití může být velmi nebezpečné, s dalekosáhlými následky. Žurnalistika je oblastí s velkou sférou vlivu, oblastí, v níž se střetávají různé pohledy a názory na pochopení totožných informací. Správně fungující žurnalistika zajišťuje rovnováhu sil v dané společnosti i tím, že je jejím prostřednictvím dáván prostor pro názory menšinové či alternativní.

To jsou všechno skutečnosti, které musíme brát v potaz v souvislosti s autorstvím jako znakem žurnalistiky.

– Pravdivost

Je třetím požadavkem, který musí být splněn pro naplnění první definice žurnalistiky. Na pojem pravdivosti lze nahlížet z matematicko-logického hlediska,²⁶ z hlediska filosofického²⁷ a mnohých dalších. V moderním světě je velmi těžké určit pravdivost předkládaných zpráv. Úzce souvisí s objektivitou a její problematičností výše nastíněnou. Snaha o objektivitu by měla být přítomna v každém novinářově počínání. Požadavek objektivit²⁸ se stal stěžejní součástí novinářské etiky, která je nezbytná a nutná pro to, aby veřejnost považovala předkládaná sdělení za hodnověrná a pravdivá. Tento požadavek musí být splněn i tehdy, pokud nejsou známa úplně všechna fakta o určité události, skutečnosti apod.²⁹ Novinář, jako každá lidská bytost, má určité názory. Nelze očekávat, že by se tyto jeho názory nikterak nepromítly do jeho práce, lze však očekávat a po novináři i vyžadovat, aby se to dělo jen v určitých, jasně rozpoznatelných částech novinářovy práce. Ve skutečnosti veřejnost často zajímají názory, hodnotové soudy a glosy novináře a je po něm také často vyžadováno, aby je činil. Musí

²⁶ V tomto případě půjde spíš o pravdivostní hodnotu. Příkladem může být tautologie, vždy pravdivý složený výraz. „Buď je dnes čtvrtek, nebo jiný den v týdnu.“

²⁷ Jako jedni z prvních se otázkou pravdy zabývali sofisté. Ti ji chápali jako určitý stupeň shody vědomostí s objektivní realitou. Více viz BLECHA, I. *Filosofie – základní problémy*. 2. vydání, Olomouc : FIN, 1996, nebo FUCHS, J. *Filosofie 2. Kritický problém pravdy*. Praha : Krystal OP, 1995

²⁸ Blíže také SCHUDSON, M., ANDERSON, CH. in WAHL-JORGENSEN, K., HANITZSCH, T. *The Handbook of Journalism Studies*. London : Routledge, 2008, s. 88 a násl.

²⁹ Viz Pedersen a Baadsgaard v. Dánsko rozsudek z 17.12.2004, Appl. No. 49017/99.

být však jasně rozpoznatelné a oddělitelné od faktů. Nesmí dojít k situaci, kdy novinář bude své komentáře vydávat za odosobněná fakta, nebo kdy může být hranice mezi tím, co je pouhé předkládání informací a jejich hodnocení nezřetelné či rozpoznatelné jen velmi slabě a problematicky. Snadnějším rozlišení pomáhá i častá specializace na jednu či druhou oblast. Běžně se setkáváme s rozdělením novinářů v určitém druhu média na zpravodaje a komentátory apod.

Sdělení předkládané žurnalistou musí být konstruováno na základě skutečností, které jsou oddělitelné od novinářovy osoby, tedy na novináři zcela nezávislé. Tento požadavek dodává žurnalistovým sdělením důvěryhodnost, která je nutná pro komunikaci mezi novinářem a adresáty jeho sdělení v tom smyslu, ve kterém je realizována novinářská informační činnost.

K tomu, aby se bylo možno co nejlíže dobrat objektivní pravdivosti, je novinář povinen se při své práci odosobnit a svá sdělení předkládat vyvážená, snažící se dosáhnout neutrality. K jejímu dosažení je třeba se na předkládaný problém dívat z více stran, poskytovat prostor různým či protichůdným myšlenkám, také těm alternativním, při současném zachování i poměrného rozložení pozornosti, časového či sdělovacího prostoru u jednotlivých předkládaných myšlenek.

– Aktuálnost

Je čtvrtým požadavkem nutným pro naplnění první definice žurnalistiky. Ze samotného původu slova žurnalistika³⁰ lze vyvodit požadavek novosti předkládaného sdělení. Tato kvalita předkládaného sdělení nemusí spočívat pouze v krátkém časovém intervalu mezi reálným uskutečněním události, o níž je přinášena informace, nýbrž i ve způsobu předkládání faktů, která jsou sice již delší dobu známá, ovšem úhel pohledu nebo způsob jeho podání je nový.

Lze si těžko představit, že by v dnešní době přinesly noviny například zprávu o výbuchu v Černobyli. Reálná, a i my bychom mohli takové sdělení zařadit pod žurnalistiku, by byla taková situace tehdy, informoval-li by například uvedený článek o novém pohledu na příčiny katastrofy, než jaké byly doposud předkládány, či nově objevené účinky na přírodu a lidské

³⁰ Viz výše.

zdraví v souvislosti s tímto výbuchem. V tomto případě by se na informaci o výbuchu dalo pohlížet jako na uvádění do souvislostí, okolností, tedy na zprostředkování toho, aby byla nově předkládaná informace vědeckého výzkumu srozumitelná a jednoduše pro adresáta zařaditelná.

Těmito čtyřmi základními charakteristikami jsme definovali žurnalistiku jako činnost. Je to však pouze první z možných definicí.

2.2.2 Žurnalistika v rovině rezultativní

Druhý možný pohled na pojem žurnalistika je rezultativní, výsledkový. V této rovině můžeme žurnalistiku vnímat jako ucelené kvantum výsledků výše definované činnosti, přičemž tento výsledek je pravidelně zveřejňovaný ve formě televizního a rozhlasového vysílání, tiskové produkce, na internetu apod.

Z tohoto pohledu se tak vedle požadavků na kvalitu činnosti připojuje ještě požadavek na výsledek této činnosti. Jeho důležitým aspektem je jeho pravidelnost.

2.2.3 Žurnalistika v rovině institucionální

Třetí možný pohled na žurnalistiku je institucionální. V tomto případě je za žurnalistiku označována společenská instituce, jež pomáhá utvářet a formovat veřejný prostor v liberálně-demokratických společnostech a upevňovat demokracii.³¹ Toto utváření se děje díky tomu, že žurnalistika vykonává více jí určených funkcí. Základními z nich jsou:

- Funkce fóra

Žurnalistika vytváří prostor pro prezentaci široké škály názorů, či veřejného mínění. Vytváří místo pro sdělení, která se jinou formou sdělovat nedají, nebo by to bylo jinou formou velmi obtížné.

- Funkce informační

Tato funkce zabezpečuje zajištění dostatku relevantních, hodnověrných a pravdivých informací adresátům sdělení, tedy veřejnosti. Tímto způsobem se stará o to, aby si každý mohl svobodně utvořit názor na jakoukoliv problematiku, bez zatajování důležitých skutečností. Není to pouze pozměňování či falšování informací, které jsou způsobilé manipulovat

³¹ K tomu obecně také McNAIR, B. in WAHL-JORGENSEN, K., HANITZSCH, T. *The Handbook of Journalism Studies*. London : Routledge, 2008, s.237 a násl.

veřejným míněním. Je to i zatajování informací či regulace, kdy a v jakých časových odstupech či pořadích budou informace předkládány. Ve vztahu k veřejnosti žurnalistika pouze neinformuje, ale také reprezentuje. Žurnalistika zaznamenává názory, nálady, přesvědčení, hodnoty, ideologie či hlasy ve společnosti, ať už adekvátně či ne. S vlastností či schopností žurnalistiky reprezentovat společnost také úzce souvisí funkce kontrolní.³²

– Funkce akcelerační

Žurnalistika je schopna dynamizovat a akcelerovat veřejné mínění a jeho tvorbu výběrem témat, která jsou adresátům sdělení předávána, i formou, jakou je to činěno.³³ Je to novinář, kdo rozhoduje o tom, jaké téma je momentálně aktuální, čemu dá při své práci přednost.

V současném moderním a složitém světě není možné vědět všechno. Informace se staly cenným zbožím a jejich cena neustále roste. Velká část těchto informací se k veřejnosti dostává právě skrze působení žurnalistiky, tedy pomocí výsledku práce novináře. Tím, že si žurnalista určí, na čem bude pracovat a co tedy bude následně prezentovat veřejnosti, může značným způsobem ovlivňovat, co se k adresátům dostane a co ne. Nejzajímavější a nejžádanější bývají informace zcela nové. Není to však jediná kvalita, která musí být splněna, aby se novinář rozhodl ji zprostředkovat veřejnosti.³⁴ Musí se jednat o zprávu, která je zajímavá pro daný okruh adresátů. To, co zajímá veřejnost v Praze, nemusí být zajímavé v Brně a už vůbec ne třeba v Riu de Janeiru. Schopnost zviditelnit určitý problém, či nastolit téma k veřejné diskuzi, je obrovskou mocí v novinářových rukách. Lze prohlásit, že skutečnosti, o nichž není prostřednictvím žurnalistiky informováno, nemají téměř žádný nebo jen malý význam pro utváření veřejného mínění.³⁵ Žurnalistou zviditelněná věc se dostává do centra pozornosti veřejnosti, což jí přidává na důležitosti.

³² Viz dále.

³³ Jedná se o tzv. „agenda setting“.

³⁴ K tomu více MADIANOU, M. in WAHL-JORGENSEN, K., HANITZSCH, T. *The Handbook of Journalism Studies*. London : Routledge, 2008, s. 325 a násl.

³⁵ Vynecháme-li samozřejmě okruh lidí, kterých se událost přímo dotýká a dozvěděli se o ní tedy jiným způsobem, než skrze novinářovo sdělení. Okruh takových lidí je obvykle nepoměrně menší, a proto má na veřejné mínění nepoměrně menší vliv.

Rychlost, s jakou se většina témat dostane do veřejného povědomí, je závislá na žurnalistech. Tímto způsobem lze výrazně dynamizovat vývoj veřejného mínění.

– Funkce kontrolní

Instituce a nositelé veřejné moci jsou médiu podrobováni neustálé kontrole. Za předpokladu splnění základních informačních kvalit je žurnalistika považována za schopnou reálné, nezkrácené a pravdivé deskripce objektivní skutečnosti. Je vnímána tedy jako jakýsi prezentátor reality, její zprostředkovatel. Funkce kontrolní je úzce provázána s funkcí akcelerační. Schopnost nastolit téma a přitáhnout k němu pozornost zároveň konstituuje žurnalistiku jako jakéhosi hlídacího psa, jenž by měl být činný a aktivní ve prospěch společnosti a veřejnosti.

Zároveň je třeba upozornit i na fakt, že žurnalistika v roli hlídacího psa může nejen dobře sloužit užitečnému zájmu, ale stejně jako každá mince má dvě strany, tak i tato funkce žurnalistiky nemusí za určitých podmínek být společnosti jen prospěšná.

Pravidla dodržovaná při vytváření zpráv v kombinaci s touhou novináře po poutavém nebo dramatickém příběhu mohou vést k mediálně vyvolanému zděšení veřejnosti. Jedná se o tzv. „morální paniku“, což je pojem používaný pro sdělovacími prostředky vyvolané veřejné znepokojení nad určitým jevem nebo jistou skutečností, které je neúměrně vysoké vzhledem ke skutečné a reálné hrozbě, kterou daný jev nebo skutečnost představuje.

Téma, které se stalo předmětem mediální paniky, se stává důležitým. Vyvolaná morální panika je po jejím vypuknutí dále přizívána dalšími médii, která o dané problematice dosud neinformovala. Dochází k aktivizování společnosti včetně jejích představitelů. Mocné osoby se vyjadřují k dané problematice a jsou podnikány kroky k zamezení vzniku předmětu morální paniky. Tato snaha někdy „vyšumí“, někdy je však transformována do aktů zákonodárné či výkonné moci, zejména, je-li na to zrovna příhodná doba, např. předvolební období. Morální panika je někdy přirovnávána k lavině.

Spouštěčem může být i nepatrná reportáž či zpráva. Důsledky takovéto zprávy však mohou být počítány exponenciálně, nikoli lineárně.³⁶

Někdy je tato schopnost žurnalistiky využívána cíleně, někdy bez předchozího záměru. Žurnalistika chrání veřejnost před zneužíváním veřejné moci tím, že o činech a krocích veřejné moci přináší informace ve srozumitelné formě. Novinář může informovat o věcech, které se mu nelíbí a může tím vytvářet tlak na představitele veřejné moci, který je nutí činit opatření vedoucí k nápravě. Změna nastane tehdy, pokud se daná instituce, na niž je vytvářen tímto způsobem nátlak, domnívá, že změny jsou vyžadovány společností a tím, že bude reagovat očekávaným způsobem, přinese menší náklady³⁷, než jaké by byly potřeba na vypořádávání se s vlastní nečinností. V tomto bodě se bude jednat již o rozhodování politického rázu, do kterého nemůže žurnalistika přímo zasahovat. Může do něj zasahovat pouze nepřímo tím, že problému poskytne publicitu v souvislosti s deklarovaným znepokojením veřejnosti nad daným problémem.³⁸

Žurnalistika v roli hlídacího psa samozřejmě může plnit pozitivní společenskou funkci, a nejčastěji ji také plní. Nicméně je nutné se zmínit i o možnosti jejího zneužití.

2.2.4 Žurnalistika a společenský systém

Výše uvedený popis tedy žurnalistiku uvádí jako svébytnou a specifickou socioekonomickou aktivitu, mající určitá pro společnost důležitá a nezbytná poslání. Z toho ovšem plyne i jakási odpovědnost žurnalistiky vůči společnosti v souvislosti s jejím posláním a privilegií, která jsou jí za to poskytována. Je nezbytné poznamenat, že zmíněné definice žurnalistiky jsou konstruovány pro liberálně-demokratické společenské systémy. V tomto prostředí je sektor žurnalistiky ekonomicky i politicky nezávislý na veřejné moci, přičemž nezávislost je právně garantována, zaručena i efektivně uplatňována a vynucována.

³⁶ Jako modelová ilustrace morální paniky můžou posloužit dánské karikatury proroka Mohameda a reakce na ně v islámském světě. K urážkám proroka Mohameda také I. A. v Turecko rozsudek z 13.9.2005, Appl. No. 42571/98.

³⁷ V tomto případě nutno chápat pojem náklady a veškeré vstupy (ať současné, nebo budoucí) do takovéto činnosti co nejšířěji, ne pouze v hmotném slova smyslu.

³⁸ Ať už je deklarované znepokojení společnosti skutečné, či nikoli.

V nedemokratických politických systémech, jako jsou například totalitní systémy, definují žurnalistiku jako prostředek k posílení a udržení moci, z čehož vyplývá, že její deskripce, analýza pojmu, její místo a fungování ve společnosti i rozbor jejích funkcí bude do značné míry odlišný.

Pro potřeby této práce není pohled na žurnalistiku tímto způsobem příliš potřebný, a proto se jím nebudeme hlouběji zabývat. Nebylo by však vědecky správné jej opomenout úplně a nezmínit jej vůbec.³⁹

2.2.5 Novinář v relaci s Evropskou úmluvou

Tímto jsme si definovali pojem žurnalistika, který je nezbytný pro determinaci pojmu žurnalista neboli novinář. Je to osoba, která naplňuje význam žurnalistiky svou činností. Definice žurnalisty je proto přímo odvislá od správného pochopení pojmu žurnalistika a definovat novináře bez současného osvětlení pojmu žurnalistika je velmi obtížné a krkolomné.

Jak již bylo řečeno výše, pojem novinář ani obsahové roviny skrývající se pod tímto slovem, nejsou v Evropské úmluvě nikde definovány. Přesto při procházení relevantní judikaturou narážíme na obsahové fragmenty teorie žurnalistiky, které jsou používány pro argumentační podporu zastávaných názorů. Výše provedené stručné shrnutí základních premis významných pro tuto práci je důležité pro správné pochopení svobody projevu novináře v celé jeho šíři.

³⁹ Více například v REIFOVÁ, I. a kol. *Slovník mediální komunikace*. Praha : Portál, 2004.

3. Úmluva a svoboda projevu novináře

3.1 Pozice práva na svobodu projevu v Úmluvě

Platón považoval číslo 10 za číslo ideální, jímž lze vysvětlit většinu jevů jeho tehdejšího světa.⁴⁰ To však pravděpodobně nebude důvod, proč je svoboda projevu umístěna v Evropské úmluvě právě na tomto místě.

Neexistuje žádná formální hierarchie práv zaručených Úmluvou. To je třeba brát v úvahu v případě střetu dvou práv zaručených Úmluvou. V Úmluvě nenalezneme „žebříček“, podle něhož bychom mohli určit, které právo má přednost před druhým. Tehdy bude třeba nalézt rovnováhu mezi navzájem dotčenými právy, čemuž odpovídá i vnitřní uspořádání jednotlivých Úmluvou zaručených práv. To však neznamená, že nelze práva rozdělit podle určitých kritérií.

Nejdůležitější a v praxi nejvíce používané dělení⁴¹ rozčleňuje práva zaručená Úmluvou na:

- Nepodmíněná (např. zaručená články 2,3,4,5,6,7,12,13,14), z nichž některá jsou nezrušitelná⁴² (např. zaručená články 2,3,4,7) a
- Podmíněná (např. zaručená články 8,9,10,11)

Právo na svobodu projevu je, jak vidíme, právem podmíněným. Jeden z rozdílů⁴³ mezi právy nepodmíněnými a podmíněnými⁴⁴ je v tíze důkazního břemene. Obecně je důkazní povinností obtížena osoba, tvrdící, že bylo porušeno právo zaručené Úmluvou. Pokud je však objektem zásahu právo podmíněné, přechází důkazní povinnost na stát a je to stát, kdo v takovém případě musí prokázat, že zásah do podmíněného práva byl oprávněný.⁴⁵

V případě podmíněných práv Úmluva tato práva zaručuje, zároveň však povoluje, aby bylo státem do zmíněných práv za dodržení určitých

⁴⁰ Platón se inspiroval u Pythágora, který „ideálnost“ čísla deset vysvětloval součtem prvních čtyř čísel 1+2+3+4 a zobrazoval jej pomocí rovnostranného trojúhelníku.

⁴¹ OVEY, C., WHITE, R. *The European Convention on Human Rights*. 4th edition. New York : Oxford University Press, 2006, s. 18.

⁴² Tzv. „absolutní práva“, u nichž není možná derogace podle článku 15 Úmluvy.

⁴³ Podle Oveyho a Whita tím nejdůležitějším. Ibid, s. 18.

⁴⁴ Problematika podmíněnosti a nepodmíněnosti je poměrně obsáhlá. Vzhledem k tématu práce se však nebudu touto problematikou obecnějšího charakteru hlouběji zabývat.

⁴⁵ Viz Ibid, s. 18 a násl.

podmínek zasahováno.⁴⁶ To je zároveň důvodem, proč v těchto případech dochází k přenosu důkazního břemene na stát.

K článku 10 Úmluvy se vztahuje také článek 16, který říká:

- „Nic v člancích 10, 11 a 14 nemůže být považováno za bránící Vysokým smluvním stranám uvalit omezení na politickou činnost cizinců“⁴⁷

Mohlo by se zdát, že se jedná o značně restriktivní ustanovení Úmluvy, překvapivě je však jeho použití v praxi velmi výjimečné. Navíc se nejedná o kompletní možnost vyloučení použití článku 10 směrem k cizincům, ale pouze o možnost vyloučení jeho použití ve vztahu k politické aktivitě cizince.⁴⁸ Sporadická aplikace článku 16 vede k úvahám směřujícím k jeho vypuštění z Úmluvy.

3.2 Analýza článku 10 Úmluvy z hlediska svobody projevu novináře

Článek 10 říká:

1. „Každý má právo na svobodu projevu. Toto právo zahrnuje svobodu zastávat názory a přijímat a rozšiřovat informace nebo myšlenky bez zasahování státních orgánů bez ohledu na hranice. Tento článek nebrání státům, aby vyžadovaly udělování povolení rozhlasovým, televizním nebo filmovým společnostem
2. Výkon těchto svobod, protože zahrnuje i povinnosti i odpovědnost, může podléhat takovým formalitám, podmínkám, omezením a sankcím, které stanoví zákon a které jsou nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, územní celistvosti nebo veřejné bezpečnosti, předcházení nepokojů a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky, ochrany pověsti nebo práv jiných, zabránění úniku důvěrných informací nebo zachování autority a nestrannosti soudní moci“⁴⁹

Osoba novináře se zde skrývá hned na dvou místech. První z nich najdeme pod termínem „každý“. Nikdo zřejmě nebude na pochybách, že je tím myšlen jakýkoliv člověk. Do tohoto pojmu se tak kromě novináře vejdou i další skupiny osob, které mají v rámci článku 10 Úmluvy specifické

⁴⁶ Viz dále.

⁴⁷ Český překlad viz zákon č. 209/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁸ Model politicky působícího novináře – cizince, jak lze aplikovat čl. 16 spolu s čl. 10 Úmluvy, působí uměle a nepravděpodobně, nicméně je třeba jej, byť jen okrajově, také zmínit.

⁴⁹ Český překlad viz. zákon č. 209/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

postavení, jako jsou zaměstnanci a pracující ve veřejných službách, děti, příslušníci ozbrojených sil, vězni, mentálně postižení a další.

Druhým obratem, za kterým můžeme spatřit novináře a jeho činnost, je spojení „přijímat a rozšiřovat informace“. Novinář je jeden z hlavních činitelů, jehož správné a volné působení ve společnosti pomáhá k distribuci informací. Ve svých důsledcích vlastně novinář pečuje o demokratické fungování společnosti, neboť jen veřejnost dostatečně informovaná, a to i o názorech menšinových, může rozhodovat o záležitostech, které jsou jí k rozhodování v demokratických systémech svěřeny. I v preambuli Úmluvy nalezneme vztah k čl. 10 a k novináři. V ní se totiž píše, „...zachovávány na jedné straně účinnou politickou demokracií...“,⁵⁰ přičemž svoboda projevu je právě jednou ze záruk efektivní politické demokracie a novinář je tím, kdo mimo jiné svou činností přispívá ke správnému fungování efektivní politické demokracie.

Forma, jakou má nebo může být toto právo realizováno, není stanovena, a tak novináři leží v rukách široké spektrum prostředků, které může k naplnění tohoto práva použít.⁵¹

V souladu s výše uvedeným je právo na svobodu projevu právem podmíněným. Stát může do novinářova práva na svobodu projevu zasahovat, pouze však za určitých podmínek a jen za taxativně uvedeným účelem. Těmito podmínkami jsou soulad s právem a nezbytnost v demokratické společnosti.

Pro úplnost je namístě zmínit, přestože se to novináře může dotýkat pouze nepřímo, že způsob zásahu do jeho práva na svobodu projevu může být učiněn i skrze udělování povolení rozhlasovým, televizním nebo filmovým společností. Z toho je zřetelné, že tato odvětví podléhají širší regulaci než psané slovo.⁵²

⁵⁰ Český překlad viz zákon č. 209/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

⁵¹ K problematice formy svobody projevu např. Otto-Preminger Institut v. Rakousko rozsudek z 20.9.1994, A 295-A, Jersild v. Dánsko rozsudek z 23.9.1994, A 298, De Haes a Gijssels v. Belgie rozsudek z 24.2.1997, Appl. No. 19983/92, par 48, nebo Lehideux a Isorni v. Francie rozsudek z 23.9.1998, Appl. No. 24662/94, par 52.

⁵² K této problematice více viz. Autronic AG v. Švýcarsko rozsudek z 22.5.1990, A 178, Groppera Radio AG v. Švýcarsko rozsudek z 28.3.1990, A 173 a Informationsverein Lentia v. Rakousko rozsudek z 24.11.1993, A 276 a další.

3.2.1 Soulad s právem

Zásah do novinářova práva na svobodu projevu ze strany státních orgánů je možný za splnění určitých podmínek. Jednou z těchto podmínek je soulad takového zásahu s právem v rozsahu, v jakém to stanoví zákon.⁵³ Ke správnému posouzení, zda je státní omezení v souladu s právem, je nutné si uspokojivě odpovědět na několik otázek. Tyto otázky byly formulovány postupně rozhodovací praxí, jejich znění se ustálilo do této dnešní podoby.⁵⁴ Podle Oveyho a Whita⁵⁵ jsou jimi:

- Upravuje vnitrostátní právo zásah do předmětného práva?

Rozsah možnosti zásahu je dán předpisy státu, v němž k zásahu do novinářova práva dochází. Zásah musí mít základ v domácím právu a není přitom důležité a podstatné, zda se jedná o právo psané či nepsané, nebo zda se jedná o právo tvořené zákonodárným sborem či právo soudcovské.⁵⁶ Posouzení, zda existuje právo umožňující zásah do svobody projevu v domácí právní řádě, je ponecháno soudům státu, o jehož právo se jedná. V tomto směru je soudům státu, o jehož právo se jedná, ponechán široký prostor pro uvážení, zda bylo postupováno v souladu s vnitrostátním právem či nikoliv. Vnitrostátní soudy jsou pro posouzení této otázky lépe situovány⁵⁷ a podle Tiera a Mchangamy mají s rozhodováním o této otázce ve valné většině případů větší zkušenost než Soud.

- Je daná právní úprava pro občana dosažitelná?

Kromě výše uvedeného základu v právu musí zásah do novinářova práva na svobodu projevu splňovat i určité kvality. Jednou z těchto kvalit je dosažitelnost právní úpravy pro občana. To je třeba chápat v tom smyslu, že

⁵³ Zajímavé může být porovnání překladu druhých odstavců článků 8 až 11. V jednom případě se jedná o soulad se zákonem („in accordance in law“), ve druhém případě se bude jednat o stanovenost zákonem („prescribed by law“). Rozdíl mezi tímto dvojím vyjádřením je bezvýznamný, ve francouzské verzi Úmluvy totiž ve všech případech stojí „prévues par la loi“.

⁵⁴ K zformování těchto otázek pomohly i případy, které se netýkají jen článku 10 úmluvy, ale i případy v centru jejich pozornosti byly články 8, 9 a 11. Např. Huvig v Francie rozsudek z 24.4.1990, A 176-B, Slivenko v. Litva rozsudek z 9.10.2003, Appl. No. 48321/99, Bosphorus Airways v. Irsko rozsudek z 30.6.2005, Appl. No. 45036/98, Malone v. Velká Británie rozsudek z 2.8.1984, A 82, Leander v. Švédsko rozsudek z 26.3.1987, A 116, a další.

⁵⁵ OVEY, C., WHITE, R. *The European Convention on Human Rights*. 4th edition. New York : Oxford University Press, 2006, s. 223 a násl.

⁵⁶ V závislosti na tom kterém právním systému.

⁵⁷ Viz Jersild v. Dánsko rozsudek z 23.9.1994, A 298, par 29.

občanovi musí být vzhledem k okolnostem zřejmé, že zmíněná právní úprava bude aplikovatelná pro daný případ.⁵⁸

– Jsou následky vyvolané právní normou předvídatelné?

Právní norma musí být formulována dostatečně jasně a určitě, aby občan mohl svoje jednání řídit požadovaným směrem. To je ovšem nemožné, pokud není jasné, jaký má onen směr být. Předvídatelnost je poměřována individuálně vzhledem k specifickým podmínkám každého případu.⁵⁹

Mnoho právních norem je formulováno často poměrně vágně a neurčitě. Někdy je to na škodu, v některých případech je to naopak nezbytně nutné vzhledem k oblasti společenského života a realitě, kterou daná právní norma upravuje. Svou roli hraje i přehlednost úpravy dané oblasti nebo množství předpisů, regulujících předmětné vztahy. Předvídatelnost není vázána na pouhé laické posouzení, tedy zda obyčejný občan mohl být schopen dovozovat správně důsledky právního opatření. Může být posuzována z hlediska osoby, které byla poskytnuta rada odborníka, byla-li nutná.⁶⁰

Zároveň je třeba upozornit na fakt, že není zapotřebí absolutní předvídatelnosti důsledků právní normy. Je požadován pouze její určitý stupeň. Jeho určení je odvislé od obsahu předmětné právní normy, oblasti, kterou daná norma upravuje, a množství norem, upravující danou sféru, tedy složitostí úpravy oblasti.⁶¹

Nejsou to však pouze právní texty, které určují předvídatelnost důsledků právní normy. V úvahu mohou přijít i texty neprávní. Například v případě *Silver v. Velká Británie*⁶² byly vzaty z hlediska předvídatelnosti v úvahu také instrukce ve formě oběžníku a stálý rozkaz, který specifikoval aplikaci právní normy.⁶³

⁵⁸ Viz *Sunday Times v. Velká Británie* rozsudek z 26.4.1979, A 30.

⁵⁹ K předvídatelnosti následků právní normy obecně také *Štefanec v. Česká republika* rozsudek z 18.7.2006, Appl. No. 75615/01, ve kterém došlo k porušení čl. 10, ovšem případ se netýkal novináře.

⁶⁰ Viz *Groppera Radio AG v. Švýcarsko v. Švýcarsko* rozsudek z 28.3.1990, A 173, par 68.

⁶¹ Viz *Thoma v. Lucembursko* rozsudek z 29.3.2001, Appl. No. 38432/97, par 53.

⁶² Viz *Silver v. Velká Británie* rozsudek z 25.3.1983, A 61.

⁶³ K předvídatelnosti jako takové např. *Feldek v. Slovensko* rozsudek z 12.7.2001, Appl. No. 29032/95, par 56-57.

Někteří autoři, jako například Greer,⁶⁴ uvádí nutnost zodpovězení ještě jedné otázky:

- Je právem zaručena efektivní ochrana proti svévolnému zásahu do předmětného práva?

Bylo by proti duchu spravedlnosti a zákonnosti poskytovat výkonné moci ve státě neomezené pravomoci. Právní norma musí určit hranice, uvnitř kterých lze uplatňovat pravomoc kompetentních orgánů a způsob, jakým se má výše uvedené činit. Přitom je třeba mít na zřeteli cíl, kterého je požadováno dosáhnout, i přiměřenost zásahu vzhledem k možnostem ochrany subjektu před zásahem do zaručeného práva, tedy před zásahem do novinářova práva na svobodu projevu. Důležitost takových záruk vzrůstá tehdy, jedná-li výkonná moc v tajnosti. Nejznámější případy vztahující se k zárukám proti svévolnému zásahu do Úmluvou zaručeného práva, se týkají spíše článku 8 a práva na soukromí a rodinný život,⁶⁵ nicméně ukazují a determinují standardy, které jsou aplikovatelné i na svobodu projevu, a to i tu novinářskou, proto je důležité je zmínit.

3.2.2 Nezbytnost v demokratické společnosti

Nezbytnost v demokratické společnosti je vedle souladu s právem druhou podmínkou pro oprávněnost zásahu do práva na svobodu projevu novináře. Tato fráze dává subjektům oprávněným z Úmluvy široké pole pro posouzení, zdali státní zásah do svobody projevu byl v souladu s Úmluvou, či nikoliv. Státy samozřejmě hájí postupy svých orgánů, a je třeba posoudit, zdali jsou argumenty státu přesvědčivé, či nikoli. Je to jedna z nejtěžších otázek, a často také klíčová při rozhodování o tom, zda bylo nebo nebylo právo zaručené Úmluvou porušeno.

⁶⁴GREER, S. *The Exceptions to Articles 8 to 11 of the European Convention on Human Rights*. Strasbourg : Council of Europe Publishing, 1997, s. 12 a násl. Greer na rozdíl od Oveyho a Whita, kteří tuto otázku jaksí podřazují pod jednu z výše uvedených, Greer ji staví samostatně a lze říci, že ji přikládá větší důležitost než zmiňovaní autoři.

⁶⁵ Např. Malone v. Velká Británie rozsudek z 2.8.1984, A 82, Leander v. Švédsko rozsudek z 26.3.1987 A 116, Halford v. Velká Británie rozsudek z 25.6.1998, Appl. No. 20605/92, Huvig v. Francie rozsudek z 24.4.1990, A 176-B, Kruslin v. Francie rozsudek z 24.4.1990 A 176-B, a další, nejčastěji týkající se nedostatečného vymezení pravomocí při odposlechu telefonních hovorů, vymezení účelu, pro který je to možno činit, pravidla pořizování přepisů takových nahrávek, pravidla jejich skladování, zničení, stanovení délky období, po něž mohou být odposlechy prováděny, procedurální otázky s tím spojené apod.

Pojem nezbytnost v demokratické společnosti v sobě spojuje dva aspekty tohoto výrazu.⁶⁶ Jednak se jedná o požadavek toho, aby zásah do svobody projevu byl učiněn pouze v reakci na naléhavou společenskou potřebu⁶⁷ a dále pak, aby onen zásah byl přiměřený cílům, kterých bylo potřeba dosáhnout, tedy, že zásah do svobody projevu nebyl větší, než bylo nezbytně nutné k dosažení naléhavé společenské potřeby.

Přiměřenost počínání státních orgánů se hodnotí na základě nalezení rovnováhy mezi vážností zásahu do svobody projevu novináře a důležitostí a naléhavostí společenské potřeby chráněné státními orgány.

Při systematickém pohledu na pojem nezbytnosti v demokratické společnosti nalezneme dva druhy přístupu. Ovey a White⁶⁸ se snaží o charakteristiku a vymezení obsahu pojmu celkově, Greer⁶⁹ dává přednost klasifikačnímu a fragmentačnímu pohledu. Přestože způsob přístupu těchto autorů je rozdílný, ve výsledku se dobírají stejných závěrů a liší se pouze způsobem, jakým bylo cíle dosaženo.

Podle Greera⁷⁰ lze nezbytnost v demokratické společnosti rozložit na tři úrovně, z nichž každá musí být přítomna k tomu, aby se jistý akt státu dal označit za nezbytný v demokratické společnosti. Těmito úrovněmi jsou:

– Povaha demokratické nezbytnosti

Vztah demokracie a Úmluvy a vlastností, které by měla vykazovat demokratická společnost,⁷¹ byly nastíněny v rozsudcích *Refah Partisi v. Turecko*⁷² a *United Communist Party of Turkey v. Turecko*.⁷³ Svoboda projevu je všeobecně považována za její nedílnou součást, proto výjimky z tohoto práva nesmí být konstruovány a interpretovány široce.⁷⁴

⁶⁶ Tzv. „sufficiency and proportionality test“.

⁶⁷ Tzv. „pressing social need“.

⁶⁸ OVEY, C., WHITE, R. *The European Convention on Human Rights*. 4th edition. New York : Oxford University Press, 2006, s. 232.

⁶⁹ Viz GREER, S. *The Exceptions to Articles 8 to 11 of the European Convention on Human Rights*. Strasbourg : Council of Europe Publishing, 1997, s. 14 a násl.

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Téma, které by vystačilo na sepsání několika knih.

⁷² *Refah Partisi (The Welfare Party) v. Turecko* rozsudek z 13.2.2003, Appl. Nos. 41340/98, 41342/98, 41343/98 a 41344/98 zejména par 86 a násl.

⁷³ *United Communist Party of Turkey v. Turecko* rozsudek z 30.1.1998 Appl. No. 19392/92, zejména par 45.

⁷⁴ Obecně k výjimkám z práv zaručených v Úmluvě viz *Silver v. Velká Británie* rozsudek z 25.3.1983, A 61, par 97.

Státní zásah do práva na svobodu projevu musí být založen na naléhavé společenské potřebě⁷⁵ takového zásahu a jeho přiměřenosti. Při hodnocení, zdali existuje takováto potřeba, a při posuzování její naléhavosti, je nutno brát v úvahu jednak skutečnosti specifické pro daný konkrétní případ, a dále pak skutečnosti, které determinují společenskou realitu v daném státě v daném okamžiku.⁷⁶

Nezbytnost nelze synonymicky zaměňovat s dalšími pojmy, jako je přípustnost, přijatelnost, vhodnost či obvyklost, přestože se mohou významově nezbytnosti velmi blížit, nevystihují přesně vlastnost, kterou daná společenská potřeba musí vykazovat.⁷⁷

– Důkazní břemeno z hlediska přiměřenosti

Jak bylo řečeno, svoboda projevu novináře patří mezi ta práva z Úmluvy, která někdy bývají klasifikována jako práva podmíněná. Je to stát, který musí prokázat, že zásah do předmětného práva splňuje podmínky, které jsou na něj kladeny. V souladu s tím vyznívají požadavky směřované na stát, neboť zásah musí být učiněn pouze na základě faktů, které jsou relevantní vzhledem k naléhavé společenské potřebě a jejichž zohlednění je adekvátní v dané situaci.⁷⁸ Také nutnost státního zásahu musí být přesvědčivá⁷⁹ a výjimka z práva na svobodu projevu nesmí být interpretována extenzivně, ale naopak úzce.⁸⁰

– „Margin of Appreciation“⁸¹

V případě, že nastane situace, při níž se zdá, že na ni státní orgány mohou či musí reagovat tak, že svou činností zároveň způsobí zásah do svobody projevu novináře, je to stát a jeho orgán, kdo musí posoudit, zda takovýto zásah je slučitelný s Úmluvou. V reakci na to pak daný zásah zrealizovat, či ne. Prvotně je to tedy státní orgán, který musí posoudit, zda byly splněny všechny podmínky umožňující zásah do žurnalistových práv.

⁷⁵ Přičemž tato potřeba se musí týkat pouze oblastí vyjmenovaných v Úmluvě, viz dále.

⁷⁶ Viz *Lingens v. Rakousko* rozsudek z 8.7.1986, A 102, par 43.

⁷⁷ Viz *Sunday Times v. Velká Británie* rozsudek z 26.4.1979, A 30, par 59.

⁷⁸ Viz *Observer a Guardian v. Velká Británie* rozsudek z 26.11.1991, A 216, par 72.

⁷⁹ Viz *Barthold v. Spolková Republika Německo* rozsudek z 25.3.1985, A 90, par 58.

⁸⁰ Viz *Sunday Times v. Velká Británie* rozsudek z 26.4.1979, A 30, par 65.

⁸¹ Pojem, který se i v české odborné literatuře často používá ve své anglické podobě, zřejmě pro jeho obtížnou přeložitelnost při současném úspěšném zachování všech významových rovin překládaného termínu. Významově nejbliže mu zřejmě budou česká spojení „hranice posouzení,“ „prostor pro uvážení,“ nebo „diskreční pravomoc“.

Státu je dán jistý prostor, ve kterém je možno uplatnit státní posouzení či úsudek, a na základě výsledku pak jednat.

Je obecně přijímán fakt, že stát a jeho orgány jsou lépe situovány k posouzení nezbytnosti v demokratické společnosti v jednotlivém konkrétním případě než ty štrasburské. Státní orgány jsou geograficky situovány blíže k problému, obvykle se dostávají s danými problémy do styku častěji a mají detailní vhled do širokých místních a kulturních souvislostí.

Míra, v jaké může stát vykonávat svou posuzující pravomoc může být jednou velmi malá, jindy velká. Bude totiž odvislá od toho, s jakým společenským zájmem bude novinářovo právo na svobodu projevu v kolizi. Definovat tento pojem je velmi těžké, přitom se uplatňuje v každém jednotlivém případě. Zároveň i odborníci připouštějí, že zmíněný koncept je do značné míry neurčitý a způsob jeho použití v každém jednotlivém případě je unikátní a těžko předpověditelný.⁸²

Jak bylo řečeno výše, je důležité jakého charakteru je společenský zájem, s nímž „soutěží“ novinářovo právo na svobodu projevu. Prostor pro státní posouzení bude velmi široký, bude-li společenským zájmem veřejná morálka, národní bezpečnost či reklamní sdělení. V těchto případech je jen těžko zpochybnitelné, že místní státní orgány jsou vhodnější pro určení, co je a není morální v dané zemi než štrasburské orgány.

Naopak velmi malý prostor pro státní posouzení bude v případě, kdy se bude jednat o záležitosti politické demokracie, politického a veřejného života apod.⁸³

3.2.3 Účel zásahu do práva novináře na svobodu projevu

Kromě souladu s právem a nezbytností v demokratické společnosti musí mít státní zásah do novinářova práva na svobodu projevu také Úmluvou aprobovaný, tedy legitimní cíl. Je třeba nalézat rovnováhu mezi zájmy jednotlivců a zájmy společnosti jako takové a výčet legitimních cílů určuje, jaké zájmy společnosti mohou ospravedlnit zásah do novinářova práva na svobodu projevu při splnění dalších podmínek. O tom, jestli je určitý zásah do svobody projevu v souladu s právem a je-li nezbytný v demokratické

⁸²Viz OVEY, C., WHITE, R. *The European Convention on Human Rights*. 4th edition. New York : Oxford University Press, 2006, s. 233 a násl.

⁸³Viz Oberschlick v Rakousko rozsudek z 23.5.1991, A 204, nebo Feldek v. Slovensko rozsudek z 12.7.2001, Appl. No. 29032/95.

společnosti, má smysl uvažovat až tehdy, jakmile je zřejmé, že tento zásah sleduje legitimní cíl.

Výčet legitimních cílů je taxativní a vyčerpávající. V praxi není obvyklé, že by státní podřazení zásahu pod jeden z legitimních cílů vyvolávalo pochybnosti, či spory. Pro stát není většinou složité zdůvodnit svůj zásah jedním z legitimních cílů, je běžné, že legitimních účelů se uplatní i více. Proto ani v rozhodovacím procesu není posouzení této záležitosti obtížné, daleko větší pozornost se soustředí zejména na nezbytnost a přiměřenost ve vztahu k závažnosti a naléhavosti legitimního cíle, jehož má být dosaženo.

Při porovnání druhých odstavců článků 8 až 11 Úmluvy zjistíme zajímavý fakt, a sice, že do práva na svobodu projevu může být legitimně státem zasaženo na základě výčtu legitimních účelů, který je nejdelší a nejobsáhlejší ze všech čtyř článků. Z toho lze vyvodit, že právu na svobodu slova není poskytována tak široká ochrana jako právu na soukromý a rodinný život, právu shromažďovacímu a sdružovacímu, nebo právu na svobodu myšlení, svědomí a vyznání, jehož výčet legitimních cílů, na jejichž základě může být omezeno, je nejkratší.⁸⁴

Těmito legitimním účely, na jejichž základě může být zasáhnuto do novinářova práva na svobodu projevu, jsou:⁸⁵

- Národní bezpečnost
- Územní celistvost
- Veřejná bezpečnost
- Předcházení nepokojům a zločinnosti
- Ochrana zdraví a morálky

⁸⁴ K tomu více a přehledně viz OVEY, C., WHITE, R. *The European Convention on Human Rights*. 4th edition. New York : Oxford University Press, 2006, s. 221, tabulka 10.1.

⁸⁵ Z níže uvedených legitimních účelů bývá ve spojitosti se zásahem do novinářovy svobody projevu procentuálně nejčastěji zřejmě uváděna ochrana pověsti jiných a ochrana práv jiných. Ostatní legitimní účely se v praxi ve spojení s žurnalistou vyskytují o poznání méně často, a to i přesto, že jejich použití by v konkrétních případech bylo teoreticky možné. Jako ilustrativní příklad může posloužit případ Kobenter a Standard Verlags GmbH v. Rakousko rozsudek z 2.11.2006, Appl. No. 60899/00. Ve věci kritiky rozsudku rakouského soudce novinářem hájila rakouská vláda potrestání novináře tvrzením, že tím plnila legitimní cíl, jímž je ochrana práv a pověsti jiných. Úmluva přitom jako legitimní cíl uznává i zachování autority a nestrannosti soudní moci, který rakouská vláda mohla ve svém podání také uvést, což neučinila. Přitom se však o tento legitimní cíl výrazně opírala při zdůvodňování svého stanoviska. Viz par 27 rozsudku.

- Ochrana pověsti jiných
- Ochrana práv jiných
- Zabránění úniku důvěrných informací
- Zachování autority a nestrannosti soudní moci

Greer⁸⁶ rozčleňuje legitimní účely do dvou kategorií na:

- Chránící veřejné zájmy⁸⁷
- Chránící soukromé zájmy⁸⁸

Spíše bych se však klonil k názoru, který vyslovuje Ovey a White,⁸⁹ a sice, že Greerův způsob diferenciacie legitimních cílů do dvou kategorií je umělý a nemá žádného konkrétního užítku pro správnou aplikaci či interpretaci. Navíc je zřejmé, že některé cíle mají relaci k zájmům soukromým i veřejným zároveň, proto bych na Greerovo členění nekladl zvláštní důraz.

3.3 Pohled z praxe na zásahy do novinářova práva na svobodu

Při rozhodování případu, jehož předmětem je zásah do novinářova práva na svobodu slova tak, jak mu to zaručuje Úmluva, bývá ve valné většině případů rozhodující pro posouzení oprávněnosti zásahu do tohoto práva obhajitelnost zásahu na základě nezbytnosti v demokratické společnosti. Neznamená to, že ostatní podmínky nečiní v praxi žádný problém, jejich výskyt je však daleko méně početnější. Hranice státního posouzení jako součást nezbytnosti v demokratické společnosti v takovýchto případech sleduje, zdali bylo zásahem dosaženo legitimního cíle z důvodů naléhavé společenské potřeby, přičemž princip přiměřenosti zatím kontroluje způsob, jakým bylo tohoto legitimního účelu státním zásahem dosaženo. Hranice státního posouzení ovlivňuje princip proporcionality a naopak. Výsledek rozhodovacího procesu o oprávněnosti či neoprávněnosti zásahu do novinářova práva na svobodu projevu je těžko předpověditelný, neboť je

⁸⁶ Viz GREER, S. *The Exceptions to Articles 8 to 11 of the European Convention on Human Rights*. Strasbourg : Council of Europe Publishing, 1997, s. 18 – 41.

⁸⁷ Sem řadí národní bezpečnost, územní celistvost, veřejnou bezpečnost, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochranu zdraví a morálky.

⁸⁸ Sem řadí ochranu práv jiných, ochranu pověsti jiných, zabránění úniku důvěrných informací a možná také trochu překvapivě zachování autority a nestrannosti soudní moci.

⁸⁹ Viz OVEY, C., WHITE, R. *The European Convention on Human Rights*. 4th edition. New York : Oxford University Press, 2006, s. 222.

dosažen na základě procesu, který je velmi obsáhlý a komplexní, což nepřidává na právní jistotě zúčastněných stran.

Aby ovšem mohlo vůbec dojít k posouzení případu Soudem podle čl. 10 Úmluvy, musí Soud nejprve dojít k závěru, že se čl. 10 Úmluvy bude na konkrétní případ opravdu aplikovat. Není časté, že by rozhodnutí Soudu, který konkrétní čl. Úmluvy se bude na případ aplikovat, vyvolávalo nějaké pochybnosti. V případě, že je stěžovatel novinář a existuje nějaká alespoň trochu relevantní skutečnost vztahující se ke svobodě projevu, se jaksi a priori počítá se zapojením čl. 10 Úmluvy, neboť novináři jsou nevýraznějšími reprezentanty svobody projevu. Ne vždy ovšem Soud dojde k závěru, že případ lze rozhodovat na základě čl. 10 Úmluvy. V případě *Temel a ostatní v. Turecko*⁹⁰ sepsali studenti petici, za zavedení vyučování kurdštiny na své univerzitě. Byli za to potrestáni vyloučením z univerzity na jeden nebo dva semestry. Po uplynutí této doby se do školy opět vrátili a pokračovali dál ve studiu. Sedmičlenný senát Soudu rozhodl, že na případ bude aplikovat čl. 2 Protokolu č. 1,⁹¹ ve světle čl. 10 Úmluvy, přičemž samotný čl. 10 Úmluvy používat nebude. Čl. 2 Protokolu č. 1 říká, že nikomu nemůže být odepřeno právo na vzdělání.

Dle mého názoru se nejedná o nejšťastnější rozhodnutí soudu, neboť šlo o jasné porušení čl. 10 Úmluvy. Termínované vyloučení studentů zasáhlo do jejich práva na svobodu projevu, které uplatnili pomocí petice. Přestože takovýto zásah byl právem předepsaný k dosažení legitimního cíle, určitě nebyl svou přiměřeností nezbytný v demokratické společnosti. K tomuto závěru vybízí i zdůvodnění přijaté Soudem, které říká, že stěžovatelé byli sankcionováni kvůli svým názorům vyjádřeným peticí.⁹² Vzhledem k tomu, co Soud v dřívější judikatuře řekl o formě, jakou lze učinit projev podle čl. 10 Úmluvy,⁹³ je s podivem, že se Soud rozhodl nepostupovat také podle čl. 10 Úmluvy.

⁹⁰ *Temel a ostatní v. Turecko* rozsudek z 3.3.2009, Appl. No. 36458/02.

⁹¹ Dodatkový protokol k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. Tzv. „Protokol č. 1“.

⁹² *Temel a ostatní v. Turecko* rozsudek z 3.3.2009, Appl. No. 36458/02, par 44.

⁹³ Viz *Otto-Preminger Institut v. Rakousko* rozsudek z 20.9.1994, A 295-A, *Jersild v. Dánsko* rozsudek z 23.9.1994, A 298, *De Haes and Gijssels v. Belgie* rozsudek z 24.2.1997, Appl. No. 19983/92, par 48, nebo *Lehideux a Isorni v. Francie* rozsudek z 23.9.1998, Appl. No. 24662/94, par 52.

Ke stejnému závěru došel i soudce Barreto ve svém separátním stanovisku.⁹⁴ Barreto si nedělá vůbec servítky a rovnou postup Soudu označuje za nebezpečný a nedůkladný.⁹⁵ Jako argument uvádí, že i zdůvodnění rozsudku soudu je koncipováno jako by případ byl rozhodován podle čl. 10 Úmluvy. Vyplývá to zejména z toho, že je nastíněna problematika přiměřenosti dosaženým závěrem, který říká, že postih studentů nebyl ani důvodný, ani přiměřený. Podle Barreta čl. 2 Protokolu č. 1 takovéto zdůvodnění nedovoluje, neboť v tomto článku není žádným způsobem zmíněna možnost omezení práva na vzdělání. Zdůvodnění pak vyvolává dojem, že by teoreticky mohlo být ospravedlnitelné omezení přístupu ke vzdělání, které by bylo dostatečně opodstatněné a přiměřené. Argumentace podobná té, která se běžně používá při hodnocení případu podle čl. 10 vyvolává znepokojení. Jednoho dne by mohlo dojít k situaci, kdy Soud přijme rozhodnutí, v němž dojde k závěru, že nebyl porušen čl. 2 Protokolu č. 1, neboť postih osoby byl přiměřený. Barreto proto z důvodu opatrnosti volá po tom, aby zasáhl sedmnáctičlenný Velký senát Soudu, jako odvolací instance.

V případě *Kyprianou v. Kypr*⁹⁶ došel sedmičlenný Soud k závěru, že není třeba postupovat podle čl. 10 Úmluvy. Toto rozhodnutí zvrátil sedmnáctičlenný senát Soudu, který mimo dalších porušení Úmluvy shledal také porušení čl. 10 Úmluvy. Jádrem tohoto případu se točilo okolo čl. 6 Úmluvy, tedy práva na spravedlivý proces. Podle kyperské vlády nemohl být čl. 10 Úmluvy použit, neboť stěžovatel nevyčerpal všechny jemu dostupné vnitrostátní opravné prostředky.⁹⁷ Sedmičlenný senát Soudu dal vládě za pravdu, sedmnáctičlenný senát ovšem došel k opačnému závěru, když řekl, že přestože se stěžovatel výslovně práva na svobodu projevu ve vnitrostátních řízeních výslovně nedovolával, bylo implicitně obsaženo v jeho podáních. Rovněž právní argumenty, které použil před vnitrostátními soudy ve své podstatě obsahovaly stížnost na porušení práva na svobodu projevu podle čl. 10 Úmluvy.

⁹⁴ Viz separátní stanovisko soudce Cabrala Barreta.

⁹⁵ Ibid, par 2.

⁹⁶ *Kyprianou v. Kypr* rozsudek z 15.12.2005, Appl. No 73797/01.

⁹⁷ Viz analýza přípustnosti novinářovy stížnosti níže.

Je dost možné, že velký senát vyslyší volání soudce Barreta a případ Temel a ostatní v. Turecko⁹⁸ bude ještě na základě čl. 10 Úmluvy posuzován.

Na základě výše uvedeného lze pozorovat, že ochrana práva na svobodu má i své slabiny, přesto při celkovém pohledu na Úmluvu musíme říci, že je schopna toto právo uspokojivě zajistit a slouží tak dostatečně svému účelu.

⁹⁸ Temel a ostatní v. Turecko rozsudek z 3.3.2009, Appl. No. 36458/02.

4. Svoboda projevu novináře a judikatura ESLP

Záměrem této kapitoly je podání konzistentního a uceleného průřezu klíčovou relevantní judikaturou Evropského soudu pro lidská práva. Pro celou práci je tato kapitola důležitá z toho hlediska, že teorie výše nastíněná se v rozsudcích Soudu probouzí k životu, je nejvíce hmatatelným důkazem toho, jak by měla být svoboda projevu novináře chápána, přímo emanuje z některých vzorových rozhodnutí. Při rozhodování Soud vykládá Úmluvu v souvislosti se svobodou projevu novináře, na konkrétní případy a reálné skutečnosti. Soud svou činností na tomto poli dává jasně najevo, jakým způsobem aplikovat čl. 10 ve vztahu k novinářově svobodě projevu pro zachování všech jejích významových rovin.

Tato kapitola je reflexí na skutečnost, podobně jako velká část této práce, že v česky psané odborné literatuře⁹⁹ doposud chyběl komplexní rozbor stěžejní judikatury Soudu zabývající se svobodou projevu novináře. Na tomto přehledu, v němž je zdůrazněna a vyzdvižena klíčovitost či důležitost jednotlivých rozhodnutí, jsou demonstrovány jednotlivé složky a roviny, jež dohromady skládají úplný obraz svobody projevu novináře, podle čl. 10 Úmluvy.

4.1 Pojem judikatura Evropského soudu pro lidská práva

Pojem judikatura evropského soudu pro lidská práva není tak jednoznačný, jak by se mohlo na první pohled zdát, a je třeba si jeho obsah konkretizovat a vyjasnit.

Předtím, než vstoupil v účinnost Protokol 11 Úmluvy¹⁰⁰, byly podle tehdejšího článku 19 Úmluvy v činnosti dva orgány, zajišťující dohled nad závazky států vyplývajících z Úmluvy. Byla to Evropská komise pro lidská práva¹⁰¹ a Evropský soud pro lidská práva. Určitou úlohu v rozhodovacím procesu hrál i politický orgán Výbor ministrů.

Podle tehdejšího článku 24 Úmluvy mohla každá smluvní strana Úmluvy předložit Komisi údajné porušení ustanovení Úmluvy jinou smluvní stranou. Za fungování rozhodovacího procesu bylo případů, kdy se jednalo o

⁹⁹ Kupodivu ani v cizojazyčné literatuře není situace o mnoho lepší. Svobodě projevu podle Úmluvy je věnována sice značná pozornost, to ovšem už tak dalece neplatí vzhledem k zaměření na osobu novináře. Její specifčnost není opomíjena, chybí však systematictější zpracování.

¹⁰⁰ 1. 11. 1998.

¹⁰¹ Dále jako „Komise“.

spor mezi dvěma státy pomálu a nejinak tomu je i v dnešních dnech, kdy se údajné porušení ustanovení Úmluvy předkládá podle článku 33 Soudu. Všechny tyto případy měly silné politické pozadí a jejich značný politický náboj nijak neusnadnil jejich rozhodování.

Individuální stížnosti, stejně jako stížnosti skupin osob nebo nevládních organizací,¹⁰² byly nejprve Komisí posuzovány z hlediska jejich přípustnosti. Pokud byla stížnost shledána přípustnou, Komise se dále zabývala podstatou stížnosti a tím, zda byla porušena Úmluva, či ne. Výsledkem byla právně nezávazná zpráva, ve které Komise vyjádřila svůj názor, zdali došlo k porušení Úmluvy. Tato zpráva byla předána stěžovateli, státu, proti němuž byla stížnost podána a Výboru ministrů. Na základě zprávy byly vyvíjeny snahy o smírné vyřešení sporu s ohledem na respektování lidských práv. Pokud nedošlo ke smírnému vyřešení situace, vydal konečné rozhodnutí Výbor ministrů nebo Soud. K tomu se mohl případ dostat tehdy, pokud mu byl do tří měsíců od předání zprávy Komise Výboru ministrů předložen Komisí nebo smluvní stranou, jež byla obviněna z porušení Úmluvy v tom konkrétním případě, nebo smluvní stranou, jejíž státní příslušník se považuje za poškozeného, nebo v případě, že obviněná strana ratifikovala protokol č. 9 Úmluvy, také stěžovatelem.

Pokud nedošlo do tří měsíců od předání zprávy Komise Výboru ministrů k předložení případu Soudu, rozhodnutí vydal Výbor ministrů, který většinou jen potvrdil výsledky ze zprávy Komise. K dalšímu či podrobnějšímu zkoumání ze strany Výboru ministrů již většinou nedocházelo.

Zapojení Výboru ministrů jako politického orgánu do rozhodovacího procesu bylo důsledkem faktu, že ne všechny smluvní strany v počátcích fungování Úmluvy uznávaly pravomoc Soudu, a tak se vyskytovaly případy, které nikdo Soudu nedelegoval. Potřeba, aby všechny případy vyústily v konečné rozhodnutí, zapojila do procesu i Výbor ministrů.

S vymizením tohoto problému bylo zapotřebí i přizpůsobit systém rozhodování novým podmínkám, což bylo uskutečněno pomocí Protokolu č. 11, který reformoval systém rozhodování o stížnostech na porušení práva vyplývajícího z Úmluvy. Protokol č. 11 rovněž reagoval na neustále se rozšiřující počet stížností, předkládaných k projednání. Souviselo to

¹⁰² Viz předchozí článek 25 Úmluvy.

s připojením se nových zemí k Úmluvě. „Počet stížností ročně zaregistrovaných Komisí se zvýšil ze 404 v roce 1981 na 4750 v roce 1997. V roce 1997 přesáhl počet nezaregistrovaných, resp. Předběžných spisů založených Komisí číslo 12 000. Vývoj před Soudem byl podobný – počet předložených stížností se zvýšil ze 7 v roce 1981 na 119 v roce 1997.“¹⁰³

Nový stálý Soud nahradil Komisi i Soud předcházející. Od 1.11.1998 se tak Soud zabývá jak přípustností stížnosti, tak její podstatou. Soud se také snaží o nalezení smírného řešení sporu a Soudu mohou být předkládány stížnosti fyzických osob, skupin osob nebo nevládních organizací přímo,¹⁰⁴ čemuž nesmí být ze strany smluvních stran bráněno.

Rozhodnutí vydaná před 1.11.1998 zůstávají v platnosti a stále ovlivňují způsob, jakým je svoboda projevu interpretována do dnešních dnů. Proto je třeba chápat pojem judikatura Evropského soudu pro lidská práva jako výsledek rozhodovací činnosti orgánů Úmluvy před vstupem Protokolu č. 11 v platnost i po něm.

Je ovšem třeba také poznamenat, že nápor na Soud je každým rokem větší. Byly proto potřeba i další změny ve fungování Soudu, některé z nich zajistil Protokol č. 14, který Soudu umožnil pracovat rychleji s určitými typy případů. Přesto panuje obecná shoda na tom, že další změny v systému jsou nezbytné. Jak píše Malenovský: „Ve 14. Protokolu proto nelze spatřovat dostatečný ani konečný nástroj k záchraně evropského systému ochrany a kontroly lidských práv.“¹⁰⁵ Lze proto očekávat další vývoj v oblasti organizace Soudu.

Pro potřebu této práce budu považovat za judikaturu Evropského soudu pro lidská práva výsledek rozhodovacího procesu před účinností Protokolu č. 11, tzn. výsledek práce jak Komise tak Soudu, jakož i rozsudky Soudu po datu účinnosti protokolu č. 11. Tento jednotící přístup je ostatně v odborné literatuře poměrně běžný.

¹⁰³ EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS *Evropský soud pro lidská práva. Historický přehled, organizace a řízení před ním*. Informační dokument vydaný tajemníkem Evropského soudu pro lidská práva. Štrasburk : 2003, s. 2, dostupný z <http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/The+Court/Introduction/Information+documents/>.

¹⁰⁴ Viz článek 34 Úmluvy.

¹⁰⁵ MALENOVSKÝ, J. *Nově demokratické státy Evropy a 14. protokol: Klikatá, ale správná cesta k adjustaci desynchronizovaného mechanismu*. Právník. 2006, č. 6, s. 645.

4.2 Přípustnost novinářovy stížnosti

Pokud novinář tvrdí, že bylo porušeno jeho právo na svobodu projevu tak, jak je mu zaručeno článkem 10 Úmluvy, může se na základě článku 34 Úmluvy obrátit na Soud. Ten musí v první řadě rozhodnout, jestli je novinářova stížnost přípustná či ne. To je posouzeno výborem složeným ze tří soudců. Rozhodnutí o nepřípustnosti žaloby musí být jednomyslné.

Kritéria přípustnosti, jež musí novinář a jeho stížnost splnit, jsou:

- Novinář může tvrdit, že bylo porušeno jeho právo na svobodu projevu podle článku 10 Úmluvy.¹⁰⁶
- Jím podaná stížnost není ve své podstatě stejná jako stížnost již předtím projednávaná Soudem anebo předložená jinému mezinárodnímu vyšetřovacímu nebo smírčímu orgánu, pokud neobsahuje žádné nové podstatné skutečnosti.
- Podepsal stížnost.
- Strana vůči níž je stížnost podána je smluvní stranou Úmluvy.
- Novinářova stížnost je slučitelná s Úmluvou.
- Jeho stížnost není zjevně nepodložená.
- Novinář podáním stížnosti nezneužívá své právo podat stížnost.
- Podal stížnost v šestiměsíční lhůtě ode dne přijetí konečného rozhodnutí.¹⁰⁷
- Vyčerpal všechny jemu dostupné vnitrostátní opravné prostředky.¹⁰⁸

¹⁰⁶ Nebo také že je obětí porušení jeho práv zaručených Úmluvou. Viz např. Prager a Oberschlick v. Rakousko rozsudek z 26.4.1995, A 313, par 25-27, nebo Dalban v. Rumunsko rozsudek z 28.9.1999, Appl. No. 28114/95. Zajímavý a zásadní pro určení, zda někdo může tvrdit, že bylo porušeno jeho právo na svobodu projevu je případ Open Door and Dublin Well Woman v. Irsko rozsudek z 29.10.1992, A 246, par 43, který se sice netýká novináře, ale ukazuje, jak až dalece může být vykládán obsah pojmu „oběť“ porušení práv zaručených Úmluvou. Soud zde říká, že za oběť může být považován ten, kdo je státním zásahem přímo ovlivněn. V par 44 pak říká, kdo všechno může být považován za přímo ovlivněného, přičemž Soud podal poměrně hodně extenzivní specifikaci tohoto pojmu.

¹⁰⁷ Viz např. Oberschlick v. Rakousko rozsudek z 23.5.1991, A 204, par 37 a násl., ve kterém byl určující a sporný počáteční a koncový den lhůty, přičemž stížnost byla nakonec posouzena jako přípustná, neboť byla přijata poslední den lhůty.

¹⁰⁸ Viz např. Castells v. Španělsko rozsudek z 23.4.1992, A 236, par 24 – 32, Fressoz a Roire v. Francie rozsudek z 21.1.1999, Appl. No. 29183/95, par 33-39, nebo Open Door and Dublin Well Woman v. Irsko rozsudek z 29.10.1992, A 246, par 47.

Pokud není dosaženo jednomyslnosti, pokračuje novinářova stížnost před sedmičlennou porotou, tzv. Senát. V případech obzvláště složitých může být rozhodnutí ve věci postoupeno sedmičlennou porotou k rozhodnutí porotě sedmnáctičlenné, tzv. Velkému senátu.

4.3 Klíčovost judikatury a její rozbor

Soud je velmi často v nelehké situaci, k rozhodování se mu dostávají nezřídka i velmi složité případy, kdy si strana, jež je stěžovatelem, není ani příliš moc jistá, zda skutečně bylo porušeno její právo na svobodu projevu a zároveň ani žalovaný stát si není příliš jist, jestli nezašel ve svém zásahu do předmětného práva příliš daleko. Způsob, jakým Soud o těchto věcech rozhoduje, je velmi složitým a komplexním mechanismem, jehož teoretické nastavení jsme si vyložili v předchozích kapitolách. Jaké je však doopravdy faktické působení tohoto mechanismu poznáme až na judikatuře, která je základním nástrojem pro správné pochopení systému „testů“ při jejich praktické aplikaci.

Situace, kdy velký senát Soudu dojde k opačnému závěru než senát sedmičlenný, také rozhodně neulehčuje orientaci v judikatuře Soudu k čl. 10 Úmluvy, přičemž je třeba říci, že se nejedná o jev úplně výjimečný. Předvídatelnost výsledku řízení se tím zmenšuje a je snižována právní jistota stran. Pokud by šlo například o velmi těsné výsledky hlasování, nikdo by se nad tím zřejmě nepozastavoval.¹⁰⁹ Najdou se však případy, kdy bylo jednomyslné stanovisko sedmičlenného senátu nahrazeno naprosto jasným hlasováním velkého senátu ve prospěch původně poražené strany.

V posledních letech se tak stalo například v případě Cumpana a Mazare v. Rumunsko.¹¹⁰ Senát vydal po výsledku hlasování 5:2 rozhodnutí v neprospěch obou novinářů. Sedmáct členů velkého senátu, ke kterému se následně případ dostal, rozhodlo jednomyslně ve prospěch novinářů s tím, že jejich právo na svobodu projevu podle čl. 10 bylo porušeno.

Opačná situace nastala v případě Perna v. Itálie.¹¹¹ Všech sedm členů senátu mělo za to, že došlo k porušení stěžovatelova práva na svobodu

¹⁰⁹ Jak tomu bylo například v případě Pedersen a Baadsgaard v. Dánsko rozsudek z 17.12.2004, Appl. No. 49017/99, ačkoliv tehdy došel senát (poměr hlasování 4:3) i velký senát (poměr hlasování 9:8) k témuž závěru, že nedošlo k porušení práv novináře na svobodu projevu podle čl. 10 Úmluvy.

¹¹⁰ Cumpana a Mazare rozsudek z 17.12.2004, Appl. No. 33348/96.

¹¹¹ Perna v. Itálie rozsudek z 6.5.2003, Appl. No. 48898/99.

projevu. Naopak hned šestnáct ze sedmnácti soudců velkého senátu došlo k opačnému názoru a Soud tak nakonec rozhodl v neprospěch stěžovatele.

V případě *Kyprianou v. Kypr*¹¹² se sedmičlenný senát dokonce odmítl otázkou případného porušení čl. 10 Úmluvy vůbec zabývat. Přitom všech sedmnáct členů velkého senátu došlo při svém posuzování případu k tomu, že stěžovatelovo právo na svobodu projevu bylo porušeno.

Lze snadno namítat, že pokud by absolutně vždy došel velký senát ke stejnému rozhodnutí jako senát, nebylo by ho vůbec třeba. Dvojstupňovost v rozhodování by ztratila jakýkoliv smysl. S tímto názorem nelze než souhlasit. Na druhou stranu naprostá rozdílnost v přístupu k hodnocení některých případů má také svou vypovídající hodnotu a nelze ji jen tak s lehkým srdcem přehlížet.

Není třeba absolutní shody mezi sedmičlenným a sedmnáctičlenným senátem, aby se hned objevily pochyby ohledně výkladu čl. 10 Úmluvy. Znepokojující začne situace být až tehdy, bude-li neshoda mezi těmito dvěma rozhodujícími tělesy nápadně častá a velká.¹¹³ Podle Malenovského se jedná o výjimečný jev: „Rozsudek ve věci *Jahn a další* je jedním z oněch zcela ojedinělých rozhodnutí, jimiž velký senát ESLP zvrátil výrok senátu sedmičlenného. Jeho závažnost zvyšuje i to, že rozsudek „malého“ senátu byl schválen jednomyslně.“¹¹⁴ Dle mého názoru i s ohledem na výše uvedené případy se ovšem nelze s tímto pohledem plně ztotožnit. Neshoda mezi sedmičlenným a sedmnáctičlenným senátem Soudu sice není častá, ovšem zas tak výjimečná, aby se dala označit jako „zcela ojedinělá“ také není.

Zvláště potencionální stěžovatelé ze států s nižší ekonomickou vyspělostí jsou tak odstrašováni od podávání stížností, neboť náklady na vedení sporu ve Štrasburku nejsou nízké. Z těchto zemí se do rukou Soudu dostávají většinou jen případy naprosto zřejmého porušení novinářova práva na svobodu projevu. To ovšem zrovna nepřispívá k posilování demokracie v daném státě, což je jedna z úloh žurnalistiky. Fakt, že jen naprosto flagrantní porušení novinářovy svobody projevu dává novináři „jistotu“ výhry v případném řízení před Soudem, demoralizuje další potencionální

¹¹² *Kyprianou v. Kypr* rozsudek z 15.12.2005, Appl. No 73797/01.

¹¹³ Dle mého názoru je tento fakt hoděn pozornosti, není se však třeba hned znepokojovat, neboť situace v této otázce není dramatická.

¹¹⁴ MALENOVSKÝ, J. *Nově demokratické státy Evropy a 14. protokol: Klikatá, ale správná cesta k adjustaci desynchronizovaného mechanismu*. Právník. 2006, č. 6, s. 621.

stěžovatele z těchto států, u nichž zásah do předmětného práva nebyl tak velký, nebo očividný.¹¹⁵

K vyjasnění situace okolo novinářova práva na svobodu projevu podle čl. 10 Úmluvy má napomoci také tato práce. Vzhledem k výše zmíněnému, je proto potřeba teoretický rozbor problematiky svobody projevu doprovodit také jednotlivými případy, na nichž bude demonstrována aplikační realita zjištěných teoretických zásad a postupů. Ucelený přehled judikatury může jedině pomoci k vyjasnění podmínek, za jakých má novinář šanci ve Štrasburku se svou stížností uspět. Bohužel v odborné literatuře je takovýchto, na jednu část úmluvy, nebo dokonce jen na segment jednoho článku zaměřených, přehledů rozsudků velmi málo.

Klíčové bývá stanovení mezí neboli hranic, kolem nichž pohybující se skutkové podstaty jednotlivých případů vyvolávají největší diskuzi. Takováto porušení novinářovy svobody projevu jsou Soudem následně rozhodnuta na základě poměru hlasů jednotlivých soudců, který bývá velmi těsný. Ovšem i naprosto očividná porušení čl. 10 Úmluvy mají někdy velmi vysoký potenciál pro osvětlení některého z aspektů novinářské práce, neboť se například určitý element v rozsudku obsažený dosud v jiných rozsudcích Soudu neobjevil, nebo alespoň nebyl nijak zvláště výrazný.

Pro zpřehlednění jsem analýzu případů, tedy reflexi jaký je skutečný život Úmluvy, rozdělil do několika tematických okruhů a každý z nich uvedl teoretickým rozbohem jeho jednotlivého prvku. Případy z reálu lze při komplexním pohledu těžko zaškatulkovat jen na základě jednoho výrazného rysu. Jsou případy velmi komplexní, které by šly zařadit pod více než jednu kapitolu. V takovém případě jsem volil podle prvku dominantního. V případě méně obvyklých prvků, jsem řadil podle aspektu unikátnosti, který, přestože určitý rys není stěžejní pro celý případ, jinde se nevyskytuje, a jeho demonstrace jinak než jako prvku přidruženého by nebyla možná. Najdeme samozřejmě i případy, jež nevykazují žádné dominantní, či neobvyklé rysy. Ve skutečnosti je to naprostá většina, která tvoří jakousi výplň mezi hraničními případy.

¹¹⁵ Na to se snažil určitý způsobem zareagovat Protokol č. 14, ovšem idea veřejného žalobce v něm byla nakonec ukotvena jen v zárodečné podobě. Viz MALENOVSKÝ, J. *Nově demokratické státy Evropy a 14. protokol: Kličkatá, ale správná cesta k adjustaci desynchronizovaného mechanismu*. Právník. 2006, č. 6, s. 641.

4.4 Novinář a prezentace názorů jiných

Svoboda projevu, jak je zaručena v čl. 10 Úmluvy nestanovuje, jakým způsobem, či jakou formou je možné toto právo naplňovat. Jedinci a tedy i novináři se proto nabízejí nepřeberné množství způsobů, jak se vyjádřit. Vzhledem k charakteru novinářovy práce, jeho snaze informovat společnost, vyhledávat nová, zajímavá a aktuální témata, je zřejmé, že některé formy svobody projevu budou touto osobou užívány nepoměrně častěji než jiné.

Pro účely různých sdělení jsou vhodné různé formy. Cíl, který určitý projev sleduje, samozřejmě ovlivňuje způsob, jakým byl učiněn. Zásadní roli hraje utilitární hledisko a hledisko efektivnosti. Při podrobnějším pohledu vidíme, že před vlastním „provedením“ projevu se aplikuje mechanismus, rozhodovací proces, který určí nejlepší způsob, jak dosáhnout požadovaného efektu, projevem zamýšleného. Tím je v novinářově případě nejčastěji předání informace, názoru, kritiky apod. širší veřejnosti.

Novinář tedy k přenosu sdělení může, stejně jako jiné osoby, použít gestikulaci,¹¹⁶ fyzický úkon¹¹⁷ a další. Existují však formy sdělení, které jsou pro účely novinářovy práce jen velmi těžce představitelné,¹¹⁸ vzhledem k tomu, jak jeho činnost utváří veřejný prostor a plní neocenitelnou funkci ve společnosti. V této souvislosti je nutné rozlišovat, je-li určitý projev učiněn v souvislosti s novinářovou prací, nebo ne.¹¹⁹ Soud ve svých rozsudcích vysloveně říká, že není v pravomoci Soudu, ani národních soudů rozhodovat, jaká forma může být novinářem při jeho práci použita.¹²⁰

Jako jeden z mnoha prostředků se novináři nabízejí také použitím citací, prezentace názorů jiných, ať už prováděné pomocí klasických interview, nebo přepsáním obsahu prohlášení někoho jiného. K tomu Soud říká, že podávání informací založených na interview, ať už editovaném, nebo ne, patří k nejdůležitějším prostředkům, s jejichž pomocí může novinář plnit úlohu „veřejného hlídacího psa“.¹²¹

¹¹⁶ Např. v přímém televizním vstupu.

¹¹⁷ Např. položení květin k památníku v televizní reportáži.

¹¹⁸ Např. vytvoření sochařského díla.

¹¹⁹ K tomu viz Janowski v. Polsko rozsudek z 21.1.1999, Appl. No. 25716/94.

¹²⁰ Jersild v. Dánsko rozsudek z 23.9.1994, A 298, par 31.

¹²¹ Ibid. par 35.

Prezentace názorů jiných je právě jedna z nejnvýraznějších oblastí, kdy se svoboda projevu novináře odlišuje od klasické svobody projevu běžných fyzických osob. Je to dané právě jeho úlohou ve společnosti.¹²²

Zdálo by se, že prezentace názorů jiných, jako jedna z elementárních součástí novinářovy práce, nebude vyvolávat žádné sporné, či problematické situace. Opak je však pravdou. Státy a státní orgány aplikující Úmluvu si s citacemi, používanými novináři, velmi často nevědí rady.

Nejčastěji se vyskytujícím problémem v hodnocení státních orgánů novinářských prezentací názorů jiných je neschopnost odlišit novinářovy vlastní myšlenky a sdělení, od sdělení novinářem tlumočených. Pokud už se takové odlišení státnímu orgánu povede, neví často, jak s ním naložit, a při svém rozhodování ho nezohlední. To se děje nejčastěji ve státech, které k Úmluvě přistoupily jako jedny z posledních.

Stává se také, že jsou-li novinářovy myšlenky a sdělení a sdělení novinářem tlumočená od sebe státním orgánem správně odlišena, státní orgán je při svém rozhodování zohlední nesprávně, nebo jen z části.

4.4.1 Dyundin v. Rusko¹²³

Případ Dyundin v. Rusko je, mimo řady dalších, pochybením na straně ruských soudů jako nesprávné ohodnocení relevantních skutečností, či nerozpoznání, že se jedná o konflikt dvou soutěžících práv, modelovým příkladem, kterak státní orgány některých států dovedou ignorovat rozlišení mezi vlastními novinářovými sděleními a prezentací názorů jiných.

Při bližším prostudování případu člověku znalému Úmluvy skoro tane na mysli myšlenka, zdali ruský soud vůbec věděl, že existuje něco jako Úmluva a že je jeho domovský stát touto Úmluvou vázán. Tolik flagrantních a do očí bijících pochybení na straně národních rozhodovacích institucí, bychom v judikatuře Soudu k čl. 10 Úmluvy, ve které je středem pozornosti novinář, jen těžko hledali.

Ruský občan a novinář Vyacheslav Alekseyevich Dyundin, toho času žijící v Orsku, napsal pro místní noviny článek, zabývající se výsledovými

¹²² Viz OVEY, C., WHITE, R. *The European Convention on Human Rights*. 4th edition. New York : Oxford University Press, 2006, kapitola "The function of the author and the subject" s. 323 a násl.

¹²³ Dyundin v. Rusko rozsudek z 14.10.2008, Appl. No. 37406/03.

praktikami orských policistů. Článek vyšel pod názvem „Mučení podezřelí se přiznali ke krádeži, kterou nespáchali“.

Článek se týkal vyšetřování krádeže v soukromé společnosti. Ředitel společnosti označil tři své bývalé zaměstnance za hlavní podezřelé. Pan S., jeden z těchto tří lidí, šel dobrovolně na policii, očistit se, zbavit svou osobu stínu podezření.

Vyprávění dále pokračuje v první osobě a je uvedeno větou: „zapnul jsem diktafon nahrávaje příběh pana S.“.

Pan S. byl zadržen a ponechán na policejní stanici přes noc. Následujícího rána byl předveden do kanceláře, kde bylo přítomno pět policistů, mezi nimi také pan G., policista.

Policisté mluvili o tom, že se chystají odpoledne na svatební hostinu. Byli cítit alkoholem a vypadalo to, že už pili. Dohadovali se také, jak budou pana S. mučit. Poté ho připoutali k židli, nohy k nohám od židle, ruce k opěradlu.

Nejprve jej bili pěstmi do hrudníku. Potom jej něčím udeřili do zátylku, pan S. nevěděl čím, ani kdo ho udeřil, nemohl se otočit. Potom se policisté začali opět dohadovat, jakým způsobem mučit pana S. dále. Padl návrh použít sochor. Policista G. Souhlasil, ovšem za předpokladu, že nezašpiní jeho stůl. A dal se do odklizení věcí ze stolu. Jeden z policistů zatím odněkud vytáhl nářadí, které vypadalo jako hever.

Mezitím ale policista G. navrhnul, aby nejdříve vyzkoušeli plynovou masku. Panu S. byla nasazena plynová maska, přes kterou nemohl dýchat. Panu S. se začala točit hlava a pokoušely se o něj mdloby.

Článek pokračuje popisem, co se dělo dále. Když pan S. naznačil, že se přizná, byl přesunut do vedlejší kanceláře, kde s ním mladý muž v civilním oblečení sepsal doznání. Poté byl pan S. zamknut zpět do cely na policejní stanici.

Dyundin dále v článku představuje pana M., přítele pana S., který šel na policii dosvědčit jeho alibi. Další vyprávění pokračuje opět v první osobě a je uvedené větou: „dejme prostor panu M.“.

Pan M. byl na policejní služebně vyslýchán policistou G., jež chtěl vědět, kde je schován lup. Pan M. nevěděl o čem policista G. mluví. Policista

G. sdělil panu M., že jeho přítel se už ke všemu přiznal a začal pana M. bít. Každé slovo následovala rána. Policista G. se při tom nadále dotazoval na to, kde je schovaný lup. Říkal, že ve svém životě už zlikvidoval více lidí, jako je pan M., a že to samé se stane i jemu pokud neřekne, kde ukryl lup. Také se ptal pana M., jestli už slyšel o záhadných zmizeních. Hrozil, že pan M. zmizí taky, pokud nebude spolupracovat.

Pan M. pokračuje, že slyšel, že pokud policie náhodou zlomí zadrženému nohu, nebo ruku, bývá často raději usmrčen a potají pohřben, než aby vyšly najevo stopy po mučení.

Policista G. poradil panu M., aby se přestal dovolávat právníka, že ten bude až u soudu. Pokračoval dále ve výhrůžkách, už ale pana M. nebil. Podle pana M. si policista G. uvědomil, že udělal chybu a nevěděl co dál. Nakonec přikázal panu M. odvézt do cely.

V závěru článku novinář cituje z lékařské zprávy, která uvádí, že pan S. má na těle mnoho modřin a odřenin. Dyundin také kritizuje laxní přístup státního zastupitelství k případu,¹²⁴ které odmítlo zahájit vyšetřování proti panu G. a dalším policistům, proti čemuž bylo podáno odvolání. Mezitím byl nalezen a usvědčen skutečný viník krádeže v soukromé společnosti.

Policista G. podal na Dyundina žalobu pro pomluvu s tím, že jeho článek poškodil jeho čest, důstojnost a profesní reputaci. Zároveň popřel, že by proti panu S., nebo panu M. použil násilí.

Novinář se bránil tím, že obsah článku byl tvořen doslovnou reprodukcí osobních příběhů pana S. a pana M., a představují hodnotový soud popisované události. Dyundin jednal v dobré víře¹²⁵ a poukázal, že ani pan S., ani pan M., neměli žádný důvod k zbytečnému očerňování policisty. Na svou obhajobu předložil ruským soudům také magnetofonovou pásku s nahranou výpovědí pana S. i pana M., lékařskou zprávu pana S., citovanou v článku, záznam doznání pana S., a jejich stížnost na špatné zacházení podanou na státní zastupitelství.

¹²⁴Viz Ibid, par 9.

¹²⁵ K tomu více Thoma v. Lucembursko rozsudek z 29.3.2001, Appl. No. 38432/97, Pedersen a Baadsgaard v. Dánsko rozsudek z 17.12.2004, Appl. No. 49017/99, nebo Selistö v. Finsko rozsudek z 16.11.2004, Appl. No. 56767/00, analyzované na jiném místě této práce.

Pan S. potvrdil, že jeho příběh byl v článku popsán přesně tak, jak jej vyprávěl. Pan S. uvedl, že policista G. alkoholem cítit nebyl, cítit byli další policisté. Pan G. také údajně přímo osobně nepoužil násilí proti panu S., byl však přítomen, když byl bit ostatními policisty a varoval je, ať mu nepošpiní stůl. Pan M. také potvrdil autenticitu příběhu, tak jak byl zveřejněn v novinářově článku.

Ruské soudy byly toho názoru, že novinář se nemůže dovolávat výjimky ze zodpovědnosti vyplývající z pomluvy na základě toho, že pouze reprodukoval výroky někoho jiného, neboť žádná taková výjimka není novináři poskytována. Ve shodě s tím je adekvátní po novináři chtít důkaz inkriminovaných prohlášení. Podle názoru ruských soudů však lékařská zpráva dokumentující zranění na těle pana S., nahrávka jejich výpovědi pro novináře, ani osobní svědectví pana S. a pana M. nemůže být považováno za dostatečný důkaz. Porovnání nahrávky z diktafonu a tištěné verze článku navíc ukázalo, že příběh byl novinářem přepsán v jiném chronologickém pořadí a výpověď pana S. byla novinářem tvořivě rozepsána tak, že byl zvýšen emocionální náboj a zdůrazněna vůdčí úloha policisty G. při používání násilí proti zadrženým.

Novinář byl shledán vinným z pomluvy a odsouzen k zaplacení nákladů řízení a finanční satisfakce¹²⁶ policistovi. Tento rozsudek potvrdily také ruské odvolací soudy.

Dyundin následně podal stížnost k Soudu pro porušení jeho práva na svobodu projevu podle čl. 10 Úmluvy.

Vláda se hájila tvrzením, že novináři není Úmluvou poskytována neomezená svoboda projevu. Jako příklad, jak nahlížet na podobné případy, vláda uváděla případ Chernyscheva v. Rusko,¹²⁷ v němž je zdůrazněno, že novinářská svoboda projevu není neomezená. Její součástí jsou také povinnosti a odpovědnost. Podle vlády novinář nesplnil svou povinnost ověřit si informace získané od svých zdrojů a tak zásah do jeho svobody projevu byl oprávněný. Finanční postih, kterým byl novinář stížen, byl snesitelný a přiměřený a vedl k legitimnímu cíli, tedy ochraně reputace policisty.

¹²⁶ V přepočtu zhruba 70 Euro, viz Dyundin v. Rusko rozsudek z 14.10.2008, Appl. No. 37406/03, par 15.

¹²⁷ Chernyscheva v. Rusko rozsudek z 10.6.2004, Appl. No. 77062/01.

S tím samozřejmě nemohl souhlasit stěžovatel. Ten tvrdil, že si fakta ověřil natolik dostatečně, jak jen lze od novináře takového ověřování vyžadovat.¹²⁸ Opatřil si dostatek důkazů a podkladů pro sepsání svého článku, nicméně ruské soudy odmítly tyto důkazy jako nevěrohodné bez jakéhokoliv zdůvodnění.

Novinář uvádí, že hlavním cílem jeho článku byla kritika státního zastupitelství, které odmítlo vyšetřovat domnělou policejní brutalitu,¹²⁹ ne jednotlivců z řad policie. Existoval dostatečný faktický základ pro tuto kritiku, přestože se novináři nepodařilo před ruskými soudy prokázat, že události se odehrály přesně tak, jak napsal.

Stěžovatel dále uvádí, že od něj jako od novináře nelze požadovat, aby každé své tvrzení byl schopen dokázat tak, aby bylo nepochybné, jak je to vyžadováno například u dokazování v trestním řízení. Na novináře nemůže být pohlíženo jako na státního zástupce, který sbírá důkazy o vině či nevině v trestních případech. Role novináře se v tomto případě realizuje tak, že novinář aktivizuje veřejnost tím, že ji informuje o problematice policejní brutality. Veřejnost následně vyvine tlak na státní zastupitelství, aby byl případ řádně a rychle prošetřen.

Soud při svém rozhodování případu zejména podotkl, že prostor pro státní omezení politické či veřejné debaty, jak jej umožňuje čl. 10 Úmluvy, není příliš velký. Nelze říci, že by se policisté stejně jako například politici dobrovolně stavěli do pozice, kdy každé jejich slovo bude veřejností detailně zkoumáno. Tím ale, že policista jedná z moci úřední, je možné od něj vyžadovat větší dávku tolerance vůči kritice, než od čistě soukromé osoby.¹³⁰

Novinářovo právo na svobodu projevu zahrnuje také určitou míru přehánění, nebo dokonce provokace. Z tohoto práva existují výjimky, ty však musí být založeny na přesvědčivém základě.

Článek 10 Úmluvy chrání novinářovo právo šířit informace veřejného zájmu za předpokladu, že tak činí v dobré víře,¹³¹ na solidním faktickém

¹²⁸ K tomu více také v Pedersen a Baadsgaard v. Dánsko rozsudek z 17.12.2004, Appl. No. 49017/99, analyzovaném na jiném místě této práce.

¹²⁹ K této problematice více také v Thorgeir Thorgeirson v. Island rozsudek z 25.6.1992, A 239.

¹³⁰ K tomu také Thoma v. Lucembursko rozsudek z 29.3.2001, Appl. No. 38432/97, par 47.

¹³¹ Viz Pedersen a Baadsgaard v. Dánsko rozsudek z 17.12.2004, Appl. No. 49017/99, nebo Thoma v. Lucembursko rozsudek z 29.3.2001, Appl. No. 38432/97.

základě a poskytnutá informace je věrohodná a přesná. To vše v souladu s etikou žurnalismu.

Existují speciální důvody, pro které lze upustit od obecné povinnosti novináře ověřovat pravdivost a spolehlivost svých zdrojů. Zda takovéto důvody nastaly, záleží v tomto případě na povaze a síle urážlivého výroku. Relevantní je také, jak dalece se může novinář zaštitit svým zdrojem jako důvěryhodným, vzhledem k předkládaným obviněním.¹³²

V případech článků, publikovaných na základě interview je třeba rozlišit, zda sporná tvrzení jsou tvrzeními přičitatelným novináři, či zda jde o citace a prezentaci názorů jiných osob. Trestání novináře za šíření sdělení jiných osob pomocí interview by výrazně ohrožovalo jeho další přispívání do debaty o věcech veřejných a je nepředstavitelné, pokud k němu nejsou zvláště silné důvody.¹³³

Stěžovatel vyjádřil svůj pohled na problematiku policejní brutality a byl za to odsouzen k finančnímu postihu. Policejní brutalita je v každém případě tématem veřejného zájmu a novinář byl oprávněn informovat o ní pomocí svého článku. Ruské soudy nepoměřovaly novinářovu svobodu projevu vzhledem k ochraně pověsti policisty. Zaměřily se pouze na zjištění faktu, zda byla porušena ochrana osobnosti, novinářovu právu na svobodu projevu nebyla věnována žádná pozornost. Soud je toho názoru, že ruské rozhodovací instance si vůbec nevšimly, že se jedná o konflikt dvou vzájemně soutěžících práv.¹³⁴

Při zkoumání obsahu novinářova článku došel Soud k názoru, že ruské soudy chybně nerozlišily mezi autorovou vlastní řečí a citací jiných osob, neboť to podle nich bylo irelevantní. Nedokázaly také zdůvodnit postih udělený novináři, přestože byly povinny uvést obzvláště pádné argumenty pro novinářovo odsouzení.

Soud souhlasí s tím, že novinářův článek obsahuje řadu faktických tvrzení, která lze podrobit povinnosti dokazování. Nicméně podle důkladného výkladu čl. 10 Úmluvy není relevantní, jestli je novinář schopen prokázat

¹³² Viz Lindon, Otchakovsky-Laurens a July v. Francie, rozsudek z 22.10.2007, Appl. Nos. 21279/02 a 36448/02, par 67, nebo Pedersen a Baadsgaard v. Dánsko rozsudek z 17.12.2004, Appl. No. 49017/99, par 78.

¹³³ Viz Thorgeir Thorgeirson v. Island rozsudek z 25.6.1992, A 239, par 65.

¹³⁴ Dyundin v. Rusko rozsudek z 14.10.2008, Appl. No. 37406/03, par 33, nebo také Kwiecien v. Polsko rozsudek z 9.1.2007, Appl. No. 51744/99, par 52.

pravdivost tvrzení, ale jestli byla tato tvrzení učiněna na spolehlivých faktických základech, adekvátních vzhledem k velikosti zásahu do ochrany osobnosti další osoby. To vše platí tím spíš, pokud se jedná o vyjádření třetí osoby, novinářem citované.

Dyundin poskytl ruským soudům nahrávku interview s panem S. i panem M., lékařskou zprávu pana S., protokol doznání pana S., kopii stížností pana S. i pana M. na špatné zacházení během vyšetřování. Pan S. také svědeckou výpovědí dosvědčil autenticitu svých výroků, jak byly publikovány v tisku a potvrdil, že je novinář neupravil. Z krádeže byl navíc usvědčen někdo jiný. Od novináře při dokazování svých názorů nelze očekávat, že výsledná přesvědčivost bude stejná, jako je tomu v případě dokazování při trestním řízení.¹³⁵ Soud dospěl k názoru, že ruské soudy dostatečně nezdůvodnily odmítnutí novinářových důkazů. Zároveň tyto materiály tvořily dostatečný základ pro učiněná obvinění.

Dyundin podle Soudu publikoval vyvážený komentář vztahující se k věci veřejného zájmu, založený na pevných faktických základech, které nepřesáhly povolenou míru kritiky.

Ruské soudy nebyly schopné uvést dostatečný důvod pro ospravedlnění zásahu do novinářova práva na svobodu projevu. Pochybení lze pozorovat hned ve třech rovinách.

První z nich spočívá v neschopnosti ruských soudů přijatelně ohodnotit relevantní skutečnosti. Druhá v neschopnosti ruských soudů vůbec rozpoznat, že se jedná o vzájemný konflikt dvou soutěžících práv. Třetí pak v odmítnutí nutnosti rozlišení mezi vlastním projevem novináře a citací a prezentací názorů jiných.

Soud proto rozhodl, že bylo porušeno Dyundinovo právo na svobodu projevu, jak je mu garantováno čl. 10 Úmluvy.

¹³⁵ Viz Scharsach a News Verlagsgesellschaft mbH v. Rakousko rozsudek z 13.11.2003, Appl. No. 39394/98, par 43, Unabhängige Initiative Informationsvielfalt v. Rakousko rozsudek z 26.2.2002, Appl. No. 28525/95, par 46, nebo Karman v. Rusko rozsudek z 14.12.2006, Appl. No. 29372/02, par 42.

4.4.2 Jersild v. Dánsko¹³⁶

Na sporu dánského novináře Jersilda s Dánským královstvím lze výborně demonstrovat, jak Soud vykládá interpretaci názorů dalších osob, provedenou novinářem.

Mimo jiné je případ Jersild v. Dánsko také případem hraničním,¹³⁷ kdy Soud shledal ve státním zásahu porušení novinářova práva na svobodu projevu podle čl. 10 Úmluvy, a v němž hrálo hlavní úlohu posouzení nezbytnosti v demokratické společnosti.

Jens Olaf Jersild, dánský občan, pracoval jako novinář ve společnosti připravující a šířící nejen rádiové, ale i televizní vysílání. Náplní jeho práce bylo mimo jiné také připravovat televizní pořad pro dobře informované obecnost, zabývající se širokým okruhem sociálních i politických témat, včetně témat jako jsou xenofobie, imigrace a uprchlictví.

V roce 1985 udělal a odvysílal interview se skupinou mladých, nezaměstnaných a sociálně slabých lidí, kteří sami sebe nazývali „Greenjackets“. Při tomto interview někteří členové Greenjackets učinili rasistické a urážlivé poznámky¹³⁸ vůči imigrantům v Dánsku a v Dánsku pracujícím zahraničním pracovníkům.

Po odvysílání programu bylo s autory rasistických výroků započato trestní řízení. Trestní řízení bylo započato i s Olafem Jersildem, který byl obviněn z napomáhání a navádění k trestnému jednání.

Všichni obvinění byli shledáni vinnými a odsouzeni. Jersild byl odsouzen k zaplacení drobné pokuty nebo k pěti dnům vězení. Jeho odvolání bylo vyšším soudem zamítnuto, a tak se případ dostal až k dánskému vrchnímu soudu, který správnost odmítnutí odvolání potvrdil.

Jersild podal ke Komisi stížnost, v níž tvrdil, že bylo porušeno jeho právo na svobodu projevu, jak je zaručeno článkem 10 Úmluvy.

¹³⁶ Jersild v. Dánsko rozsudek z 23.9.1994, A 298.

¹³⁷ Poměr hlasování byl 12:7 ve prospěch novináře Jersilda.

¹³⁸ „...černoši nejsou lidské bytosti..“ „černoch je zvíře“ apod. viz Ibid, par 11.

Předmětem sporu nebylo, zda je zásah do novinářova práva v souladu se zákonem,¹³⁹ či zda je účel zásahu legitimní,¹⁴⁰ ale zda byl zásah nezbytný v demokratické společnosti.

Stěžovatel poukázal na fakt, že v jím připraveném pořadu měly urážlivé poznámky za cíl zesměšnit jejich autory namísto propagace jejich rasistických názorů. Celkový dojem z programu měl vytvořit zájem veřejnosti o problém rasismu a xenofobie. Novinář se snažil ukázat nový fenomén rodící se v Dánsku a pro tyto důvody nemohl mít odvysílaný pořad podle stěžovatele efekt na práva či pověst jiných.

Dánská vláda se hájila tvrzením, že pořad byl novinářem připraven senzacechtivým způsobem a jeho informační hodnota byla minimální. Jersild věděl, že Greenjackets zastávají rasistické názory a že mohou být za jejich prezentaci trestně odpovědní, přesto jejich prezentaci podnítil a nezabránil tomu, aby se objevily během pořadu. Pokuta, k níž byl novinář dánskými soudy odsouzen, se blížila k nejnižší možné uložitelné sankci a její jediný efekt byl ten, že připomněla, že rasistické výroky musí být brány vážně a nemohou být za žádných okolností tolerovány.¹⁴¹

Soud vzal při svém rozhodování v úvahu fakt, že svoboda projevu je jeden ze základů demokratické společnosti, a tak omezení vůči médiím musí být stanovena velmi opatrně, a to i v souvislosti s ochranou práv a ochranou pověsti jiných. Právu novináře přinášet nové informace odpovídá také právo veřejnosti být informován. Novinář by nebyl schopen plnit svou funkci veřejného „hlídacího psa“, pokud by tomu tak nebylo. Co bylo primárně formulováno pro tištěná média, platí obdobně pro média audiovizuální s tím, že audiovizuální jsou v současné době často daleko mocnější než média tištěná. Audiovizuální média mohou přinášet myšlenky způsobem, který je unikátní a jehož nelze dosáhnout médii tištěnými. S tím jdou ale ruku v ruce povinnosti a odpovědnost, kladené na žurnalisty prezentující svou práci skrze tato média. Soud zdůraznil, že článek 10 Úmluvy nechrání pouze podstatu přinášených informací, ale také způsob, jakým jsou zprostředkovávány. Při posuzování nezbytnosti v demokratické společnosti je nutné se podívat na

¹³⁹ Jersildovo odsouzení bylo provedeno na základě článků 266b a 23/1 dánského trestního zákoníku.

¹⁴⁰ V tomto případě to byla ochrana pověsti jiných a ochrana práv jiných.

¹⁴¹ Z osobní zkušenosti vím, že se jedná o názor všudypřítomný v dánské otevřené a tolerantní společnosti.

případ jako na celek, tzn. při posuzování se zaobírat i takovými skutečnostmi, jako jakým způsobem byly rasistické výroky uvedeny, jejich návaznost v pořadu, souvislosti, v jakých byly vysílány, účel celého programu, obvyklý okruh diváků apod.

Národní soudy zdůrazňovaly fakt, že stěžovatel při své novinářské praxi dobře věděl, že rasistické výroky se během interview s Greenjackets mohou vyskytnout a sám je provokoval. Následně celý program pořadu připravil tak, že v sobě zahrnoval tato urážlivá prohlášení. Na druhou stranu byl pořad uveden poukazem na fakt, že diskuze o rasizmu ve společnosti v poslední době hýbe veřejností. Dále byli identifikováni jedinci zastávající tyto rasistické názory, byla vykreslena jejich mentalita a jejich sociální zázemí. Námitka, že informační hodnota pořadu byla malá na to, aby na jejím základě mohlo být obhájeno uvedení rasistických výroků během pořadu, musí být hodnocena ve světle toho, že pořad byl určen pro dobře informované diváky. Vzhledem ke krátké délce pořadu obsaženého v rámci časově delšího pořadu nepovažoval soud námitku absence preventivního varování jako relevantní.

Zprávy přinášené pomocí interview, ať už editovaného, nebo ne, jsou jednou z forem, kterou novinář naplňuje svou důležitou roli ve společnosti, roli „hlídacího psa“. Trest uvalený na stěžovatele může vážně zasáhnout schopnost novináře přinášet náměty do veřejné diskuze. Soud se neztotožnil s názorem, že uvalený trest je jen mírný,¹⁴² podstatný je fakt, že novinář byl shledán vinným. Je nepochybné, že rasistické výroky nepožívají ochrany podle čl. 10 Úmluvy. Avšak viděno vcelku, nemohou ospravedlnit také odsouzení novináře. Účel, s jakým novinář pracoval při přípravě pořadu, nebyl rasistický.

S ohledem na vše výše uvedené Soud rozhodl, že důvody uvedené ve prospěch novinářova odsouzení nejsou nezbytné v demokratické společnosti a došlo tedy k porušení novinářova práva na svobodu projevu podle čl. 10 Úmluvy. Případ byl rozhodován tehdy devatenáctičlenným Velkým senátem, jenž se takto vyslovil na základě poměru hlasů dvanáct ku sedmi. Nesouhlasící soudci měli většinou za to, že nebylo postupováno správně při hledání rovnováhy mezi novinářovým právem na svobodu projevu a

¹⁴² Porovnej např. s Mahmudov a Agazade v. Ázerbájdžán rozsudek z 18.12.2008, Appl. No. 35877/04.

ochranou práv a pověsti jiných. Jako nejproblematictější viděli fakt, že se novinář nepokusil vůbec reagovat na obhajobu rasizmu, a že jednou z dalších rolí médií a novinářů jejich pomocí promlouvajících by mělo být zastávání jasných a srozumitelně čitelných postojů k společenskému jevu takové nebezpečnosti, jako je rasová diskriminace a nesnášenlivost.

4.5 Novinář a tvrdost postihu

Tvrdost postihu¹⁴³ je jeden z obecných problémů, hrajících důležitou roli při posuzování nezbytnosti zásahu v demokratické společnosti do práva na svobodu projevu, jehož posouzení se v případě, že je postiženým novinář, bude určitým způsobem odlišovat od posouzení téhož, pokud by obětí novinář nebyl.

Trest uložený v trestním stíhání bývá považován za nejtěžší. Mohou se samozřejmě dále lišit podle podmíněnosti a délky trvání, nicméně vždy, když bude trest v trestním řízení uložen, bude Soud zkoumat, jestli byl nezbytný a přiměřený. Specifičnost trestu uděleného novináři pak bude spočívat v tom, že v úvahách Soudu budou zahrnuty nejen myšlenky, jaký dopad má trest na novináře jako osobu, ale také, jakým způsobem bude zasažena společnost tím, že novinář bude odrazován od informování veřejnosti. Bylo by špatné, kdyby státem uložené sankce měly zklidňující účinek na veřejnou debatu o otázkách obecného zájmu. Z toho důvodu je trest odnětí svobody zvláště těžko obhajitelný. To ovšem neznamená, že by jeho obhájení bylo nemožné. Trest odnětí svobody je slučitelný s právem na svobodu projevu, jak jej zaručuje čl. 10 Úmluvy, ale jen za výjimečných okolností, pokud například došlo k hrubému zásahu do jiných základních práv. Například pokud by novinář skrze své články podněcoval k násilí, nebo pokud by rozšiřoval nenávistné projevy,¹⁴⁴ mohl by být trest odnětí svobody na místě.

Jsou státy, které mají velké problémy přiměřeně sankcionovat novináře v trestním řízení, pokud je takového postihu třeba. Například Turecko si často neví rady s případy s kurdskou tematikou. V této zemi se jedná o velice citlivé téma, lze to snadno pochopit, ovšem například

¹⁴³ Co všechno může být bráno jako postih v obecné rovině čl. 10 Úmluvy, nejen z hlediska novináře viz OVEY, C., WHITE, R. *The European Convention on Human Rights*. 4th edition. New York : Oxford University Press, 2006, s. 318 – 319.

¹⁴⁴ Viz Feridun Yazar v. Turecko rozsudek z 23.9.2004, Appl. No. 42713/98, par 27, nebo Sürek a Özdemir v. Turecko rozsudek z 8.7.1999, Appl. Nos. 23927/94 a 24277/94, par 63.

Španělsko nemá podobné problémy se svobodou projevu novinářů, pokud se jedná o Baskicko, stejně tak Velká Británie v otázkách Severního Irska.¹⁴⁵ Turecký problém se svobodou projevu je snadno doložitelný i statisticky. V roce 2008 Soud ve 47 případech konstatoval, že byl porušen čl. 10 Úmluvy. Přitom hned dvacetkrát bylo stranou sporu Turecko. Za Tureckem zeje propastný rozdíl, co se počtu porušení týče. Turecko následují až se třemi případy porušení čl. 10 během roku 2008 Rusko, Polsko, Moldávie a Francie.¹⁴⁶ Rovněž dlouhodobější statistika hovoří v turecký neprospěch. Mezi lety 1999 až 2007 byl více než každý druhý případ porušení čl. 10 Úmluvy tureckého původu. Z celkového počtu 271 porušení čl. 10 Úmluvy v tomto období jich bylo 149 tureckých. Druhým největším hříšníkem v uvedeném období bylo překvapivě Rakousko se 23 případy porušení čl. 10 Úmluvy. Rakousko je následováno Francií s 11 případy a Moldávií s 10 případy porušení čl. 10 Úmluvy.¹⁴⁷ Jedná se tedy zřejmě o neschopnost tureckých soudů správně aplikovat čl. 10 Úmluvy na konkrétní případ.

Stejně tak je tomu i v případech civilních řízení. Pokud je postih novináře příliš vysoký,¹⁴⁸ ať už ve formě pokut, odškodných apod., může to samo o sobě znamenat porušení novinářova práva na svobodu projevu, jak mu jej zaručuje čl. 10 Úmluvy. V úvahu je třeba brát také výši příjmu novináře a fakt, jestli lze nějakým způsobem dokázat, že protistraně byla skutečně způsobena nějaká újma, tzn. že nešlo pouze o hrozbu újmy.

Jsou ovšem i případy, kdy bez ohledu na to, jak byl samotný postih novináře tvrdý či mírný, samotný fakt, že byl novinář postižen, znamená porušení novinářovy svobody projevu, jak mu ji zaručuje čl. 10 Úmluvy. Například v případě *Jersild v. Dánsko*¹⁴⁹ stačilo, že novinář byl shledán vinným, bez ohledu na to, že udělený trest byl velmi mírný. Podobnou argumentaci Soud použil i v případě *Steur v. Nizozemí*.¹⁵⁰

¹⁴⁵ Tedy alespoň v průměru. Problematická témata to jsou samozřejmě i v těchto zemích, porušení svobody projevu je zde ovšem méně časté, než v Turecku v souvislosti s diskuzí o kurdských otázkách. Viz *Castells v. Španělsko* rozsudek z 23.4.1992, A 236, v tomto španělském případě se však nejednalo o novináře.

¹⁴⁶ Podle údajů z Table of violations 2008, dostupné z

<http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/The+Court/Introduction/Information+documents/>

¹⁴⁷ Podle údajů dostupných z http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/59F27500-FD1B-4FC5-8F3F-F289B4A03008/0/Annual_Report_2007.pdf

¹⁴⁸ Např. *Fressoz a Roire v. Francie* rozsudek z 21.1.1999, Appl. No. 29183/95, dalším úhelným kamenem tohoto případu byla ochrana novinářských zdrojů.

¹⁴⁹ *Jersild v. Dánsko* rozsudek z 23.9.1994, A 298.

¹⁵⁰ *Steur v. Nizozemí* rozsudek z 28.10.2003, Appl. No. 39657/98.

Jsou také případy, kdy postih nemusí být novináři ani vyměřen, aby Soud došel k závěru, že došlo k porušení novinářova práva na svobodu projevu podle čl. 10 Úmluvy. V případě *Roemen a Schmit v. Lucembursko*¹⁵¹ bylo proti novináři započato trestní stíhání, ovšem později bylo zastaveno, novinář byl zproštěn všech obvinění a nebyl mu udělen ani žádný trest. Byl mu nicméně prohledán byt a to podle Soudu mohlo mít odstrašující účinek na novinářův zájem nadále veřejnost informovat o otázkách obecného zájmu. Stěžejní část případu leží v oblasti ochrany novinářských zdrojů, z argumentace Soudu ale dovodíme také aspekty hodnotné pro zamyšlení i v diskuzi o otázkách tvrdosti trestu, a to paradoxně přesto, že žádný trest udělen nebyl. Soud v tomto případě spíš operoval s postihem než s trestem, když řekl, že postih novináře způsobený domovní prohlídkou byl daleko tvrdší, než musel být, neboť požadovaná informace mohla být státem zjištěna i méně drastickým způsobem.

V případě *Dalban v. Rumunsko*¹⁵² rumunské soudy nakonec zrušily rozsudek podmíněčného odnětí svobody, konstatovaly však, že odsouzení novináře bylo spravedlivé. Rovněž to byl jeden z důvodů, proč byl Soud toho názoru, že došlo k porušení novinářova práva na svobodu projevu, přestože mu nakonec nebyl udělen žádný trest.

4.5.1 Mahmudov a Agazade v. Ázerbájdžán¹⁵³

Agazade, povoláním novinář, napsal článek pro jedny ázerbájdžánské noviny, zabývající se problémy s hospodařením v zemědělství. Článek se zabýval zemědělstvím ve více rovinách, obsahoval ale také zmínky o jednom ázerbájdžánském politikovi, jež byl v novinách uveden celým jménem. Agazade o politikovi nepřímo napsal, že vykonává kontrolu nad množstvím zemědělské půdy ve státním vlastnictví, jako by byl jejím soukromým vlastníkem. V článku se také mluvilo o „jistých vlivných lidech“ napojených na mafii a o utvoření jakési „agromafie“. U článku byla také otisknuta politikova fotka.

Politik podal na Agazadeho a Mahmudova jako jeho editora trestní oznámení pro urážku a pomluvu. Podle politika z článku jasně vyplývalo, že se v článku mluvilo o něm, když bylo řečeno, že jisté vysoce vlivné osoby

¹⁵¹ *Roemen a Schmit v. Lucembursko* rozsudek z 25.2.2003, Appl. No. 51772/99.

¹⁵² *Dalban v. Rumunsko* rozsudek z 28.9.1999, Appl. No. 28114/95.

¹⁵³ *Mahmudov a Agazade v. Ázerbájdžán* rozsudek z 18.12.2008, Appl. No. 35877/04.

jsou napojené na mafii. Byl údajně také obviněn ze zneužívání fondů na zemědělský výzkum. Agazade se bránil tím, že vysoce postavenými vlivnými osobami nebyl myšlen přímo politik, jeho fotka byla k článku připojena jen z toho důvodu, že je obecně známým expertem na zemědělství a článek se o něm zmiňuje na jiném místě. Soud nicméně uznal Mahmudova i Agazadeho vinnými a vyměřil jim trest odnětí svobody v délce trvání pěti měsíců. Vzhledem ale k zrovna platící amnestii vyhlášenou na počest oslav výročí vítězství v druhé světové válce byli okamžitě zproštěni povinnosti trest vykonat. Oba se odvolali, ovšem odvolací soud tresty potvrdil.

Před Soudem ve Štrasburku se vláda hájila tvrzením, že Agazade se nesnažil upoutat pozornost veřejnosti na problematiku situaci v zemědělském sektoru. Spíše se jednalo o útok mířený na politika a novinář nejednal podle vlády při psaní článku v dobré víře. Podle vlády článek neobsahoval žádný hodnotový soud, byl ale plný nepravdivých tvrzení faktu, které novinář nebyl schopen dokázat. Jedná se zejména o tvrzení, že politik neoficiálně vykonává vlastnická práva nad částí státní půdy. Tyto skutečnosti, založené na neověřené fámě, nepodepřeli nezávislým výzkumem a ověřením, jak lze od novináře legitimně požadovat. Podle vlády byla v pořádku i proporcionalita zásahu, neboť přestože byli oba stěžovatelé odsouzeni k trestu odnětí svobody, nebyli nuceni jej nastoupit, vztahovala se ne ně totiž všeobecná amnestie. Stěžovatelé nepovažovali za nutné Soudu svůj názor na věc vysvětlit.¹⁵⁴

Soud i obě strany sporu se shodly na tom, že došlo k zásahu do práv stěžovatelů, zásah byl v souladu s právem a sledoval legitimní cíl. Na Soudu tedy bylo zejména posoudit, zdali byl zásah nezbytný v demokratické společnosti. Soud zopakoval obecné principy rozhodování v případech zahrnujících čl. 10 Úmluvy. Řekl, že nezbytnost zásahu musí být přesvědčivě dokázána. Jsou to rozhodovací instituce v dané konkrétní zemi, které musí posoudit, zdali je zásah do novinářova práva na svobodu projevu nutný. Mají

¹⁵⁴ To je jev velmi neobvyklý. Téměř vždy je podání stěžovatele doprovázeno ospravedlňujícími argumenty a důvody, majícími za cíl podpořit stanovisko stěžovatelů. Je to i jeden ze způsobů, jakým se Soud o skutečnostech případu dovídá. Je otázkou, zdali si byli Mahmudov a Agazade natolik jistí porušením čl. 10 Úmluvy, že nepovažovali za nutné své podání doprovodit vysvětlujícími poznámkami, nebo se jednalo jen o nezkušenost a neobratnost stěžovatelů a jejich právních zástupců. Dle mého názoru je druhá varianta pravděpodobnější. Návod jak postupovat při předkládání písemných stanovisek je dostupný např. http://www.radaevropy.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=23&Itemid=34

určitý prostor pro takové posouzení, nicméně tento prostor není nekonečný. Je různý podle práva, které stojí proti novinářově svobodě projevu v opozici. Státní zásah musí být přiměřený a opravdu směřovat k legitimnímu deklarovanému cíli. Posláním Soudu není nahradit při rozhodování domovskou státní instituci, posláním Soudu je zjistit, zdali rozhodnutím této instituce nebylo porušeno novinářovo právo na svobodu projevu podle čl. 10 Úmluvy. Soud se na případ musí podívat jako na celek, přihlídnout také k poznámkám vzneseným proti stěžovatelům ázerbájdžánskou vládou i k poznámkám stěžovatelů k případu, pokud by nějaké učinili. Soud musí posoudit, jestli argumenty prezentované vládou byly relevantní a dostatečné a jestli zásah byl přiměřený sledovanému legitimnímu cíli.

Soud byl toho názoru, že se článek zabýval tématem veřejného významu, ovšem obsahoval také konstatování přímo se vztahující k politikovi. Jeho fotka byla také k textu připojena. Soud připomněl rozsudek ve věci Goodwin v. Velká Británie¹⁵⁵ a zopakoval, že je třeba brát v úvahu zvláštní úlohu novináře ve společnosti, kdy novinář vlastně představuje veřejného „hlídacího psa“.¹⁵⁶ Přestože novinář nesmí překročit určité meze, je jeho povinností přinášet informace ve veřejném zájmu o důležitých otázkách.¹⁵⁷ Politik, který sám vědomě a dobrovolně vystupuje na veřejnosti, musí snést větší dávku kritiky než řadový občan.

Soud řekl, že je třeba řádně rozlišovat mezi hodnotovým soudem a tvrzením faktu.¹⁵⁸ Přesto nepovažuje za potřebné vůbec zkoumat, zdali výrok o mafii je hodnotovým soudem, nebo tvrzením faktu, neboť podle Soudu nebyl mířen proti politikovi. Jednalo se spíše o novinářovo zhodnocení celé situace kolem státního zemědělství než o referenci na konkrétní osobu. Podle Soudu se jednalo spíše o hodnotový soud než o tvrzení faktu, tuto otázku ovšem s konečnou platností nerozhodl, neboť to nebylo vzhledem k dalšímu potřebné. Soud se totiž ještě zabýval obviněním politika, které říkalo, že vykonává vlastnické práva nad půdou patřící státu. Při zvažování této věci Soud seznal, že v tomto případě se jasně jednalo o tvrzení faktu, které ovšem novinář nebyl schopen prokázat. Spoléhal se na šířené fámy a

¹⁵⁵ Goodwin v. Velká Británie rozsudek z 27.3.1996, Appl. No. 17488/90.

¹⁵⁶ Ibid, par 39.

¹⁵⁷ De Haes a Gijssels v. Belgie rozsudek z 24.2.1997, Appl. No. 19983/92, par 37, nebo Colombani v. Francie rozsudek z 25.6.2002, Appl. No. 51279/99, par 55.

¹⁵⁸ K tomu více analýza případů Feldek v. Slovensko rozsudek z 12.7.2001, Appl. No. 29032/95 a Oberschlick v. Rakousko rozsudek z 23.5.1991, A 204 na jiném místě této práce.

informace řádně neověřil. Nejednal tak v dobré víře¹⁵⁹ a v souladu s etikou žurnalismu. Hájí se pouze tím, že jeho tvrzení je obecně známý fakt, který není třeba dokazovat. Agazade nebyl schopen dokázat, že jeho tvrzení vychází z dostatečně pevného faktického základu, proto Soud dospěl k názoru, že zásah do novinářových práv byl relevantní a adekvátní.

Soud musí ovšem také posoudit, jestli uložené sankce byly přiměřené novinářovým proviněním. Státy mají povinnost chránit soukromí osob v souladu s čl. 8 Úmluvy. Musejí to ovšem činit tak, aby neodradili novináře od snahy upoutávat pozornost společnosti na problémy veřejného zájmu. Trest odnětí svobody v délce pěti měsíců byl bez jakýchkoliv pochybností velmi tvrdý, zejména bere-li se v úvahu fakt, že byly k dispozici i jiné prostředky potrestání novinářů. Trest odnětí svobody v případech svobody projevu je přípustitelný pouze za zvláštních a velmi výjimečných okolností.

Okolnosti případu ovšem nenabízejí žádné ospravedlnění tak tvrdého zásahu. Trest odnětí svobody může zmrazit touhu novinářů aktivně uplatňovat svobodu projevu v praxi. Skutečnost, že novináři nebyli nuceni uložený trest vykonat, byla způsobena šťastnou shodou okolností. Amnestie se vztahovala na velkou škálu trestních případů v inkriminované době, nebyla mířena přímo na odčinění křivd způsobených Mahmudovi a Agazadem.

Soud tak došel k závěru, že přestože zásah do novinářových práv na svobodu projevu mohl být ospravedlnitelný, trest novinářům uložený byl nepřiměřený legitimnímu sledovanému cíli. Ázerbájdžánské soudy zašly velmi daleko, uložený trest nebyl svou povahou a rozsahem nezbytný v demokratické společnosti. K porušení čl. 10 Úmluvy tedy došlo.

Soud v Mahmudově a Agazadově případě jasně říká, co považuje za nepřiměřený trest a jaké musí být splněny podmínky pro to, aby byla tato prerekvizita splněna. Bohužel Soud promarnil možnost vyjádřit se i k další věci, pro kterou by tento rozsudek mohl být přínosný i pro typově jinou oblast rozsudků zabývajících se svobodou projevu novináře. Jedná se o rozlišování mezi hodnotovým soudem a tvrzením faktu. Soud se tomuto těžkému úkolu v Mahmudově a Agazadově případě v souvislosti s jedním napadeným

¹⁵⁹ K dobré víře více v analýze případů Pedersen a Baadsgaard v. Dánsko rozsudek z 17.12.2004, Appl. No. 49017/99, Thoma v Lucembursko rozsudek z 29.3.2001, Appl. No. 38432/97, a Selistö v. Finsko rozsudek z 16.11.2004, Appl. No. 56767/00, na jiném místě této práce.

sdělením vyhnul. Přitom to zrovna bylo sdělení, které by mohlo přinést cenné informace při distinkci mezi hodnotovými soudy a tvrzeními faktu v dalších případech. Druhá část napadených tvrzení byla poměrně jasným tvrzením faktu a nebylo ničím objevné. Dle mého názoru by rozsudek byl často citovaným i v dalších rozhodnutích Soudu, pokud by Soud tuto možnost nepromarnil. Mohl poskytnout i srovnání s tím, jak vyřešil v našich končinách poměrně známý spor mezi Helenou Vondráčkovou a publicistou Rejžkem český Ústavní soud, v jehož centru také stálo obvinění z napojení na mafii.¹⁶⁰ V českých končinách se jedná zřejmě o slovo schopné vzbudit velké vášně,¹⁶¹ podrobněji se českýma kauzami ovšem zabývat nebudeme, neboť bychom se pomalu dostávali z mezinárodněprávní na vnitrostátní úroveň.

4.5.2 Tammer v. Estonsko¹⁶²

Kromě tvrdosti postihu je tento případ zajímavý také z hlediska rozlišování veřejné a soukromé sféry osobnosti. Tammer je estonský novinář, který zveřejnil své interview s jiným novinářem. V tomto interview se bavili o pamětech, které druhý novinář pomáhal napsat bývalé milence estonského premiéra. Z tohoto vztahu rovněž pocházelo nemanželské dítě, o nějž se starají ženini rodiče. Tato žena byla zároveň bývalou premiérovou blízkou spolupracovnicí, v době interview však už v politické činnosti nepokračovala.

Tammer se během interview svého kolegy žurnalisty zeptal, jestli neudělal hrdinu z někoho, kdo si to vůbec nezaslouží. Žena, která rozbila cizí manželství a zároveň je lhostejnou matkou, která se nestará o své dítě, není zrovna nejlepším příkladem pro mladé děvčata.¹⁶³ Žena následně Tammera v civilním řízení zažalovala pro urážku.

Novinář byl ovšem nakonec v trestním řízení odsouzen k pokutě 220 EKK. Estonský soud se v odůvodnění rozsudku opíral zejména o znalecký posudek vypracovaný estonským jazykovým institutem, detailně rozebírajícím obě inkriminovaná slova.

¹⁶⁰ Viz Štráfěldová, M. Vondráčková chce zažalovat Českou republiku ve Štrasburku [citováno 1.3.2009]. Dostupný z <http://www.radio.cz/cz/clanek/64673>.

¹⁶¹ Viz Petr, J. T. Vesecká a Vondráčková [citováno 1.3.2009], Dostupný z http://sklennykostel.net/joomla/index.php?option=com_content&task=view&id=1217&Itemid=29.

¹⁶² Tammer v. Estonsko rozsudek z 6.2.2001, Appl. No. 41205/98.

¹⁶³ Obojí bylo vyjádřeno jednoslovnými, do angličtiny nepřeložitelnými a dehonestujícími, výrazy „abielulõhkuja“ a „rongaema“.

Případ se po dalších peripetiích dostal až do Štrasburku. Hlavní bod rozhodování, zda došlo k porušení novinářova práva na svobodu projevu podle čl. 10 Úmluvy, se týkal nezbytnosti v demokratické společnosti.

Tammer se před Soudem hájil tím, že nebylo jeho cílem urazit premiérovu milenku, ale vyprovokovat druhého novináře k reakci. Novinářova slova je třeba vidět jako mířená nikoliv proti konkrétní osobě, ale jako přínosná k veřejné debatě o přístupu novinářů vůči určitému typu osob.

Stěžovatel rovněž poukázal na to, že spor byl svou podstatou civilního charakteru a nebylo nutné odsoudit jej v trestním řízení jako zločince. Podle Tammera byla žena veřejnou osobou, která by měla být schopna snést větší novinářskou kritiku. Tato žena rovněž zastávala vlivnou společenskou funkci, a zapletla se do skandálu vysoké společenské důležitosti. Tyto informace také nakonec sama zveřejnila ve svých pamětech. Zmíněné dva výrazy byly novinářem použity k získání informací značného veřejného zájmu, nikoliv k snížení důstojnosti konkrétní osoby, bez opravdové informační hodnoty.

Estonská vláda tvrdila, že novinář nejednal v dobré víře a nedržel se standardů novinářské etiky. Podle ní Tammer nepoužil zmíněná dvě slova k popsání aspektů soukromého života osoby, který už byl všeobecně známý, ale k jejímu očernění v očích veřejnosti.

Co se týče tvrdosti a povahy trestu byla estonská vláda toho názoru, že novinář byl postihnut velmi mírně. 220 estonských korun, tedy ekvivalent desetidenní minimální mzdy nemohl mít podstatný vliv na novinářovu další profesní činnost a nebyl tak tvrdý, aby novináře odradil od dalšího přispívání do společenské debaty ve veřejném zájmu.

Vláda podle svého vyjádření musela najít přiměřenou rovnováhu mezi novinářovým právem na svobodu projevu podle čl. 10 Úmluvy a právem na respektování soukromého a rodinného života podle čl. 8 Úmluvy.

Soud při svém rozhodování případu připomněl případ Praeger a Oberschlick v. Rakousko,¹⁶⁴ v němž řekl, že novinářovo právo na svobodu projevu zahrnuje i jistou dávku přehánění, nebo provokace. Limity dovolené kritiky jsou užší ve vztahu k politikovi než ve vztahu k soukromé osobě.¹⁶⁵ Při hodnocení případu vzal Soud v úvahu, že dotčená žena sama inkriminované

¹⁶⁴ Praeger a Oberschlick v. Rakousko rozsudek z 26.4.1995, A 313.

¹⁶⁵ Viz Incal v. Turecko rozsudek z 9.6.1998, Appl. No. 22678/93, par 54, nebo Castells v. Španělsko rozsudek z 23.4.1992, A 236, par 46.

detaily svého soukromého života zveřejnila, ovšem oprávněnost použití dvou urážlivých slov novinářem musí být hodnoceno z hlediska toho, jakou měly hodnotu pro diskuzi nad otázkami veřejného zájmu. Soud došel k závěru, že novinář mohl formulovat svou kritiku bez užití tak urážlivých výroků.

Soud si také všimnul rozdílných názorů stran na to, zda-li si dotčená žena zaslouhuje ochranu jako politička, nebo jako soukromá osoba. Soud byl toho názoru, že v době kdy byly novinářovy výroky proneseny, nebyla již dotčená žena politicky činná. Výroky se při tom také dotýkaly jejího soukromého života a v inkriminované době již nemohly být považované za přínosné pro debatu o věcech veřejného zájmu.

Soud také pochválil estonské soudy za to, že velmi správně poznaly, že se jedná o soutěž dvou Úmluvou chráněných práv a dostatečně to zohlednily při rozhodování i odůvodňování rozsudku.¹⁶⁶ Estonské státní orgány byly podle Soudu oprávněné zasáhnout do novinářova práva na svobodu projevu podle čl. 10 Úmluvy, Soud musel ovšem také zhodnotit povahu a přiměřenost sankcí na novináře uvalených.

Nakonec došel k závěru, že pokuta 220 estonských korun, což odpovídá desetidenní minimální mzdě, je přiměřenou sankcí,¹⁶⁷ která nemá takový efekt, aby novináře odradila od dalšího přispívání do debaty o věcech veřejného zájmu.

Vzhledem k výše uvedenému došel Soud jednomyslně k závěru, že zásah do novinářova práva na svobodu projevu byl v souladu s čl. 10 Úmluvy.

Zajímavé může být porovnání Tammerova případu s případem Cumpana a Mazare v. Rumunsko.¹⁶⁸ V tomto případě, stejně jako u Tammera došel Soud k názoru, že zásah proti novinářům by mohl být ospravedlnitelný vzhledem k jinému společenskému zájmu, jenž proti právu novinářů stojí. Profesní chování novinářů, stejně jako jejich chování před rumunskými soudy, bylo mimořádně špatné, a proto by byl ospravedlnitelný i poměrně závažný zásah do jejich svobody projevu. Ovšem rumunské soudy

¹⁶⁶ Tammer v. Estonsko rozsudek z 6.2.2001, Appl. No. 41205/98, par 29.

¹⁶⁷ K tomu také Lešník v. Slovensko rozsudek z 11.3.2003, Appl. No. 35640/97, par 63 – 64, nebo Skalka v. Polsko rozsudek z 27.5.2003, Appl. No. 43425/98, par 41 – 42.

¹⁶⁸ Cumpana a Mazare v. Rumunsko rozsudek z 17.12.2004, Appl. No. 33348/96 analyzovaný na jiném místě této práce, zejména z hlediska novináře a jeho práva přinášet informace.

to s trestáním novinářů přehnaly. Cumpána i Mazare byli odsouzeni k trestu odnětí svobody, k zákazu výkonu některých občanských práv a dokonce i k zákazu výkonu povolání novináře. Soud tak byl nucen konstatovat porušení čl. 10 Úmluvy, neboť trest novinářům uložený byl hned několikastupňový a svou povahou i dopadem mimořádně přísný.

Zatímco Tamerův prohrěšek nedosahoval v porovnání s Cumpanou a Mazarem takové intenzity, vnitrostátní soudy projevíly více citu pro přiměřenost postihu, a tak Soud dle mého názoru správně konstatoval, že estonský zásah do novinářova práva na svobodu projevu byl ospravedlnitelný podle čl. 10 Úmluvy, a to i z hlediska povahy a přiměřenosti postihu na novináře uvaleného.

4.6 Novinář a požadavek dobré víry

V rozsudku *Bladet Tromsø*¹⁶⁹ Soud řekl, že ochrana, kterou novináři poskytují čl. 10 Úmluvy není automatická. Je podmíněna tím, že novinář při informování o otázkách veřejného zájmu jedná v dobré víře tak, aby jím byly poskytovány informace důvěryhodné a přesné v souladu s novinářskou etikou. Jedná-li tedy novinář například s úmyslem někoho poškodit, nebude ho úmluva chránit stejně, jako kdyby jednal s čistými úmysly.

Někdy bývá požadavek dobré víry zaměňován s požadavkem "odpovědné žurnalistiky", který pokrývá také obsahový podprostor vymezený dobrou vírou. Dle mého názoru je "odpovědná žurnalistika" pojem komplexnější a širší. Nicméně pro rozhodování Soudu je tento rozdíl nedůležitý.¹⁷⁰

Absence či přítomnost dobré víry v novinářově počínání při shromažďování podkladů pro informaci veřejnosti přinášenou, i při následném zpracovávání podkladů do finální podoby, hrají důležitou roli pro určení existence dostatečného skutkového základu pro hodnotový soud.¹⁷¹ V takovém případě jsou požadovány informace dostačující k tomu, aby mohla být konstatována dobrá víra novináře, jež ho vedla ke spornému

¹⁶⁹ *Bladet Tromsø and Stensaas v. Norsko* rozsudek z 20.5.1999, Appl. No. 21980/93, par 65.

¹⁷⁰ Viz nesouhlasné stanovisko soudce Sajó v případě *Backes v. Lucembursko* rozsudek z 8.7.2008, Appl. No. 24261/05.

¹⁷¹ K rozlišení pojmů hodnotový soud a tvrzení faktu více v analýze případů *Feldek v. Slovensko* rozsudek z 12.7.2001, Appl. No. 29032/95 a *Oberschlick v. Rakousko* rozsudek z 23.5.1991, A 204 na jiném místě této práce.

projevu, nikoli důkaz pravdivosti skutečností, na jejichž základě byl projev učiněn.

Dostatečný skutkový základ pak nebude posuzován na základě pravdivosti skutečností, z nichž novinář vycházel. Důležitější bude důvodnost nepřímých důkazů, jejichž získávání je odvislé od etiky žurnalismu, které novináře vedly k spornému projevu. Pokud jsou novinářovy závěry přiměřené, stačí mu prokázat, že měl dostatečný důvod věřit v relevantnost jím shromážděných faktů, či měl alespoň opodstatněnou důvěru v pravděpodobnost, že tomu tak je.

Novinář má právo prokázat svou dobrou víru, toto právo je neodmyslitelně spjaté se svobodou vyjadřování svých názorů a je implicitně chráněno pomocí čl. 10 Úmluvy.¹⁷²

4.6.1 Thoma v. Lucembursko¹⁷³

Tento případ je unikátní zejména tím, že při posuzování oprávněnosti zásahu do novinářova práva na svobodu hrála důležitou úlohu také přítomnost či absence novinářovy dobré víry.¹⁷⁴ Zajímavý je i proto, že v něm Soud dává výklad k otázce citací, prezentací názorů jiných,¹⁷⁵ což jsou často používané prostředky novinářovy práce.

V tomto případě byl stěžovatel, lucemburský novinář, odsouzen k zaplacení malého odškodného a nákladů soudního řízení za to, že jím poskytnutá informace nebyla veřejnosti poskytnuta v souladu s principem dobré víry. Thoma citoval z článku jiného lucemburského novináře, který říkal, že podle jeho zdroje, který zná velmi dobře lucemburské reálie v oblasti ochrany vod a lesů, jsou, až na jednoho, všichni představitelé určité komise zabývající se ve své činnosti také rozhodováním o kácení lesů, podplatitelní. Thoma ovšem v závěru svého sdělení komentoval článek tohoto novináře jako poněkud ostře psaný a dal prostor i třetí straně, majitelům lesů, aby se vyjádřili k tomu, jestli skutečnosti citované ve článku odpovídají realitě.

¹⁷² Viz nesouhlasné stanovisko soudce Sajó v případě Backes v. Lucembursko rozsudek z 8.7.2008, Appl. No. 24261/05.

¹⁷³ Thoma v. Lucembursko rozsudek z 29.3.2001, Appl. No. 38432/97.

¹⁷⁴ K dobré víře také Fressoz and Roire v. Francie rozsudek z 21.1.1999, Appl. No. 29183/95, par 54.

¹⁷⁵ K tomu viz Jersild v. Dánsko rozsudek z 23.9.1994, A 298 a Dyundin v. Rusko rozsudek z 14.10.2008, Appl. No. 37406/03.

Podle lucemburských soudů se stěžovatel dostatečně nedistancoval od citovaného článku, přičemž se bylo možno domnívat, že se s tvrzeními z článku sám ztotožnil a vyjadřují jeho názor. Novinář navíc nedokázal prokázat, že nařčení z korupce jsou založená na základě obhajitelných skutečností.

Soud souhlasil s tím, že zásah do novinářova práva na svobodu projevu byl v souladu s právem a byl učiněn na základě legitimního a Úmluvou aprobovaného cíle, konkrétně pro ochranu práv a pověsti lesních inženýrů a lesních správců, zasedajících v komisi.

Soud poznamenal, že vzhledem ke zvláštním okolnostem případu je třeba vzít v úvahu také velikost země. Přestože stěžovatel neoznačil ani jednu osobu obviněnou z korupce jménem, bylo vzhledem k malé rozloze Lucemburska i malého počtu občanů snadné podřadit pod obvinění konkrétní osoby pracující v komisi. Stěžovatel také naznačoval zapojení členů komise do soukromého obchodu se dřevem, což je pro osoby pracující ve veřejných službách, jež jsou závislé na důvěře veřejnosti, závažné obvinění.

Na druhou stranu Soud uvedl, že téma, kterým se novinář zabýval, bylo v lucemburských médiích široce diskutováno, přispělo k všeobecné debatě a bylo ve veřejném zájmu. Sféra, v níž může být zásah do novinářova práva na svobodu projevu obhajitelný, je v takovém případě užší. Je také třeba zhodnotit, jestli sankce uvalené na novináře nejsou tak závažné, že by mohly odradit novináře od spoluúčasti na debatě nad záležitostmi veřejného zájmu.

Otázkou nejvyšší důležitosti však bude posouzení, zda státní instituce postupovaly správně, když novináře odsoudily za to, že jím poskytnutá informace nebyla veřejnosti poskytnuta v souladu s principem dobré víry. Státní posouzení tvrdící, že stěžovatel se citací článku jiného novináře alespoň částečně ztotožnil s názory v článku uvedenými, není bezpředmětné, avšak trestání novináře za šíření výroků někoho jiného by novinářům vážně bránilo při výkonu jejich pro společnost nezbytné funkce, kdy přispívají do diskuze nad záležitostmi veřejného zájmu a upevňují tak demokracii ve společnosti, ledaže by byl důvod pro takovéto potrestání zvláště silný.¹⁷⁶ Vzhledem k okolnostem případu nelze považovat

¹⁷⁶ Podobně také v *Jersild v. Dánsko* rozsudek z 23.9.1994, A 298, par 35.

odůvodnění státního zásahu za dostačující. Po novináři nelze obecně požadovat, aby se za každých okolností systematicky a formálně distancoval od obsahu citovaného, pokud citované je způsobilé poškodit práva nebo pověst jiných. Takovýto požadavek není slučitelný se správným výkonem funkce novináře ve společnosti.

Vzhledem k výše uvedenému dospěl Soud k názoru, že důvody zásahu do novinářova práva na svobodu projevu nebyly dostatečné. Prostředky, které byly použity proti novináři, nebyly úměrné legitimnímu cíli, který byl zásahem sledován. Došlo tedy k porušení novinářova práva na svobodu projevu podle čl. 10 Úmluvy.

4.6.2 Pedersen a Baadsgaard v. Dánsko¹⁷⁷

Případ Pedersen a Baadsgaard je hraničním případem, zabývajícím se zásahem do novinářovy svobody projevu, jehož klíčovou pasáží bylo posouzení nezbytnosti v demokratické společnosti, konkrétně z hlediska přiměřenosti zásahu. Důležitou roli v případě hrála také dobrá víra novináře, kterou soud určil jako jednu z podmínek, spolu například s dodržáním pravidel etiky žurnalistu, při jejichž splnění musí být novinářova svoboda projevu chráněna. Státní počínání bylo v tomto případě posouzeno jako souladné s článkem 10 Úmluvy. Že se skutečně jedná o hraniční případ, dokazuje poměr devíti soudců soudících, že nedošlo k porušení čl. 10 Úmluvy, proti osmi domnívajících se, že k porušení došlo.¹⁷⁸

Tento případ je také znám pod anglickým označením „Blind eyes of the police“¹⁷⁹. Stěžovatelé Jørgen Pedersen a Sten Kristian Baadsgaard¹⁸⁰ pracovali jako novináři u jedné ze dvou národních televizních stanic. Společně byli autory dvou odvysílaných pořadů, z nichž jeden se jmenoval „Usvědčený z vraždy“ a druhý „Slepé policejní oči“, jež se oba zabývaly soudním procesem, v jehož rámci byl jistý pan X odsouzen k 12 letům vězení za zabití své manželky.

Oba programy byly uvedeny příslibem, že v nich bude poskytnut důkaz pomocí řady relevantních faktů, že neexistoval právní základ pro

¹⁷⁷ Pedersen a Baadsgaard v. Dánsko rozsudek z 17.12.2004, Appl. No. 49017/99.

¹⁷⁸ Případ byl rozhodován velkým senátem, předchozí rozhodnutí senátu bylo také velmi těsné: čtyři ku třem ve prospěch neporušení novinářových práv na svobodu projevu.

¹⁷⁹ Volně přeložitelné jako „slepé policejní oči“.

¹⁸⁰ Sten Kristian Baadsgaard během rozhodování případu Soudem zemřel. Na jeho místo nastoupila jako jeho jediný dědic dcera Trine Baadsgaard.

odsouzení pana X, že panu X bylo odepřeno profitovat z právní zásady „in dubio pro reo“ a že policejní vyšetřování bylo skandálně špatné. První pořad vyústil mimo jiné k odsouzení obou novinářů za pomluvu k pokutě 300 000 DK, omluvě a zákazu opakování pořadu, kdy spojili přítele zavražděné manželky pana X se smrtí dvou žen, o nichž byla také v pořadu zmínka.

Při přípravě druhého pořadu dostali novináři telefonický příslib od odpovědného vrchního policejního důstojníka, že bude spolupracovat při přípravě vysílání, ten však nakonec na pořadu neparticipoval.

Během pořadu byla učiněna vážná obvinění, adresována ne na policii jako takovou, ale přímo na vrchního policejního úředníka, založená na výpovědi jednoho svědka, jehož výpověď nebyla v procesu s panem X původně použita. Novináři vrchního policejního úředníka obvinili právě z toho, že záměrně způsobil nezaložení výpovědi do spisu.

Později se ukázalo, že svědek není příliš důvěryhodný. Své výpovědi během času měnil, přičemž byly plné logických a faktických chyb, včetně těch, na jejichž základě byla novináři učiněna obvinění vůči vrchnímu policejnímu důstojníkovi. Nicméně na základě odvysílaných pořadů došlo k vzednutí zájmu o případ odsouzeného X, i ke společenské diskuzi. Bylo obnoveno řízení s panem X, které skončilo jeho osvobozením.

S oběma stěžovateli bylo započato trestní řízení pro pomluvu odpovědného vrchního policejního důstojníka, v tomto řízení byli shledáni vinnými. Případ se dostal až před dánský vrchní soud, který správnost odsuzujícího rozsudku potvrdil.

Stěžovatelé podali stížnost k Soudu pro porušení jejich práva na svobodu slova podle čl. 10 Úmluvy. Tvrdili, že dánské soudy zasáhly nepřiměřeně do jejich práva na svobodu projevu. Podle nich nelze obvinění vznesená během pořadu vztahovat pouze na vrchního policejního důstojníka a pohlížet na ně jako na tvrzení, jejichž pravdivostní hodnotu je třeba dokazovat. Byly vzneseny pouze jako otázky k diskuzi, přičemž byl divákům poskytnut dostatečný prostor pro utvoření si vlastního názoru.

Dále poukázali na fakt, že program byl koncipován v seriózním duchu, založen na důkladném rozboru dostupných relevantních faktů, přičemž nelze pochybovat o jejich dobré víře, zahrnující i spolehnutí se na výpověď jejich svědka. Skutečnost, že neověřili pravdivost jím sdělených informací, jež byly

hlavním podkladem pro přípravu pořadu, je podle stěžovatelů nutné vidět tak, že svědkova výpověď byla velmi hodnověrná a oba novináři neměli důvod se domnívat, že výpověď není přesná.

Navíc svědkova výpověď i odvysílání obou pořadů sehrály významnou roli v obnově řízení s panem X a vedly k jeho pozdějšímu osvobození. Podle novinářů musí vrchní policejní důstojník, jako vysoký policejní představitel, snést kontrolu a dohled veřejnosti, stejně jako politici nebo státní zaměstnanci. Přípustná míra kritiky vysokého policejního funkcionáře musí být vyšší než ta, kterou lze vystavit soukromou osobu obecně. Policii bylo také umožněno podílet se na přípravě pořadu.

Dánská vláda se hájila poukazem na fakt, že oba novináři nebyli odsouzeni za silnou kritiku policie a její práce jako takové, ale za extrémně vážné obvinění vrchního policejního důstojníka.¹⁸¹ Pokud by se prokázala pravdivost novinářových tvrzení,¹⁸² vedla by k trestní odpovědnosti vrchního policejního důstojníka za spáchání závažného kriminálního činu. Podle vládního stanoviska byla obvinění natolik přímá a takové povahy, že zašly za hranici toho, co lze ještě nazývat hodnotovým soudem.¹⁸³ Stěžovatelé nezkontrolovali správnost svědkem uvedených informací, přestože kontrola správnosti mohla být snadno udělána a lze ji oprávněně očekávat.

Soud konstatoval, že zásah do práva obou novinářů byl v souladu s právem a zaměřený na dosažení legitimního cíle, v tomto případě na ochranu práv jiných a ochranu pověsti jiných. Klíčovým pro posouzení případu bude soulad s podmínkou nezbytnosti v demokratické společnosti.

Svoboda projevu se vztahuje nejenom na informace nebo myšlenky, které jsou konformní, ale také ty, které uráží, šokují nebo znepokojují. Pokud by tomu tak nebylo, nemohl by žurnalista plnit úlohu hlídacího psa ve

¹⁸¹ Zajímavé se jeví srovnání s případem Janowski v. Polsko rozsudek z 21.1.1999, Appl. No. 25716/94, ve kterém polský novinář Janowski vyzýval k neuposlechnutí výzev městských strážníků adresovaných stánkovým prodejcům k vyklizení veřejných prostor. Viz analýza tohoto případu na jiném místě této práce.

¹⁸² K nutnosti a hloubce dokazování také Dyundin v. Rusko rozsudek z 14.10.2008, Appl. No. 37406/03, par 35.

¹⁸³ Viz dále v Oberschlick v. Rakousko rozsudek z 23.5.1991, A 204 a v Feldek v. Slovensko rozsudek z 12.7.2001, Appl. No. 29032/95.

společnosti.¹⁸⁴ Novinářovo právo na svobodu projevu v sobě zahrnuje také možnost určité míry přehánění, nebo dokonce provokace.¹⁸⁵

Nicméně stěžovatelé nebyli odsouzeni za kritiku práce policie, která musí jako celek být schopna snést veřejnou kritiku, ale za to, že křivě obvinili jednotlivce ze spáchání trestného činu. Jejich výrok nebyl hodnotovým soudem, nýbrž tvrzením faktů.¹⁸⁶ Nejednalo se navíc o zprostředkování cizího výroku jako v případě *Jersild v. Dánsko*,¹⁸⁷ ale o výrok novinářů samotných.

Podle Soudu lze chránit novinářovo právo přinášet nestranné informace veřejného zájmu tehdy:¹⁸⁸

- Jedná-li novinář v dobré víře.
- Na věcném a přesném základě.
- Přináší spolehlivé informace.
- V souladu s etikou žurnalistu.¹⁸⁹

Čím vážnější jsou obvinění novináři učiněná, tím spolehlivější by měl být věcný základ, na jehož základě jsou tato obvinění učiněna. Pokud by se ukázala tvrzení novinářů pravdivá, vrchní policejní důstojník by musel čelit trestnímu stíhání.¹⁹⁰ Podle Soudu bylo možno informace poskytnuté svědkem snadno zkontrolovat, což novináři neučinili. Ze svědkovy výpovědi a jím poskytnutých faktů nebylo možno vyvozovat, že se vrchní policejní důstojník něčeho dopustil. Ani následná obnova řízení s panem X, ani jeho osvobození nikterak nepodporují novinářskou teorii, která vedla k obvinění vrchního policejního důstojníka.

Podle Soudu v tomto případě při hledání rovnováhy mezi svobodou projevu novináře a ochranou osobnosti a práv vrchního policejního

¹⁸⁴ Viz také *Thorgeir Thorgeirson v. Island* rozsudek z 25.6.1992, A 239, par. 63, nebo *Bladet Tromsø and Stensaas v. Norsko* rozsudek z 20.5.1999, Appl. No. 21980/93, par. 62.

¹⁸⁵ Viz také např. *Thoma v. Lucembursko* rozsudek z 29.3.2001, Appl. No. 38432/97, par. 45 a 46, nebo *Prager and Oberschlick v. Rakousko* rozsudek z 23.5.1991, A 204, par 38.

¹⁸⁶ K této problematice více např. *Lingens v. Rakousko* rozsudek z 8.7.1986, A 102, *Oberschlick v. Rakousko* rozsudek z 23.5.1991, A 204 a další.

¹⁸⁷ *Jersild v. Dánsko* rozsudek z 23.9.1994, A 298.

¹⁸⁸ Viz také *Fressoz a Roire v. Francie* rozsudek z 21.1.1999, Appl. No. 29183/95, par. 54.

¹⁸⁹ K etice žurnalistu obecně WARD, S. J. A. in WAHL-JORGENSEN, K., HANITZSCH, T. *The Handbook of Journalism Studies*. London : Routledge, 2008, s. 295 a násl.

¹⁹⁰ Podobně také případ *Selistö v. Finsko* rozsudek z 16.11.2004, Appl. No. 56767/00.

důstojníka nebylo možno najít žádný podklad pro to, aby novináři obvinili policistu z tak vážných přečinů. Je pravda, že státní zaměstnanci jednající na základě své úřední funkce musí být přístupni širší a podrobnější kritice při tomto jednání, než obyčejná soukromá osoba, přesto nelze tvrdit, že lze porovnávat přípustnost kritiky státního zaměstnance s přípustností kritiky politiků, kteří do politiky vstupují již s vědomím, že každé jejich slovo i skutek bude podroben zevrubnému zkoumání veřejnosti. Povaha a přísnost uložených sankcí musí být také brána v potaz při hodnocení proporcionality zásahu.¹⁹¹ Tvrdost uložených sankcí není přehnaná a taková, aby měla zmrazující efekt na výkon práva na svobodu projevu.¹⁹²

S ohledem na výše uvedené Soud rozhodl, že zásah do novinářových práv na svobodu projevu nebyl nepřiměřený sledovanému legitimnímu cíli, důvody pro odsouzení obou novinářů pro pomluvu byly relevantní a dostatečné. Zásah tedy byl nezbytný v demokratické společnosti pro ochranu práv a svobod dalších a nedošlo k porušení práva na svobodu projevu, jak jej zaručuje čl. 10 Úmluvy.

Nesouhlasící soudci měli za to, že nebyla správně posouzena závažnost obvinění učiněná novináři vůči policistovi a že nelze po investigativních novinářích, zabývajících se věcí natolik veřejně významnou, jako je správná funkčnost judičiálního systému, rozumně požadovat, aby všechna svá tvrzení byli schopni nade vše pochybnost dokázat. Dle jejich názoru měl být dán větší důraz i na skutečnost, že práce novinářů měla vliv na obnovu procesu s panem X.

4.6.3 Selistö v. Finsko¹⁹³

Je zajímavé srovnat případ Pedersen a Baadsgaard v. Dánsko¹⁹⁴ s případem Selistö v. Finsko.¹⁹⁵ Selistö je finská novinářka, která byla odsouzena za sérii článků zabývajících se alkoholismem chirurgů. V člancích

¹⁹¹ Viz také Perna v. Itálie rozsudek z 6.5.2003, Appl. No. 48898/99, par 39, Tammer v. Estonsko rozsudek z 6.2.2001, Appl. No. 41205/98, par 69, nebo Ceylan v. Turecko rozsudek z 8.7.1999, Appl. No. 23556/94, par 37. Porovnej s Jersild v. Dánsko rozsudek z 23.9.1994, A 298 kde Soud tvrdil, že není důležitá tvrdost trestu, ale fakt, že obžalovaný byl shledán vinným.

¹⁹² Novináři byli dánskými soudy odsouzeni dohromady k zaplacení téměř v přepočtu 15 000 Euro. Porovnej opět s Jersild v. Dánsko rozsudek z 23.9.1994, A 298.

¹⁹³ Selistö v. Finsko rozsudek z 16.11.2004, Appl. No. 56767/00.

¹⁹⁴ Pedersen a Baadsgaard v. Dánsko rozsudek z 17.12.2004, Appl. No. 49017/99.

¹⁹⁵ Selistö v. Finsko rozsudek z 16.11.2004, Appl. No. 56767/00.

nebylo uvedeno jméno chirurga,¹⁹⁶ o němž psala, přesto mohl být na základě dalších indicií identifikován. Podle Selistö a jejího zdroje mohl operovat opilý, na podporu svého tvrzení uváděla i další argumenty. V článku ovšem rovněž napsala, že jeho případ byl vyšetřován a že nebylo zjištěno žádné pochybení ze strany chirurga, přestože operovaná zemřela.

Selistö byla odsouzena finskými soudy, neboť údajně neposkytla veřejnosti informace bona fide. Stejně jako v případě Pedersen a Baasgaard bylo řečeno, že pokud by se její obvinění ukázala jako pravdivá, vedla by k trestnímu stíhání chirurga. Chirurgovo jednání už ale bylo podrobněji zkoumáno a zjistilo se, že se neprovinil, nebo mu alespoň vinu nebylo možno prokázat, což novinářka věděla.

Štrasburský Soud při svém rozhodování odmítl stanovisko vlády, která tvrdila, že jen malá část článků se věnovala palčivému problému značně znepokojujícího veřejnost, tedy konzumace alkoholu na pracovišti v pracovní době. Podle vlády se články zaměřily na konkrétní osobu v konkrétním případě, naopak Soud měl za to, že dokreslení problému příběhem, nebo událostí z reálu, je v žurnalistice naprosto běžné.

Na rozdíl od případu Pedersen a Baadsgaard v. Dánsko nikdo nezpochybil, že se ze strany novinářky jedná o tvrzení faktu,¹⁹⁷ které lze podrobit požadavku důkazu. Co však Soud pokládal za velmi důležité, nikdo netvrdil, že by fakta novinářkou použitá byla mylná, nebo nepravdivá.

Selistö vycházela při psaní článku také z úředních zpráv. Úřední zpráva je daleko pevnějším základem pro závažné obvinění chirurga, než výpověď Pedersenova a Baadsgaardova svědka, navíc ještě ne zrovna moc věrohodného, pro obvinění policisty. Policista je na druhou stranu povinen snést větší kritiku své osoby v souvislosti se svou prací než chirurg, který nevykonává veřejnou moc ve státě a je více soukromou osobou.

Rozdíl spočíval také v tom, že Pedersen a Baadsgaard přímo identifikovali policistu, který se měl dopustit nezákonného jednání. Skrze jejich reportáž se informace o totožnosti policisty dostaly mezi širokou veřejnost. Selistö sice zakryla chirurgovo jméno, mohl však být pomocí dalších informací z článku identifikován. Poznat jej ale mohly jen osoby

¹⁹⁶ Na rozdíl od jména policejního úředníka v kauze Pedersen a Baadsgaard v. Dánsko.

¹⁹⁷ K tomu více viz rozbor případů Oberschlick v. Rakousko rozsudek z 23.5.1991, A 204 a Feldek v. Slovensko rozsudek z 12.7.2001, Appl. No. 29032/95.

z jeho přímého okolí, tzn. úzký okruh lidí. Identifikace přes článek novinářky Selistö také nebyla úplně jednoduchá, neboť na článek reagovali hned tři kolegové onoho chirurga v domněnku, že článek pojednává o nich. To je třeba také brát v úvahu. Přestože devastující účinek na profesní život chirurga i policisty mohl být stejný, dopady na soukromý život chirurga byly nepoměrně menší.

Soud také řekl, že by bylo velmi znepokojující, pokud by novináři nesměli svobodně psát o událostech, vycházejících z informací získaných z oficiálních zdrojů. Důležitá je oficialita dokumentu, zaručuje přesnost a spolehlivost, na škodu není ani to, že z něj byly použity jen některé selektované pasáže. Tím, že novinářka použila jen některé pasáže úředního dokumentu, nespĺnila podle finské vlády podmínku dobré víry novinářské práce, Soud s tím však nesouhlasil, neshledal žádné porušení novinářské etiky.

Soud tak poměrně jednoznačně, šesti hlasy proti jednomu, rozhodl, že čl. 10 Úmluvy byl v případě novinářky Selistö porušen. Soudce Bratza v nesouhlasném stanovisku zopakoval dřívější judikaturu Soudu,¹⁹⁸ která říká, že pevnost důkazu musí být poměřována se závažností obvinění na jeho základě učiněném. Podle Bratzy ale část důkazu, tedy úředního dokumentu, rovněž popírala novinářčino tvrzení. Jako podklad pro článek sice vybrala jeho jinou část, věděla nicméně i o částech dalších. Jedná se sice o úřední listinu, nicméně z této listiny jako celku nelze podle Bratzy dovodit závěry pro faktická tvrzení obviňujícího charakteru, která novinářka učinila.

4.7 Novinářova svoboda projevu mimo rámec daný povoláním

Novinář je osoba, která v rámci své pracovní činnosti sbírá, ověřuje a šíří informace. Svou aktivitou naplňuje obsah slova žurnalistika, která je tvořena výsledky činností novináře. Na novináře jsou při tom kladeny nemalé nároky. Jeho činnost musí vykazovat určité kvality, jako je pravdivost, novost, autorství a aktuálnost. Jejich bližší rozbor je proveden v předchozí části této práce a není samoučelný.

Úmluva akceptuje specifičnost novinářského povolání v oblasti upevňování demokracie ve společnosti. Při bližším prozkoumání zjistíme, že

¹⁹⁸ Bladet Tromsø and Stensaas v. Norsko rozsudek z 20.5.1999, Appl. No. 21980/93, par 66.

Úmluva a s ní i judikatura Soudu pohlíží na novináře jinak než na další osoby. Rozbor odlišností těchto pohledů je hlavní náplní této práce.

Pro člověka může být proto často výhodné, aby na něj při soudním sporu bylo nahlíženo jako na novináře.¹⁹⁹ Fakt, že někdo je zaměstnán jako žurnalista ovšem neznamená, že na něj bude Úmluvou takto nahlíženo ve všech případech. Důležité bude, zdali v situaci, která je předmětem sporu, opravdu naplňoval svou činností obsah pojmu žurnalistika.²⁰⁰

Soud ve své judikatuře dává jasně najevo, že nebude akceptovat dovolávání se po novinářských svobodách, nebude-li náležitě podepřeno relevantním skutkovým stavem. Požívání novinářských svobod není plošné a neomezeně trvající. Člověk, povoláním žurnalista, se během dne vlastně několikrát přemění z obyčejné fyzické osoby do novináře, se všemi výhodami i povinnostmi z toho podle Úmluvy i jiných právních norem vyplývajících a zase naopak.

Soud by zcela jinak hodnotil situaci, kdyby novinář ve svém článku analyzujícím současnou politickou situaci urazil některého z politiků, než pokud by stejná slova padla při náhodném setkání politika a novináře, například v restauraci apod.

Inkriminovaný výrok musí být pronesen v otevřené diskuzi. To ovšem není jediná podmínka. Za otevřenou diskuzi můžeme považovat kdejaký chat na internetu. Další nezbytně nutnou podmínkou je, aby se diskuze zabývala tématem všeobecného zájmu.²⁰¹

4.7.1 Janowski v. Polsko²⁰²

Nutnost rozlišení jednání novináře v rámci kapacity svého povolání a jeho jednání jako fyzické osoby demonstroval Soud jasně v tomto případě.

Polský novinář, Jozef Janowski, se stal svědkem zásahu městské policie proti stánkovým prodáváčům. Ti byli dvěma strážníky městské policie vyzýváni, aby vyklidili náměstí a přesunuli se na blízké tržiště. Janowski se

¹⁹⁹ Janowski v. Polsko rozsudek z 21.1.1999, Appl. No. 25716/94, par 29.

²⁰⁰ A proto není ani zvlášť podstatné, jestli je novinařina opravdu povoláním, nebo je-li provozována jen jaksi „bokem“ jako koníček.

²⁰¹ Už méně akceptovaný je názor, že sporný výrok musí být publikovaný přes média. Viz *Ibid*, stanovisko polské vlády. Soud se k tomu v tomto rozsudku nevyjádřil přímo. Z výroků Soudu v jiných případech, zabývajících se formou projevu, lze však dovozovat názor, že toto není nezbytně nutná podmínka k tomu, aby se na výrok pohlíželo jako na výrok tvořící součást žurnalistiky.

²⁰² Janowski v. Polsko rozsudek z 21.1.1999, Appl. No. 25716/94.

postavil na stranu stánkařů s tím, že jednání policistů nemá žádný právní základ, neboť je v rozporu s platnou ekonomicko-právní legislativou. Městské zastupitelstvo neschválilo žádný text, který by policii umožňoval proti stánkařům zasáhnout. Novinář proto vyzval stánkaře, aby zůstali na náměstí a příkazy policistů ignorovali. Při tomto počínání Janowski mimo jiné policisty nazval hlupáky a hulváty. Vzrušené výměně názorů přihlíželo také několik dalších okolostojících lidí.

Proti novináři bylo následně zahájeno trestní stíhání, které skončilo odsuzujícím rozsudkem. Janowski byl shledán vinným z chuligánství a z urážky veřejného činitele. Byl mu vyměřen trest odnětí svobody v trvání osmi měsíců s podmíněným odkladem na dva roky, pokutě, vyplacení peněžní částky charitativním organizacím a zaplacením nákladů řízení.

Odvolací soud zrušil část rozsudku v níž byl novináři vyměřen podmíněný trest odnětí svobody a povinnost zaplatit určitou finanční částku na konto charitativních organizací, nicméně pokuta a povinnost zaplatit náklady řízení byly výrokem odvolacího soudu potvrzeny.

Odvolací soud tento svůj krok odůvodnil tím, že obžalovaný se chuligánství dopustit nemohl, neboť jeho chování bylo motivováno snahou zabránit nezákonnému chování městských policistů. Potvrdil také, že v té době neexistovala žádná právní norma, která by zabraňovala stánkovému prodeji na daném místě. Odvolací soud ovšem také podle zásady „non sunt facienda mala ut eveniant bona“²⁰³ uvedl, že existuje dostatečné množství důkazů, které novináře usvědčují z toho, že Janowski policisty urážel, když je označil za hlupáky a hulváty. Tím překročil hranice svobody projevu.

Janowski se obrátil na Evropskou komisi pro lidská práva, která došla k závěru,²⁰⁴ že bylo porušeno novinářovo právo na svobodu projevu podle čl. 10 Úmluvy. Komise upozornila zejména na to, že policisté, jednající z úřední povinnosti, musí unést větší míru kritiky, jsou na to i cvičeni. Polské soudy odsoudily novináře jen na základě dvou slov, aniž by vzaly do úvahy, v jaké situaci a při jaké příležitosti byly učiněny. Novinář mohl policisty inkriminovanými výrazy urazit. Ale vzhledem ke zvláštním okolnostem případu, zejména k faktu, že Janowski spontánně reagoval na nezákonné

²⁰³ Nemá se dělat nic zlého, aby se podařilo dobré.

²⁰⁴ Výsledek hlasování 8:7 byl velmi těsný.

jednání strážníků a vyjádřil se během vášnivé debaty, byla Komise toho názoru, že novinář nepřekročil hranici snesitelné kritiky.

Stěžovatel v podání také uvedl, že neměl v úmyslu strážníky urazit, jeho cílem bylo vyjádřit své znepokojení nad nezákonným počínáním policistů. Vzhledem k tomu, že je stěžovatel novinář, může být jeho potrestání chápáno také jako pokus státních orgánů o zavedení cenzury s odrazujícím efektem vůči další kritice v budoucnosti.

Polská vláda namítla, že přestože strážníci mohou být podrobeni většímu dohledu veřejnosti, zároveň však musí být chráněni proti útokům, které by znemožňovaly efektivní výkon jejich pracovních povinností. Kritika policistů nemůže požívat výhod menšího omezení, neboť nebyla pronesena skrze média a nebyla součástí veřejné debaty o důležitých otázkách. Fakt, že je Janowski novinářem, je tak podle vlády irelevantní.

Účastníci řízení se shodli na tom, že došlo k zásahu do novinářova práva na svobodu projevu, na základě výjimky stanovené zákonem sledující legitimní cíl, jímž byla ochrana pořádku. Posouzení Soudu se tedy soustředilo na ohodnocení, zda byl zásah nezbytný v demokratické společnosti.

Soud znovu zopakoval základní principy, které vyplývají z jeho rozsudků k čl. 10 Úmluvy a pokračoval jejich aplikací na případ novináře Janowského. Při této činnosti došel k názoru, že stěžovatel byl odsouzen za vyslovení dvou urážlivých výroků, nikoliv za to, že se vyjádřil kriticky k práci policistů.²⁰⁵

Podle Soudu nebyly výroky stěžovatele součástí veřejné diskuze nad záležitostmi veřejného zájmu,²⁰⁶ ani nespojily se svobodným projevem novináře jako člověka, který plní ve společnosti určitou funkci tím, že informuje veřejnost. Janowski zjevně jednal jako soukromá osoba, přestože je povoláním novinář. V inkriminované situaci totiž nevykonával žádnou z funkcí, kterou lze charakterizovat novinářské povolání. Za těchto okolností nelze státní zásah považovat za pokus o obnovení cenzury ani za odstrašování před další, budoucí kritikou.

²⁰⁵ Jak tomu bylo např. v případě *Dyundin v. Rusko* rozsudek z 14.10.2008, Appl. No. 37406/03, *Pedersen a Baadsgaard v. Dánsko* rozsudek z 17.12.2004, Appl. No. 49017/99, nebo *Thorgeir Thorgeirson v. Island* rozsudek z 25.6.1992, A 239.

²⁰⁶ Porovnej s par 2 nesouhlasného stanoviska soudce Bratzy, k němuž se připojil také soudce Rozakis.

Novinář sice urážlivé výroky vyslovil během ostré výměny názorů a v zájmu svých spoluobčanů na adresu policistů, kteří jsou vůči takovým útokům školeni. Na druhou stranu k tomu došlo na veřejnosti, před očima přihlížejících. Jednání policistů se sice neopíralo o výslovné nařízení městského zastupitelstva, ale směřovalo k zajištění legitimních cílů, jako je hygiena a provoz. Peněžitý trest uložený novináři byl v odvolacím řízení výrazně snížen a co je podle Soudu zejména důležité, trest odnětí svobody byl odvolacím soudem zrušen úplně.

Vzhledem k výše uvedenému došel Soud k závěru, že zásah do stěžovatelovy svobody projevu byl v souladu s požadavkem nezbytnosti v demokratické společnosti. Důvody, které stát předložil, byly relevantní, dostatečné a přiměřené sledovanému legitimnímu cíli. Nedošlo tedy k porušení práva na svobodu projevu, jak jej zaručuje čl. 10 Úmluvy.

Případ byl rozhodnut již před více než deseti lety, faktické kořeny případu jdou ještě hlouběji do historie. Třebaže některé případy jsou staré téměř půl století, jsou neustále Soudem citovány a tvoří páteř judikatury zabývající se svobodou projevu.

Na druhou stranu i judikatura Soudu prochází určitým vývojem a odráží skutečnost, že lidstvo se neustále vyvíjí. Soud několikrát odkázal na skutečnost, že Úmluvu je třeba vykládat s určitou flexibilitou a vzhledem k aktuálním podmínkám ve společnosti. Největší posun lze zaznamenat například ohledně případů, zabývajících se problematikou homosexuality a transsexuality, nejenom z pozice čl. 8 Úmluvy, ale také z úhlu pohledu čl. 10 Úmluvy. Vývoj v judikatuře Soudu, týkající se čl. 10 Úmluvy, lze spatřovat také porovnáním rozsudků *Barfod v. Dánsko*,²⁰⁷ *Prager a Oberschlick v. Rakousko*,²⁰⁸ *De Haes v. Belgie*²⁰⁹ a z novějších pak *Kobenter v. Rakousko*.²¹⁰ *Addo*²¹¹ na výše zmíněných případech demonstruje názorový pochod Soudu v záležitostech týkajících se přípustné míry kritiky soudů a

²⁰⁷ *Barfod v. Dánsko* rozsudek z 22.2.1989, A 149.

²⁰⁸ *Prager a Oberschlick v. Rakousko* rozsudek z 26.4.1995, A 313.

²⁰⁹ *De Haes a Gijssels v. Belgie* rozsudek z 24.2.1997, Appl. No. 19983/92.

²¹⁰ *Kobenter a Standard Verlags GmbH v. Rakousko* rozsudek z 2.11.2006, Appl. No. 60899/00.

²¹¹ ADDO, M. K. *Freedom of expression and the Criticism of Judges : A Comparative Study of European Legal Standards*. Aldershot : Dartmouth, 2000, s. 239.

soudcovského stavu. Původní až příliš úzkostná judikatura je střídána volnějšími, na stranu svobody projevu se příkládajícími rozhodnutími.²¹²

Je namístě si položit otázku, jestli by Soud vydal v případě Janowski stejný verdikt i dnes. Podle mého názoru ne. Toto stanovisko lze podpořit také vyjádřeními nesouhlasících soudců, z nichž některé argumenty byly odbornou veřejností široce diskutovány²¹³ a byly ve své podstatě reflektovány i následnou judikaturou Soudu.

Podle soudců Bratzy a Rozakise nelze novinářovo potrestání založit pouze na skutečnosti, že použil dvě urážlivá slova, frustrován postojem policistů. Komise podle nich správně poukázala na to, že přestože použitá mluva nebyla zcela korektní, nedosáhla takové intenzity, aby mohla být považována za bezdůvodný útok na důstojnost policistů.

Bratza a Rozakis rovněž zpochybnili závěr Soudu, který říká, že Janowského poznámky nebyly proneseny ve veřejné diskuzi nad otázkami všeobecného zájmu. Je sice pravda, že diskuze se skládala pouze z příspěvků novináře a policistů, mohli se do ní ale zapojit i další. Její hlavní předmět nelze považovat za zásadní, nicméně v sobě implicitně zahrnovala také diskuzi nad zneužíváním veřejné moci, což rozhodně je záležitost všeobecného zájmu a zasluhuje si ochranu podle čl. 10 Úmluvy.

Soudce Bonello vidí případ jako konfrontaci dvou excesů. Na jedné straně strážníci, překračující pravomoc veřejného činitele, na straně druhé novinář, překračující hranice přípustné kritiky. Stát by měl mít více zájmu na umlčení těch, kteří usurpují moc, než těch, kteří se ozvou ve chvíli, kdy je moc zneužívána. V tomto případě není pochybnosti o jedné naléhavé společenské potřebě. Tou je zákrok proti zneužití veřejné pravomoci.

Je naprosto přirozené a správné chránit policisty, když vykonávají své povinnosti. Lze ovšem chovat vážné pochybnosti, jestli tuto ochranu zasluhují také v případě zneužívání veřejné pravomoci. Policisté se sami postavili na špatnou stranu zákona a z této pozice se dovolávají právní ochrany. Soud dává svým výrokem najevo, že výlev jednoho cholerika je nebezpečnější než ohrožení zákonnosti těmi, kteří jsou povinni ji bránit.

²¹² Nabízí se zajímavé srovnání s o 13 let starším dílem Van NIEKERK, B. *The Cloistered Virtue : Freedom of Speech and the Administration of Justice in the Western World*. New York : Praeger, 1987.

²¹³ Např. nesouhlasné stanovisko soudce Bonella.

Bonello si pokládá otázku, jak by asi rozhodl Soud v případě, kdy by Janowski urazil policisty poté, co se stal náhodným svědkem mučení třetí osoby. Mezi mučením a jiným překročením zákonné pravomoci policistů je rozdíl jen v míře, ne v podstatě.

Respekt si veřejná moc musí zasloužit. Stěží jej získá tak, že bude překračovat zákony, nebo tehdy, bude-li prosazovat právo arogantním způsobem, doprovázeným špatným chováním.

Podobný myšlenkový pochod Soud použil i v případě Streletz, Kessler a Krenz v. Německo,²¹⁴ který se sice netýkal svobody projevu, ale některé argumentační postupy Soudu z tohoto případu by mohly dobře posloužit i v případě novináře Janowského.²¹⁵

Diskuzi nad rozsudkem Janowski v. Polsko lze zakončit lakonickým zhodnocením případu soudce Wildhabera.²¹⁶ Stěžovatel použil jen dvě mírně urážlivá slova, během spontánní a živé diskuze k obhajobě postoje, který byl právně naprosto v pořádku, přičemž z toho neměl sám žádný bezprostřední užitek. Nebylo nezbytně nutné v demokratické společnosti pokutovat jej za účelem předcházení nepokojům.

4.8 Novinář a povinnost důkazu výroků

Jak už bylo řečeno, forma, kterou novinář může realizovat své právo na svobodu projevu, není dopředu určena. Novinář má velké množství prostředků, jak svého cíle dosáhnout. Možné je využití např. gest při vizuálním kontaktu (televize, internet), ilustrací, kreslených vtipů a dalších. Nejobvyklejším a také novináři nejužívanějším je přenos sdělení kódovaného jazykem pomocí jeho dvou základních realizací, realizací mluvenou a psanou. Mezi mluveným a psaným projevem nalezneme řadu rozdílů,²¹⁷ důležité však je, že jsou oba schopny předat informaci různého druhu straně, která sdělení přijímá.

Ať už se jedná o realizaci mluvenou, nebo psanou, v zásadě může novinář své sdělení provést pomocí tzv. tvrzení faktu, nebo tzv. hodnotového

²¹⁴ Streletz, Kessler a Krenz v. Německo rozsudek z 22.3.2001, Appl. Nos. 34044/96, 35532/97 a 44801/98.

²¹⁵ Viz MALENOVSKÝ, J. *Nově demokratické státy Evropy a 14. protokol: Klikatá, ale správná cesta k adjustaci desynchronizovaného mechanismu*. Právník. 2006, č. 6, s. 623.

²¹⁶ Viz nesouhlasné stanovisko soudce Wildhabera.

²¹⁷ K tomu blíže např. KRČMOVÁ, M. *Fonetika a fonologie*. Brno : Masarykova univerzita, 2007

soudu. Nejedná se o rozdělení samoučelné, nebo nadbytečné. Z hlediska Úmluvy bývá v případech zahrnujících svobodu projevu novináře takovéto rozdělení často naprosto zásadní.

Zásadní rozdíl mezi oběma pojmy spočívá v nutnosti dokazování. Zatímco tvrzení faktu může být podrobeno požadavku důkazu, hodnotový soud dokázat nelze. Pouhý požadavek důkazu pravdivosti hodnotového soudu je sám o sobě v rozporu s čl. 10 Úmluvy. Lze ovšem požadovat informace, na jejichž základě lze dovozovat novinářovu dobrou víru.

Je-li určité sdělení nebo prohlášení hodnotovým soudem, přiměřenost zásahu do novinářova práva na svobodu projevu bude odvislé od toho, zda pro dané prohlášení nebo sdělení existuje dostatečný skutkový základ. Existence dostatečného skutkového základu se stanovuje podle pravidla, které říká, že ochrana, která je novinářům poskytována na základě čl. 10 Úmluvy souvisí s informováním o otázkách veřejného zájmu. Je mimo jiné podmíněna také tím, že dotyční jednají v dobré víře tak, aby informovali přesně a důvěryhodně, v souladu s novinářskou etikou.²¹⁸

Dostatečný skutkový základ není přímo nutně odvislý od pravdivosti skutečností, nebo prohlášení, z nichž novinářův výrok čerpá. Jedná se spíše o důvodnost nepřímých důkazů, jejichž získávání souvisí s požadavkem odpovědného žurnalistu a profesní etikou. Novináři v tomto případě stačí, aby prokázal, že měl dostatečný základ pro to, věřit v pravdivost skutečnosti o niž opřel svůj výrok. Někdy dokonce může postačit i víra v pravděpodobnost pravdivosti, pokud jsou závěry na takovém základě učiněné dostatečně přiměřené.

Pokud je sdělení svou povahou víc skutkové než hodnotové, není nutné vždy podnikat nezávislá šetření na podporu jeho pravdivosti.²¹⁹ Například ve věci *Bladet Tromsø and Stensaas v. Norsko*²²⁰ bylo ve středu pozornosti skutkové (nesprávné) tvrzení, kdy byli lovci tuleňů obviněni z trestného činu. Lovec tuleňů není veřejnou osobou, ani osobou zastávající funkci, která vyžaduje důvěru veřejnosti. Požadavek novinářské profesionality je dostatečně naplněn, pokud skutková tvrzení vycházejí z

²¹⁸ *Bladet Tromsø and Stensaas v. Norsko* rozsudek z 20.5.1999, Appl. No. 21980/93, par 65.

²¹⁹ *Ibid.*, par 68.

²²⁰ *Ibid.*

úřední zprávy.²²¹ Novinář již nemá povinnost podnikat nezávislé šetření a ověřovat údaje v souladu s etikou žurnalismu zakazující prezentovat nepodložené informace. U úřední listiny se a priori presumuje její správnost.

Soud se ve své judikatuře odmítl postavit na stranu praxe, která by dovoľovala vnitrostátním orgánům kvalifikovat rozhodné skutečnosti libovolně.²²² Mohlo by totiž docházet ke zneužívání, pokud by vnitrostátní rozhodovací orgány mohly podle libosti kvalifikovat předmětné sdělení jako tvrzení faktu nebo jako hodnotový soud, za účelem vyloučení dokazování skutkových okolností. Judikatura Soudu říká, že vyloučení dokazování tvrzení faktu je mimořádně znepokojující.²²³ Ve svém důsledku by to byla skrytá cenzura, neboť by mohly být výrazným způsobem ohroženy procesní možnosti novináře.

V případě Backes²²⁴ se jednalo o prohlášení novináře a spisovatele, které bylo na hraně mezi hodnotovým soudem a tvrzením faktu. Vnitrostátní soudy došly k závěru, že se jedná o hodnotový soud, jehož pravdivost nemůže být prokázána. V případě, že by hodnotící instituce došly k závěru, že se jedná o tvrzení faktu, měl by novinář možnost provést křížový výslech svých svědků. Místo toho se vnitrostátní soudy spokojily jen s posouzením veřejně přístupných dokumentů, přičemž novináři bylo odepřeno dokazování výroku při současném utajení svých zdrojů.²²⁵ Soud v rozsudku uvádí, že některé dokumenty, které novinář předložil, si navzájem odporují, a proto vzbuzují pochybnosti. S tím ovšem nesouhlasí např. soudce Sajó, který si myslí, že to není rozhodující. Jestliže je třeba v případě hodnotového soudu zjistit dobrou víru novináře pro zjištění dostatečného skutkového základu jeho tvrzení, nemůže podle něj být rozpor ve výkladu relevantních informací novináři k tíži.

Může však nastat i situace, kdy určité tvrzení faktu nebude možno prokázat, přestože je v zájmu veřejnosti jej učinit. Značná část kauz, která otrásají veřejným děním, je založena na novinářských zdrojích, které ovšem nebudou z různých důvodů ochotny u soudu dosvědčit pravdivost tvrzeného

²²¹ V případě Bladet Tromsø v. Norsko nebyla tato zpráva veřejná, ani konečná, což Soudu opět zkomlikovalo rozhodování.

²²² Viz Jerusalem v. Rakousko rozsudek z 27.2.2001, Appl. No. 26958/95.

²²³ Viz Castells v. Španělsko rozsudek z 23.4.1992, A 236

²²⁴ Backes v. Lucembursko rozsudek z 8.7.2008, Appl. No. 24261/05.

²²⁵ Problematika novinářských zdrojů viz analýza případu Roemen a Schmit v. Lucembursko rozsudek z 25.2.2003, Appl. No. 51772/99 a případu Goodwin v. Velká Británie rozsudek z 27.3.1996, Appl. No. 17488/90.

faktu. Soud ve Štrasburku si je vědom potřebnosti takovýchto sdělení, a proto uznal, že existují situace, za kterých může být upuštěno od povinnosti dokázat tvrzení faktu.²²⁶ Při zvažování, zdali takováto situace v konkrétním případě nastala, bude brána v úvahu spolehlivost novinářových zdrojů, chování novináře i rozsah a síla novinářových výroků. Značnou roli může také hrát, zdali novinář předem dostatečně ověřil své informace,²²⁷ nebo zdali byly novinářovy výroky přiměřené vzhledem k jemu poskytnutým informacím.²²⁸

4.8.1 Oberschlick v. Rakousko²²⁹

Tento případ je modelovou ukázkou, jak Soud rozlišuje, interpretuje i aplikuje pojmy hodnotový soud a tvrzení faktů na žurnalistovu práci. Pro svoji modelovost je tento případ často zmiňován nejen v dalších rozsudcích Soudu, ale také v odborné literatuře.

Během parlamentní volební kampaně pronesl veřejně pan Grabher-Meyer, jeden z čelních politických představitelů jedné z politických stran, postoj, ve kterém se vyjadřoval pro zavedení diskriminace vůči imigrantům v oblasti finanční pomoci při potratech, a svůj postoj obhajoval tím, že tato diskriminace je údajně běžná ve všech evropských zemích. Pan Oberschlick, rakouský žurnalista, podal na pana Grabher-Meyera trestní oznámení, avšak státní zástupce se rozhodl, že politika nebude stíhat. Novinář na to reagoval zveřejněním svého podaného trestního oznámení v časopise, pro který pracoval. V doprovodném článku, založeném na svém trestním oznámení, obvinil Grabher-Meyera z několika trestných činů, mimo jiné i z porušení zákona, který zakazuje jakoukoliv činnost vedoucí k cílům shodným s cíli zakázané krajně pravicové strany NSDAP. Toto své tvrzení dokumentoval úryvky z projevu pana Grabher-Meyera a útržky z manifestu NSDAP, s velmi podobným obsahem.

Pan Grabher-Meyer odpověděl podáním trestního oznámení pro pomluvu. Podle něj musel průměrný čtenář nabýt dojmu, že politik zastává nacistické názory. Oberschlick měl podle Grabher-Meyera překročit hranice komparativní a kritické analýzy tím, že ve svém článku uvedl tvrzení, která

²²⁶ Viz OVEY, C., WHITE, R. *The European Convention on Human Rights*. 4th edition. New York : Oxford University Press, 2006, s. 327.

²²⁷ Prager a Oberschlick v. Rakousko rozsudek z 26.4.1995, A 313, par 37.

²²⁸ Bergens Tidende a další v. Norsko rozsudek z 2.5.2000, Appl. No. 26132/95, par 57.

²²⁹ Oberschlick v. Rakousko rozsudek z 23.5.1991, A 204.

nebyly politikem samotným vysloveny, obviňující ho z toho, že byl při jejich formulování ve svém projevu veden svými nacistickými postoji.

Oberschlick byl odsouzen pro pomluvu, přičemž hlavním důvodem odsouzení byla jeho neschopnost dokázat, že politik zastává nacistické názory.²³⁰ Po vyčerpání všech dostupných opravných prostředků se žurnalista obrátil na Komisi, případ následně rozhodoval Soud.

Podle soudu se jednalo o zásah do novinářova práva na svobodu projevu, jež bylo provedeno na základě zákona k zajištění legitimního cíle, konkrétně práva a pověsti jiných. Podle Soudu je svoboda projevu stavebním kamenem každé demokratické společnosti a základní podmínkou pro její vývoj a seberealizaci každého jedince. Článkem 10 Úmluvy chrání nejen obsah sdělovaných myšlenek nebo informací, přičemž chráněné jsou i ty, které obtěžují, šokují či zneklidňují, ale také formu, kterou jsou prezentovány.

Soud byl toho názoru, že hranice přípustné kritiky politika ve vztahu k jeho veřejné funkci vymezují větší prostor pro jeho kritiku v porovnání s jinými soukromými osobami. Politik totiž musí počítat s tím, že každé jeho slovo a každý jeho čin v rámci veřejné funkce bude vystaven podrobnému zkoumání veřejností i novináři. Jelikož toto není jev neznámý, musí každý, kdo vstupuje do politiky s takovým přístupem vůči své osobě počítat a být schopen projevít větší dávku tolerance vůči kritice.

Politik má nárok na ochranu své osobnosti, ovšem tento nárok musí podle Soudu být přiměřený vzhledem k zájmům na otevřenou diskuzi o politických otázkách. Novinář upoutal pozornost veřejnosti způsobem, který byl provokativní, přispěl tím však k veřejné diskuzi.

Podle rakouského práva musí čelit trestnímu stíhání každý, kdo skrze média učiní urážlivý výrok, pokud nedokáže jeho pravdivost. Stěžovatel nebyl schopen dokázat své tvrzení a byl proto shledán vinným. Oberschlick ocitoval politikovy výroky a co následovalo, byla analýza těchto výroků, v níž bylo řečeno, že politik vědomě veřejně vyjádřil názory, které odpovídají těm zastávanými nacisty. Podle soudu to, co následovalo za citací, nelze označit

²³⁰ Podle tehdejšího rakouského práva byla podmínka dokazování tvrzení odvislá od publikace těchto tvrzení pomocí médií. Podobně také v *Grinberg v. Rusko* rozsudek z 21.7.2005, Appl. No. 23472/03, par 29, kdy ruské právo vůbec nerozlišovalo mezi hodnotovým soudem a tvrzením faktu.

jinak než jako hodnotový soud, vyjadřující autorův názor.²³¹ Novinář tedy pravdivě vylíčil skutečnost a to, co následovalo, byl hodnotový soud vztahující se na tato fakta. Rakouské soudy přesto chtěly po stěžovateli, aby svůj hodnotový soud dokázal. Tento požadavek byl nesplnitelný a sám o sobě znamená porušení novinářovy svobody projevu, jak je zaručena článkem 10 Úmluvy. Státní zásah tedy nebyl nezbytný v demokratické společnosti.²³²

4.8.2 Feldek v. Slovensko²³³

Jeden z mála případů rozhodovaný Soudem, který se zabývá novinářovou svobodou projevu a zároveň má i určitý vztah k České republice, také dobře demonstruje rozdíl mezi hodnotovými soudy novináře a tvrzením faktu z hlediska důkazní povinnosti. Kořeny celé kauzy najdeme ještě v době, kdy ČR tvořila se Slovenskem jeden stát. Případu byla věnována značná pozornost i v českých médiích a dokonce i česká neodborná veřejnost má o této kauze určité povědomí.²³⁴

Pan Feldek, v té době československý novinář,²³⁵ sepsal a zveřejnil báseň a článek, v nichž se zmiňuje o nacistické minulosti Dušana Slobodníka, tehdy vysoce postaveného a činného politika. Slobodník podal na Feldeka trestní oznámení pro pomluvu.

Politik tvrdil, že byl jako sedmnáctiletý členem Hlinkovy mládeže, vstoupil do ní však jen na krátkou chvíli za účelem praktikování sportovních aktivit. Prodělal sice výcvik, odešel z něj však hned, jak to jen bylo možné. Nevstoupil do Hlinkovy mládeže pro to, aby podporoval nacistické hnutí, nebyl nikterak aktivní. Mít fašistickou minulost znamenalo podle Slobodníka být fašistou, tzn. zastávat fašistické názory, což nikdy nebyl jeho případ.

Politik nebyl u první instance úspěšný, u druhé však už ano, neboť podle odvolacího soudu nebyla Hlinkova mládež podle určitých platných právních předpisů považována za nacistickou organizaci, Slobodník tedy ani

²³¹ K problematičnosti rozlišování mezi hodnotovým soudem a tvrzením faktu také Krasulya v. Rusko rozsudek z 22.2.2007, Appl. No. 12365/03.

²³² K ochraně pověsti politika obecně také viz Sanocki v. Polsko rozsudek z 17.7.2007, Appl. No. 28949/03.

²³³ Feldek v. Slovensko rozsudek z 12.7.2001, Appl. No. 29032/95.

²³⁴ S tímto případem obsahově souvisí také Hrico v. Slovensko rozsudek z 20.7.2004, Appl. No. 49418/99, ve kterém se jednalo o zveřejnění článků týkajících se soudních řízení o pomluvě právě mezi Feldekem a Slobodníkem.

²³⁵ Později se rozhodl pro české občanství.

nemohl mít nacistickou minulost. Novinář nebyl schopen dokázat, že jeho výrok je pravdivý, což bylo po něm vyžadováno.²³⁶ Novinářova žádost, aby bylo důkazní břemeno přeneseno na žalující stranu nebo alespoň rozděleno rovnoměrně mezi strany, bylo zamítnuto s tím, že by to nemělo žádnou oporu v domácí právní a rozhodovací praxi.

Případ se nakonec dostal až před Soud do Štrasburku. K tomu podal novinář stížnost pro porušení jeho práva na svobodu projevu podle čl. 10 Úmluvy. Soud zkoumal, zdali byl státní zásah v souladu s právem,²³⁷ hlavní otázkou k posouzení však opět byla nezbytnost v demokratické společnosti.

Stěžovatel tvrdil, že státní zásah nezbytný v demokratické společnosti nebyl, neboť nebyl dodržen princip proporcionality mezi novinářovou svobodou projevu a politikovou ochranou osobnosti. Podle stěžovatele musí politik vykonávající vysokou veřejnou funkci²³⁸ snést větší míru kritiky než obyčejná soukromá osoba. Dále tvrdil, že svým článkem a básní přispěl k veřejné diskuzi o politických otázkách, která si zasluhuje větší ochranu než diskuze o otázkách nepolitických, v důsledku čehož má mít stát jen malý prostor pro omezování projevu na této diskuzi.

Podle stěžovatele byly jeho komentáře směrem k politikově minulosti hodnotovými soudy, které učinil na základě obecně známých skutečností, potvrzenými i druhou stranou. Stěžovatel jednal v dobré víře a výrok domácích soudů, podle kterých by se jednalo o hodnotový soud pouze pokud by současně uvedl fakta, na jejichž základě k němu dospěl, je nesprávný.

Slovenská vláda tvrdila, že zásah do novinářova práva na svobodu projevu byl přiměřený sledovanému legitimnímu cíli a důvody vedoucí k novinářovu odsouzení byly dostatečné a relevantní. Národní soudy novináře navíc neodsoudily ke zveřejnění omluvy, ale k tomu, aby bylo na náklady novináře umožněno politikovi zveřejnit v pěti novinách, že charakter stěžovatelových výroků byl pomlouvačný a nepravdivý.

Podle Soudu se nezbytnost v demokratické společnosti musí posuzovat z hlediska toho, jestli zásah do svobody projevu novináře odpovídá naléhavé společenské potřebě, zdali byl zásah přiměřený

²³⁶ Viz Feldek v. Slovensko rozsudek z 12.7.2001, Appl. No. 29032/95, par 30.

²³⁷ Zejména z hlediska předvídatelnosti a schopnosti domácího práva rozlišovat hodnotový soud od tvrzení faktu.

²³⁸ Slobodník byl členem vlády, konkrétně ministrem kultury a vzdělání.

v porovnání vůči legitimnímu cíli, jehož mělo být dosaženo, a jestli důvody státních institucí pro takovýto čin byly relevantní a dostatečné. Státu je ponecháván jistý prostor pro posouzení, zda existuje takováto naléhavá společenská potřeba. Tato pravomoc státu však není absolutní, jde ruku v ruce s dohledem Soudu, jehož posláním je definitivně určit, jestli bylo omezení svobody projevu v souladu s čl. 10 Úmluvy. Možnost státu zasahovat do politické debaty je menší v případě, že jde o debatu politickou nebo diskuzi o veřejných záležitostech. Hranice přípustné kritiky politika vymezují větší prostor, v němž je možno toto oprávnění uplatňovat v porovnání s obyčejnou řadovou soukromou osobou.²³⁹

V případě, že se jedná o hodnotový soud, je při posuzování přiměřenosti státního zásahu nutno vzít v úvahu také to, zda existuje dostatečný faktický základ pro napadený výrok, přičemž hodnotový soud bez takového dostatečného faktického základu může spadat mimo oblast svobody projevu, chráněnou čl. 10 Úmluvy.

Soud seznal, že stěžovatelovy výroky byly učiněny v rámci politické debaty ohledně tématu, který mohl mít vliv na formování příštího demokratického vývoje na Slovensku. Přestože se ve stěžovatelových prohlášeních neobjevují zdroje, na jejichž základě byly učiněny, je zřejmé na základě kterých informací byly tyto výroky učiněny. Tyto zdroje byly v době učinění výroků obecně známé.

Stěžovatelův článek i báseň obsahovaly velmi silná slova, která však byla použita na faktickém základu. Nelze také nalézt nic, co by svědčilo, že stěžovatel nejednal v dobré víře, když se snažil chránit demokratický rozvoj nově vznikajícího státu. Soud je toho názoru, že stěžovatelovy výroky byly hodnotovými soudy,²⁴⁰ jenž nemohou být podrobeny podmínce prokazatelnosti pravdivosti. Soud se nemohl ztotožnit se stanoviskem národních soudů, podle nichž lze za hodnotový soud považovat jen ten, který je doprovázen fakty, na jejichž základě je učiněn. Tento postoj může být v určitých případech odůvodnitelný, ovšem za situace, kdy merit věci, na jehož základě stěžovatel učinil zkoumané výroky, je obecně známý a veřejně diskutovaný, takový argument neobstojí.

²³⁹ Viz např. *Incal v. Turecko* rozsudek z 9.6.1998, Appl. No. 22678/93, par. 54.

²⁴⁰ Viz také *Grinberg v. Rusko* rozsudek z 21.7.2005, Appl. No. 23472/03, par 30 - 31.

S ohledem na výše uvedené dospěl Soud k názoru, že stát neprokázal existenci naléhavé společenské potřeby, která by ospravedlňovala upřednostnění ochrany práv a pověsti politika před svobodou projevu novináře. Státní zásah tedy nebyl nezbytný v demokratické společnosti a došlo tedy k porušení novinářova práva na svobodu projevu, jak mu ji zaručuje Úmluva.²⁴¹

4.9 Novinář a právo informovat

Novinář je osoba, která pomáhá formovat veřejný prostor v liberálně-demokratických společnostech a svou činností nepřímo upevňuje demokracii. Je to on, kdo rozhoduje o tom, jaká zpráva bude předkládána veřejnosti k diskuzi. Veřejnost je novinářem zásobována informacemi, jejichž cena v dnešním složitém světě neustále vzrůstá. Schopnost prosadit k veřejné diskuzi určité otázky je vnímána jako velmi silný nástroj v ruce novináře, a proto se v demokraticky ne zrovna nejstabilnějších zemích nezřídka stane, že novinář je terčem represí, případně mu jsou kladeny překážky v jeho práci.

Různí novináři prezentují různé druhy názorů. Veřejnosti se skrze jejich práci dostávají do rukou sdělení, která by se jinou cestou předávala jen obtížně, nebo by je nebylo možné předat vůbec. Pluralita názorů, reprezentovaná různými novináři, zabezpečuje, že veřejnost má možnost na jeden problém pohlédnout z více směrů a vytvořit si svůj vlastní názor. Veřejnost zároveň očekává, že zprávy jí novináři předkládané jsou pravdivé, nezkrácené a kompletní.²⁴² K tomu ale, aby novinář mohl veřejnosti informaci podat, je nutné, aby mu to nebylo znemožňováno. Pokud se tak

²⁴¹ Svoboda projevu novináře je na Slovensku stejně jako v ČR v současnosti velmi diskutované téma. Viz Dudek, P. Čtenáře slovenských novin čeká překvapení: prázdné titulní stránky [citováno 27.3.2008]. Dostupný z http://zpravy.idnes.cz/ctenare-slovenskych-novin-ceka-prekvapeni-prazdne-titulni-stranky-1p8-zahranicni.asp?c=A080326_221738_zahranicni_zra, Šutková, V., Zsillerová, M. Ministerstvo bráni odpověď účelovo [citováno 28.3.2008]. Dostupný z <http://www.sme.sk/c/3797890/Ministerstvo-brani-odpoved-ucelovo.html>, Czwitkowitzs, T. Tlačový zákon: Finále bez dohody [citováno 28.3.2008]. Dostupný z <http://medialne.etrend.sk/tlac/clanok.php?clanok=4718>, nebo SACHR, T., KUNDRA, O., ŠIMEČKA, M. M. *Média se bouří* Respekt. 2009, č. 9, s. 18 – 19. Jak píše zahraniční média nová slovenská úprava ovšem není nic proti nové úpravě české. Viz. ALONZO, S. *Tsjechische media leven in roman van Kafka* Handelsblad. 1.4.2009, s. 5. Český „náhubkový zákon“ je opravdu více než diskutabilní, bude zajímavé sledovat jeho praktické působení v reálném životě a případnou interakci jeho účinků s mezinárodními závazky ČR, jako je například Úmluva.

²⁴² Tedy v tom smyslu, že nebylo zatajeno nic podstatného, ne že bylo řečeno naprosto všechno. Takový požadavek by byl samozřejmě v praktickém životě nereálný.

děje, nedochází tím pouze k deficitu informačního zásobování veřejnosti. Dochází také k pokřivené reflexi společnosti. Novinář nastavuje zrcadlo společenské realitě, v jeho práci se odráží hodnoty, přesvědčení, názory a nálady společnosti. Už samotný zásah do práce deformuje, není to však poslední článek, který je tímto způsobem pokřiven. Právě přes výše zmíněný mechanismus postupuje tento jev dál společností.

Je nezbytné, aby možnost informovat veřejnost byla přístupná všem novinářům bez rozdílu, ne například jen vybrané skupině žurnalistů, pracujících například pro provládní tisk.

Novinářovu právu přinášet informace symetricky odpovídá právo veřejnosti takovéto informace dostávat.²⁴³ Lze si těžko představit opravdu fungující systém, který by dokázal novináře v této rovnici obejít, při zachování její společenské funkčnosti, tzn. aby veřejnost byla informována stejným způsobem a ve srovnatelné míře.

Jsou to právě výše nastíněné myšlenky, které emanují z následujících rozhodnutí Soudu, pro které byly tyto případy vybrány jako reprezentativní a ukazující zase jiný aspekt vztahu mezi novinářem, svobodou projevu a Úmluvou.

Státní zásah ve věci *Cumpana a Mazare v. Rumunsko*²⁴⁴ se dotkl novinářova práva informovat veřejnost více než v případě *Obukhova v. Rusko*.²⁴⁵ Zatímco těžiště ruského zásahu spočívalo v předběžném opatření omezujícím práci Obukhové ve formě zákazu psaní o určitém tématu, rumunské státní orgány šly ještě dál, když zakázaly oběma stěžovatelům vykonávat povolání novináře jako takové.

Generálnější zásah do svobody projevu novináře, spočívající v preventivních restriktivních opatřeních, si lze jen stěží představit. Že se jedná o velmi vážný zásah do novinářova práva na svobodu projevu podle čl. 10 Úmluvy je nepochybné. Neznamená to však, že by tento zásah nebyl za určitých okolností ospravedlnitelný. Ochrana poskytovaná svobodě projevu novináře je vysoká, nikoliv však nekonečná. I tato protekce má své limity a hranice, které jsou dány veškerými relevantními okolnostmi, za nichž byl sporný novinářův výrok učiněn.

²⁴³ Viz. Např. *Godlevskiy v. Rusko* rozsudek z 23.10.2008, Appl. No. 14888/03, par 40.

²⁴⁴ *Cumpana a Mazare v. Rumunsko* rozsudek z 17.12.2004, Appl. No. 33348/96.

²⁴⁵ *Obukhova v. Rusko* rozsudek z 8.1.2009, Appl. No. 34736/03.

I v případě malého zásahu do novinářova práva na svobodu projevu Soud často dojde k názoru, že došlo k porušení čl. 10 Úmluvy. Naproti tomu existují i případy, kdy zjevně dalekosáhlý zásah do novinářova práva na svobodu projevu byl shledán jako naprosto legitimní.

Svoboda projevu je právem, které se velmi často dostává do rozporu s jinými právy, typicky právem na soukromí, na ochranu osobnosti apod. Této situaci se někdy říká také soutěž práv. Na soudech národních institucí je pak správně zvážit a porovnat, které z práv a do jaké míry má v dané konkrétní situaci přednost.

Jako ilustrativní příklad může posloužit představa vah, které by dané soutěžící práva poměřily. Jestli bylo právo na svobodný projev novináře porušeno se pak nerozhodne poměřením s jinými zásahy do novinářových práv, ale poměřením s právem, s nímž novinářova svoboda projevu soutěží.

Velikost zásahu do novinářova práva na svobodu projevu podle čl. 10 tedy hraje určitou roli, ale není to jediný faktor určující spravedlivost zásahu. Zřejmě tímto směrem se ubíralo myšlení pěti soudců ze sedmičlenného senátu Soudu, když v případě *Cumpana a Mazare v. Rumunsko*²⁴⁶ rozhodli o oprávněnosti zásahu do novinářovy svobody projevu.

Velký, sedmnáctičlenný senát ovšem nakonec došel jednomyslně k názoru, že zásah do svobod novinářů byl v rozporu s čl. 10 Úmluvy. Štrasburský Soud tak nakonec vynesl rozsudek, na který by se plně hodilo české přísloví „vlk se nažral, a koza zůstala celá“. Podle rozsudku došlo k porušení čl. 10 Úmluvy, přičemž toto konstatování samo o sobě poskytuje dostatečné spravedlivé zadostiučinění za morální újmu, kterou mohli stěžovatelé utrpět. Žádost o spravedlivé zadostiučinění byla také zamítnuta. Stěžovatelům nebyly uhrazeny ani náklady vynaložené v řízení před vnitrostátními soudy a před Soudem, což se v případě vyhovění stížnosti nestává příliš často. Stěžovatelé totiž nebyli schopni podložit svou žádost o úhradu nákladů žádnými dokumenty, ani požadované náklady nevyčíslili a neodůvodnili.²⁴⁷

²⁴⁶ *Cumpana a Mazare v. Rumunsko* rozsudek z 17.12.2004, Appl. No. 33348/96.

²⁴⁷ Je to jeden z důkazů povrchnosti čišící z jednání obou stěžovatelů jak před Soudem, tak bohužel i při jejich novinářské práci. K tomu více v analýze případu níže.

Případu *Obukhova v. Rusko*²⁴⁸ se také velmi podobá případ *Dammann v. Švýcarsko*.²⁴⁹ Proti *Dammannovi* a jeho novinářské svobodě projevu byl veden zásah ještě v informativně – přípravné fázi, před zveřejněním informací. Soud tomu přikládal velkou důležitost, a to i přesto, že *Dammann* získané informace nakonec vůbec publikovat nechtěl. Soud podobně jako v případě *Sunday Times v. Velká Británie*²⁵⁰ řekl, že omezení svobody projevu v přípravné fázi, před zveřejněním informací rozhodně podléhá kontrole Soudu, neboť představuje velké nebezpečí a Soud jej musí prošetřit velmi pečlivě.

Případ *Dammann*²⁵¹ je zajímavý také pro výrok Soudu, týkající se trvání nezbytnosti zásahu do práva na svobodu projevu. Soud totiž byl toho názoru, že ačkoliv může existovat nezbytný důvod pro zásah do novinářova práva na svobodu projevu, může se postupně vytratit. S tím musí stát a jeho orgány počítat, pokud se rozhodnou restriktivně zasahovat proti novináři. U *Dammanna* tomu konkrétně bylo tak, že i pokud by eventuálně existovalo nějaké nebezpečí zásahu do práv jiných osob, toto nebezpečí se vytratilo rozhodnutím novináře nezveřejnit informace, které by vedly k poškození třetích osob, přestože je měl k dispozici.

4.9.1 *Obukhova v. Rusko*²⁵²

Tento případ je stěžejní právě pro výklad práva novináře na informování veřejnosti, stejně jako ekvivalentního práva veřejnosti informace od novinářů dostávat.

Ruská novinářka, *Yelena Mikhaylovna Obukhová*, žijící toho času v Jaroslavlí napsala článek do místních novin o podivné dopravní nehodě. Podle policistů, kteří u nehody zasahovali, způsobila srážku aut *Galina Borisovna Basková*, toho času soudkyně. Druhá strana nehody podle zasahujících policistů i očitých svědků nebyla za dopravní nehodu nikterak odpovědná. Přesto byla potrestána, v té době nepravomocně, právě tato druhá strana, mimo jiné také zabavením vozidla a zaplacením vysoké částky *Baskové*. *Obukhová* v článku také píše, že druhá strana se cítí poškozena na svých občanských právech, neboť nebyla jakýmkoliv způsobem informována

²⁴⁸ *Obukhova v. Rusko* rozsudek z 8.1.2009, Appl. No. 34736/03, rozebíraný níže.

²⁴⁹ *Dammann v. Švýcarsko* rozsudek ze dne 25.4.2006, Appl. No. 77551/01.

²⁵⁰ *Sunday Times v. Velká Británie* rozsudek z 26.4.1979, A 30, par 51.

²⁵¹ *Dammann v. Švýcarsko* rozsudek ze dne 25.4.2006, Appl. No. 77551/01.

²⁵² *Obukhova v. Rusko* rozsudek z 8.1.2009, Appl. No. 34736/03.

o jednání a odsouzena v nepřítomnosti. Také bylo v článku uvedeno, že druhá strana se domnívá, že Basková zneužívá svého postavení v soudnictví.

Soudkyně Basková na zveřejněný článek reagovala podáním žaloby pro pomluvu a návrhem na vydání předběžného opatření. V něm se domáhala, aby bylo novinám, u nichž byla Obukhová zaměstnána, zakázáno publikovat jakékoliv články, nebo materiály, které by informovaly o okolnostech inkriminované dopravní nehody, stejně jako o soudním jednání, jehož předmětem nehoda je, dokud nebude toto jednání skončeno. Předběžnému opatření bylo následně soudem vyhověno.

Také žaloba pro pomluvu dopadla úspěšně pro Baskovou. Ruské soudy neakceptovaly tvrzení obhajoby, že zveřejněním domněnky, že Basková zneužívá svého postavení v soudnictví, bylo subjektivním názorem druhé strany autonehody. Zároveň nebyla novinářka schopna před ruskými soudy prokázat jeho pravdivost.²⁵³

Případ se dostal až před Soud do Štrasburku. Obukhová tvrdila, že bylo porušeno její právo na svobodu projevu podle čl. 10 Úmluvy. Basková podle ní vystupovala ve sporu jako soukromá osoba, ne jako reprezentant soudní obce, nezasluhuje si proto žádnou speciální ochranu, která jí byla poskytnuta. Autoritě soudu by spíše prospělo, kdyby obě soudní řízení byla transparentní a veřejnost by měla příležitost utvořit si na ně názor.

Předběžné opatření bylo podle Obukhové konstruováno šířeji, než kolik bylo vlastně požadováno žalobou pro pomluvu. V ní Basková napadla pouze tvrzení, že využívá svého postavení v soudnictví. Předběžné opatření nicméně zakazovalo jakoukoliv zmínku v novinách o nehodě, či řízeních, v nichž figuruje soudkyně Basková. To podle žaloby způsobilo paradoxní situaci, ve které bylo Obukhové znemožněno veřejnost informovat o jednání, které při tom bylo veřejnosti přístupné.

Podle ruské vlády byl zásah do svobody projevu novinářky nutný pro zachování autority soudu. Bylo totiž řečeno, že Basková zneužívá svého postavení v soudnictví. Ruské soudy určily, že reputace Baskové jako soudkyně zasluhuje vyšší ochranu a zásah do novinářčiny svobody projevu proto vycházel vstříc naléhavé společenské potřebě. Co se týče

²⁵³ K nutnosti důkazu novinářových výroků více viz *Oberschlick v. Rakousko* rozsudek z 23.5.1991, A 204 a *Feldek v. Slovensko* rozsudek z 12.7.2001, Appl. No. 29032/95.

předběžného opatření, ruská vláda tvrdila, že bylo přiměřené legitimnímu cíli, vzhledem k jeho vydání pouze na určitou oblast a časovou omezenost. Vzhledem k obviňujícímu charakteru tvrzení obsažených v článku by nevydání předběžného opatření mohlo způsobit ještě větší škody na reputaci soudkyně Baskové. Ruská vláda se také opírala o rozhodnutí Soudu,²⁵⁴ které říká, že přípustný komentář neskončeného řízení by neměl přerůst do formy, která by předjímal, ať už záměrně, či ne, šance určité strany na spravedlivé rozhodnutí, nebo by podřývala důvěru veřejnosti v soudy při nalézání spravedlnosti. Obukhová mohla podle ruské vlády bezdůvodně podřývat autoritu Baskové jako soudkyně neustálým publikováním zpráv o jednání, jehož byla stranou Basková a které bylo rozhodováno ruskými soudy.

Soud při posuzování případu opakovaně zdůraznil, že svoboda projevu představuje jeden ze základních pilířů demokratické společnosti a je základem seberealizace každého jedince.²⁵⁵ Čl. 10 Úmluvy se vztahuje také na informace a názory, které šokují a zneklidňují. Bez pluralismu názorů, tolerance a snášenlivosti nelze hovořit o demokratické společnosti. Vzhledem k nepostradatelné roli, kterou novinář ve společnosti sehrává, je fakt, že přináší zprávy všeho druhu, vlastně věci veřejného zájmu.²⁵⁶ Nelze mluvit jen o právu novináře přinášet informace všeho druhu, lze také opačně mluvit o právu veřejnosti takové informace dostávat.²⁵⁷

Soud nepochyboval, i vzhledem např. k případu *Observer a Guardian v. Velká Británie*,²⁵⁸ že předběžné opatření zasáhlo do novinářova práva na svobodu projevu. Obukhová byla předběžným opatřením přímo zasažena a může být tedy označena jako „oběť“ takového opatření.²⁵⁹

Není sporu, že by zásah do novinářova práva na svobodu projevu nebyl předepsaný zákonem. Co se týče účelu zásahu se jak žalovaná, tak žalující strana shodly na tom, že účelem byla ochrana pověsti Baskové. Ruská vláda uvedla navíc také zachování autority soudní moci. Soud

²⁵⁴ News Verlags GmbH & Co. KG v. Rakousko rozsudek z 11.1.2000, Appl. No. 31457/96, par 56.

²⁵⁵ K tomu také *Lingens v. Rakousko* rozsudek z 8.7.1986, A 103, par 41.

²⁵⁶ *Obukhova v. Rusko* rozsudek z 8.1.2009, Appl. No. 34736/03, par 19.

²⁵⁷ K tomu také např. *Bladet Tromsø and Stensaas v. Norsko* rozsudek z 20.5.1999, Appl. No. 21980/93, par 59 a par 62.

²⁵⁸ *Observer a Guardian v. Velká Británie* rozsudek z 26.11.1991, A 216, par 49.

²⁵⁹ K tomu také např. *Prager a Oberschlick v. Rakousko* rozsudek z 26.4.1995, A 313, par 25-27, nebo *Open Door and Dublin Well Woman v. Irsko* rozsudek z 29.10.1992, A 246, par 43-44.

takovéto zdůvodnění ruské vlády akceptoval a podřadil pod zachování autority soudní moci také ochranu práv stran sporu, jak tomu bylo například také v případě *Observer a Guardian v. Velká Británie*.²⁶⁰ A vzhledem k tomu, že účelem předběžného opatření bylo umožnění projednání žaloby pro pomluvu, zároveň s právem strany sporu nebýt hodnocen předpojatě pro spáchání činu, jemuž mělo být zabráněno právě zmíněnou žalobou. To je od Soudu velice zajímavé zdůvodnění účelu, které je ovšem plně v harmonii s předchozími rozsudky Soudu.²⁶¹

Při posuzování nezbytnosti v demokratické společnosti Soud podotknul, že zákaz publikovat jakékoliv články, nebo materiály, které by informovaly o okolnostech inkriminované dopravní nehody, stejně jako o soudním jednání, jehož předmětem nehoda je, dokud nebude toto jednání skončeno, je natolik nebezpečný, že jeho zhodnocení musí být provedeno co nejdůkladněji, pečlivě a s rozvahou.

Vzhledem k tomu, že v sázce byla svoboda tisku, měly ruské státní orgány jen malý prostor pro posouzení, zda je zamýšlený zásah v souladu s Úmluvou.²⁶²

Podle Soudu jsou v případě dva zásadní momenty, které jsou pro posouzení případu klíčové. Co se týče zákazu publikací informací o okolnostech dopravní nehody, jejímž účastníkem byla soudkyně Basková, poznamenává Soud, že novinářka neuvádí ve svém článku žádnou verzi nehody jako jedinou možnou, nebo pravdivou. Spíše popisuje několik sekvencí události, jak je popisují zasahující policisté a očití svědkové. Žádný z těchto popisů nebyl napaden jako nepravdivý, nebo zkreslený, napadeno bylo pouze tvrzení, že soudkyně Basková využívá svého postavení v soudnictví. Navíc Basková se účastnila řízení o nehodě jako soukromá osoba, ne jako reprezentant soudní moci. Soud je tedy toho názoru, že zdůvodnění předběžného opatření zakazujícího publikaci informací o nehodě není dostatečně relevantní.

Co se týče zákazu informování o průběhu řízení Soud souhlasí s tím, že obvinění obsažené v článku, že soudkyně Basková využívá svého postavení v soudním systému, je schopné poškodit reputaci jak soudkyně,

²⁶⁰ *Observer a Guardian v. Velká Británie* rozsudek z 26.11.1991, A 216.

²⁶¹ Viz *Ibid*, par 56 a *Sunday Times v. Velká Británie* rozsudek z 26.4.1979, A 30, par 56.

²⁶² K tomu více viz analýza „Margin of Appreciation“ výše v této práci.

tak soudního systému jako celku. Nicméně, přestože předběžné opatření bylo zaměřeno na dosažení zákonného cíle, bylo konstruováno příliš široce a nepřiměřeně. Je třeba poznamenat, že v ruském právním systému není žádné obecné omezení, které by zakazovalo informování o veřejných soudních řízeních. Tvrzení vlády, že jak řízení o nehodě, tak řízení o pomluvě si zachovaly veřejný charakter je irelevantní, neboť stěžovatelkou je napadán v této souvislosti zejména fakt, že jí nebylo o těchto jednáních dovoleno informovat veřejnost. Tento požadavek je také v naprostém souladu s čl. 6 Úmluvy, tedy právem na spravedlivý proces.

Předběžné opatření nebylo omezené na určité specifické výroky ohledně soudkyně Baskové. Místo toho bylo koncipováno jako kategorický zákaz jakýmkoliv způsobem informovat veřejnost o probíhajících řízeních.

Soud byl toho názoru, že takový rozsáhlý a všezahrnující zákaz není nutný v demokratické společnosti a došlo tedy k porušení čl. 10 Úmluvy. Nedostatek průhlednosti řízení spíše naopak uškodí autoritě soudu, neboť může vyvolávat pochybnosti o nestrannosti soudu. Nestačí jen učinit spravedlnosti zadost. Je třeba také, aby bylo vidět, že jí bylo učiněno zadost.²⁶³

4.9.2 Cumpana a Mazare v. Rumunsko²⁶⁴

Dva rumunští novináři, Constantin Cumpana a Radu Mazare, žijící ve městě Konstanca, napsali do místních novin článek zabývající se veřejnou zakázkou na odtah špatně zaparkovaných aut ve městě.

Rada města pověřila odtahovou službou jinou společnost, než která dostala od starosty povolení k odtahu a s níž byla podepsána roční, časově omezená smlouva. Za město příslušnou smlouvu podepsal místostarosta D.M. a právnička magistrátu R.M. Po roce a půl starosta informoval společnost, s níž byla uzavřena smlouva o tom, že je zvažováno její vypovězení. V té době již právnička R.M. pracovala jako soudkyně a místostarosta D.M. jako advokát.

Cumpana a Mazare v novinovém článku obvinili místostarostu a nynější soudkyni, že několikrát porušili zákon a dopustili se podvodu. V článku byly obě osoby uváděny celým jménem. Uváděli, že podle platné

²⁶³ Viz také *Delcourt v. Belgie* rozsudek z 17.1.1970, A 11, par 31, nebo *De Cubber v. Belgie* rozsudek z 26.10.1984, A 86, par 26.

²⁶⁴ *Cumpana a Mazare v. Rumunsko* rozsudek z 17.12.2004, Appl. No. 33348/96.

legislativě nebylo možno uzavřít smlouvu bez souhlasu rady města. Vzhledem k tomu, že magistrát již předtím uzavřel několik podobných smluv, nemůže se bývalý místostarosta D.M. ospravedlňovat neznalostí předpisů. Podle pisatelů se tedy D.M. dopustil vědomého podvodu. Dedukují také, že každé vědomé porušení zákona směřuje k nějakému cíli, většinou jsou těmito cíli materiální požitky. Podle Cumpána a Mazary bývalý místostarosta obdržel úplatek a podplatil i své podřízené, nebo je donutil porušit zákon.

K jednání bývalé právničky magistrátu uvádí, že při podpisu nezákonné smlouvy buď neznala příslušné právní předpisy a je tedy s podivem, jak se mohla stát soudkyní, nebo obdržela úplatek také a mohla by jej v budoucnu opět přijmout.

Společnost, s níž byla uzavřena smlouva, nikdy neprokázala, že má prostředky potřebné k provádění odtahových služeb, což vysvětluje množství reklamací a poškozených vozidel. Smlouva navíc byla uzavřena jen na rok, nicméně i po uplynutí této doby bylo společností pokračováno v nezákonném odtahu aut a inkasování peněz od neukázněných řidičů.

Výše popsaný podvod odhalil až účetní dvůr města. Článek doprovodili fotokopii některých částí smlouvy, citacemi vybraných ustanovení zákona a karikaturou vyobrazující bývalého místostarostu a bývalou právničku magistrátu, držících se za ruce, bavících se spolu familiérním tónem o vydělaných penězích.

Následná finanční kontrola činnosti města odhalila, že uzavření smlouvy skutečně bylo v rozporu se zákonem, přičemž rozdělení zisku na kterém se strany dohodly nebylo adekvátní vzhledem k jejich přínosu. Na straně města tak došlo ke ztrátě.

Na článek reagovala soudkyně R.M. podáním žaloby pro pomluvu a urážku. Pomluva i urážka byly v té době trestnými činy podle rumunského trestního zákoníku a proti novinářům bylo zahájeno trestní stíhání. Paní R.M. vadilo zejména, že je v karikatuře zobrazena zesměšňujícím způsobem,²⁶⁵ přičemž článek ve spojení s obrázkem a dialogem vede čtenáře k domněnce, že udržuje intimní vztah s bývalým starostou, přestože žijí oba v manželství.

²⁶⁵V ČR měl podobný skutkový základ spor poradce bývalého premiéra Šloufa a týdeníku Respekt. Šlo o jeho zpodobnění na plakátu z Divokého západu, doprovázeného nápisem „Wanted dead or alive“. Tato kauza ovšem nepřešla z roviny vnitrostátní do roviny mezinárodněprávní a byla rozhodována jen českými soudy.

Novináři se pak soustavně nedostavovali k soudu, jednání byla několikrát odročena, jednou byli novináři k soudu i předvedeni. Když už se k soudu dostavili, žádali z různých důvodů, aby bylo jednání znovu odročeno.

Na jednání, ve kterém soud vynesl rozsudek se opět nedostavili ani novináři, ani jejich advokát. Novináři byli přesto uznáni vinnými z trestných činů pomluvy a urážky, odsouzeni k trestu sedmi měsíců za pomluvu a tři měsíců za urážku. Soud nařídil vykonání delšího z obou trestů a jako vedlejší trest uložil novinářům zákaz vykonávat některá občanská práva i jednoroční zákaz výkonu povolání novináře, od doby ukončení výkonu trestu. Rozsudkem byla novinářům uložena také povinnost uhradit soudkyni R.M. vysokou náhradu škody.

Rozsudek byl odůvodněn zejména na základě těchto hlavních důvodů.²⁶⁶ Žalovaní se bez omluvy nedostavovali na jednání, přestože jim bylo sděleno obvinění a byli dostatečně informováni o termínech jednání, naproti tomu strana poškozená se řádně účastnila všech jednání soudu. Mazare při jednom z výslechů uvedl, že nepovažuje za nutné, aby člověk pracující jako novinář musel mít vystudovanou žurnalistiku na vysoké škole a také že vzhledem k vážnosti článkem předkládaných skutečností byl toho názoru, že není nutné před zveřejněním mluvit se soudkyní R.M. Byl ale ochoten otisknout článek v její prospěch, pokud prokáže nepodloženost novinářových tvrzení.

Soud dále konkrétně vzhledem k článku i karikatuře řekl, že jimi byla poškozena čest, důstojnost a obraz paní R.M. na veřejnosti. Obviňující prohlášení novinářů zasáhla do její sebeúcty. Soud vzal do úvahy také zvláštní postavení účastníků řízení, kdy R.M. vykonává soudcovské povolání a Cumpana a Mazare jsou novináři. Jejich článek se nicméně nezakládal na skutečných faktech a neměl za cíl řádně informovat veřejnost.

Novináři se proti rozhodnutí odvolali, nicméně poté, co se nedostavili na jednání nařízené odvolacím soudem ani neodůvodnili svůj opravný prostředek, soud napadené rozhodnutí potvrdil.

Na rozsudek odsuzující novináře reagovala generální prokuratura stížností k rumunskému nejvyššímu soudu. Rumunský soud neuložil zákaz výkonu novinářské činnosti správně, protože nebyl uveden žádný důvod,

²⁶⁶ Viz Cumpana a Mazare v. Rumunsko rozsudek z 17.12.2004, Appl. No. 33348/96, par 38 – 40.

proč by novináři nemohli dál své povolání vykonávat. Také nebylo řečeno, že by jejich případný další výkon novinářské činnosti mohl být nebezpečný alespoň potencionálně. Rovněž nebyly správně kvalifikovány sporné skutečnosti a nebyla řádně zdůvodněna neobvykle vysoká náhrada škody, kterou soudy příkli soudkyni R.M.

Nejvyšší soud byl toho názoru, že údajná nezákonnost ročního zákazu výkonu novinářské činnosti nemůže být důvodem stížnosti generálního prokurátora a nemůže tedy zakládat důvod pro zrušení napadeného rozsudku. Nejvyšší soud dále řekl, že připojená karikatura je způsobilá poškodit čest a pověst R.M., a proto nižší soudy správně kvalifikovaly skutek jako trestný čin urážky. K odsouzení za pomluvu pak měl za to, že pokud by vyšlo najevo, že R.M. skutky tvrzené novináři opravdu spáchala, mohla být vystavena trestnímu stíhání. Proto bylo namístě shledat novináře také vinnými z trestného činu pomluvy.

Hned po vyhlášení rozsudku odvolacího soudu odložil generální prokurátor výkon tohoto rozsudku. Později byla novinářům udělena prezidentská milost, a tak nemuseli trest odnětí svobody vykonat vůbec. Prezidentská milost se stahovala rovněž na vedlejší trest zákazu výkonu některých občanských práv.

Zákaz vykonávat povolání novináře ani jeden z odsouzených nerespektoval, oba pokračovali ve své práci, jako by se nic nestalo. Mazare pak byl jednu dobu poslancem rumunského parlamentu, později byl dokonce zvolen starostou města Konstanca. V době, kdy byl poslancem, také zaplatil paní R.M. soudem přiznanou náhradu škody.

Případ se dostal až k posouzení velkému senátu Soudu ve Štrasburku. Novináři tvrdili, že bylo porušeno jejich právo na svobodu projevu podle čl. 10 Úmluvy. Novináři se opírali zejména o to, že upoutali pozornost veřejnosti na otázky politického a veřejného charakteru. Důkazy pro své tvrzení nepředložili, neboť se snažili chránit své zdroje. Karikatura je podle nich běžným nástrojem novinářské práce a nezákonnost smlouvy byla prokázána nezávislým kontrolním orgánem.

Vláda uvedla, že novináři nejednali v dobré víře, zjevně překročili hranice novinářské etiky, neboť si své informace neověřili. Novináři také nepřinesli důkazy ohledně obvinění z korupce a odsouzení novinářů mělo

chránit soukromý život soudkyně R.M. a potažmo také reputaci celé justice. Zákaz výkonu povolání novináře byl podle vlády spíš pojistkou, jejíž smyslem bylo zabránit recidivě, nikoliv trestem. Zákaz výkonu novinářské činnosti navíc novináři nakonec ignorovali a neměl žádný praktický dopad na jejich profesní život.

Velký senát byl toho názoru, že inkriminovaný článek přispěl do veřejné debaty o tématu vysoké společenské důležitosti. Při posouzení článku jako celku, včetně karikatury, došel Soud k názoru, že obsahovaly obvinění paní R.M. z podplácení a nečestného jednání. To, že úplatky brala, bylo prezentováno jako nesporný fakt.

Soud poukázal na to, že novináři mají právo a dokonce i povinnost informovat veřejnost o možné zpronevěře peněz daňových poplatníků. Ovšem přímé obvinění několika jedinců, s plným uvedením jejich jmen a pracovních pozic, vyžaduje pevný faktický základ pro tato tvrzení.²⁶⁷ Při výkonu svého práva musí novináři jednat v dobré víře²⁶⁸ a poskytovat vyvážené informace v souladu s novinářskou etikou,²⁶⁹ což se v tomto případě bohužel nedělo.

Rumunské soudy uvedly, že článek obou novinářů přinesl zkreslený pohled na skutečnost a nebyl založen na reálných faktech. Je zřejmé z průběhu jednání před rumunskými soudy, že novinářům byl poskytnut dostatečný čas a prostor pro přípravu a prezentaci své obhajoby. Během řízení však projevovali zjevný nezájem, neúčastnili se jednání, nebyli ani schopni odůvodnit své odvolání a předložit důkazy pro své tvrzení, přestože tak mohli učinit. Pokud je předmětem tvrzení novinářů jednání třetí osoby, bývá často velmi těžké rozlišit, jestli se jedná o tvrzení faktu, nebo hodnotový soud.²⁷⁰ Pokud se však hodnotový soud neopírá o žádný skutkový základ, může se také ukázat jako nepřiměřený.²⁷¹ Přestože byla později konstatována pochybení při uzavírání smlouvy magistrátem nezávislým inspekčním orgánem a novináři měli plné právo o této skutečnosti informovat

²⁶⁷ Viz Pedersen a Baadsgaard v. Dánsko rozsudek z 17.12.2004, Appl. No. 49017/99.

²⁶⁸ Podobně také Bladet Tromsø and Stensaas v. Norsko rozsudek z 20.5.1999, Appl. No. 21980/93, par 65.

²⁶⁹ Fressoz a Roire v Francie rozsudek z 21.1.1999, Appl. No. 29183/95, par 54, nebo Goodwin v. Velká Británie rozsudek z 27.3.1996, Appl. No. 17488/90, par 39.

²⁷⁰ Viz Lingens v. Rakousko rozsudek z 8.7.1986, A 103, Feldek v. Slovensko rozsudek z 12.7.2001, Appl. No. 29032/95, nebo Oberschlick v. Rakousko rozsudek z 23.5.1991, A 204.

²⁷¹ Jerusalem v. Rakousko rozsudek z 27.2.2001, Appl. No. 26958/95, par 43.

veřejnost,²⁷² nebyly nalezeny žádné důkazy o převzetí úplatku paní R.M. a tato tvrzení tedy nelze hodnotit jako podložená.

Soud došel k názoru, že zásah do práva novinářů na svobodu projevu, vzhledem k okolnostem případu, byl nezbytný v demokratické společnosti, relevantně a dostatečně zdůvodněný. Jejich odsouzení za pomluvu a urážku odpovídalo naléhavé společenské potřebě dané situace.

V úvahu je ovšem třeba vzít také povahu a přísnost sankce na novináře uvalené²⁷³ při posuzování přiměřenosti zásahu práva novinářů na svobodu projevu. Stát by se měl vyvarovat takových sankcí, která by mohla odradit novináře od jejich účasti na diskuzi o otázkách veřejného zájmu.²⁷⁴ Novináři by totiž pak mohli mít strach vyjadřovat se k otázkám veřejného zájmu, pokud by jim hrozilo nepřiměřeně vysoké riziko odsouzení. Odrazující účinek způsobený obavou ze sankcí je zjevný a zasahuje vážně svobodu projevu novináře.²⁷⁵

V případě *Company a Mazara* byly sankce uvalené na novináře velmi přísné. Soud se domnívá, že trest odnětí svobody je slučitelný s právem na svobodu projevu, jak jej zaručuje čl. 10 Úmluvy, ale jen za výjimečných okolností, pokud například došlo k hrubému zásahu do jiných základních práv, například kdyby novinář rozšiřoval nenávistné projevy, nebo podněcoval k násilí.²⁷⁶ V tomto případě ale šlo o klasický případ pomluvy v rámci diskuze o otázkách veřejného zájmu, neexistoval tedy žádný důvod pro uložení trestu odnětí svobody, který není obhajitelný ani faktem, že novináři jej nakonec nemuseli vykonat.

Vedlejší trest zákazu výkonu některých občanských práv, který byl podle rumunského platného práva automaticky uložen byl zvlášť nevhodný a není ospravedlnitelný prohrěšky, kterých se novináři dopustili. K tomu se Soud vyjadřoval například i v případě *Sabou a Pircalab v. Rumunsko*.²⁷⁷

²⁷² Viz také *Colombani v. Francie* rozsudek z 25.6.2002, Appl. No. 51279/99, par 65.

²⁷³ Porovnej s případem *Lešník v. Slovensko* rozsudek z 11.3.2003, Appl. No. 35640/97, par 63 – 64, nebo *Skalka v. Polsko* rozsudek z 27.5.2003, Appl. No. 43425/98, par 41 – 42.

²⁷⁴ *Jersild v. Dánsko* rozsudek z 23.9.1994, A 298, par 35.

²⁷⁵ Viz *Goodwin v. Velká Británie* rozsudek z 27.3.1996, Appl. No. 17488/90, par 39, nebo podobně *Wille v. Lichtenštejnsko* rozsudek z 28.10.1999, Appl. No. 28396/95, par 50.

²⁷⁶ Jak tomu bylo v případech *Feridun Yazar v. Turecko* rozsudek z 23.9.2004, Appl. No. 42713/98, par 27, nebo *Süreka a Özdemir v. Turecko* rozsudek z 8.7.1999, Appl. Nos. 23927/94 a 24277/94, par 63.

²⁷⁷ *Sabou a Pircalab v. Rumunsko* rozsudek z 28.9.2004, Appl. No. 46572/99, par 48.

Co se týče zákazu výkonu povolání novináře Soud řekl, že opatření takové povahy, které by omezovaly novinářovo právo informovat, mezi něž rozhodně spadá i zákaz novinářské činnosti, musí být zkoumáno zvlášť přísně, přičemž je třeba připomenout, že takovéto opatření je ospravedlnitelné jen za výjimečných okolností.²⁷⁸ Zákaz výkonu povolání po dobu jednoho roku byl v případě Company a Mazara zvlášť tvrdý, což nemůže být ospravedlněno ani skutečností, že oba novináři tento trest ignorovali a nikdy prakticky neovlivnil jejich profesní život. Uvalení tak rozsáhlého preventivního opatření bylo, navzdory své časové omezenosti, v rozporu s požadavkem, aby novinář zastával roli veřejného hlídacího psa v demokratické společnosti.

Soud tedy nakonec došel k názoru, že přestože zásah do novinářova práva na svobodu projevu mohl být ospravedlnitelný nutností nastolit rovnováhu mezi konkurujícími právy, postihy uvalené na novináře byly svou povahou a tvrdostí zjevně naprosto nepřiměřené sledovanému legitimnímu cíli. Soud tedy došel k názoru, že došlo k porušení čl. 10 Úmluvy.

4.10 Novinář a novinářské zdroje

Další důležitou oblastí, kterou upřesnila judikatura Soudu, jsou standardy odhalování novinářových zdrojů.²⁷⁹ Ochrana novinářových informačních zdrojů je jeden ze základních pilířů, na nichž stojí svoboda projevu novináře. Přestože ochrana novinářských zdrojů není v čl. 10 Úmluvy výslovně zmíněna, je považována za derivát svobody projevu. Bez garantované ochrany nelze od informačních zdrojů očekávat, že budou novinářům poskytovat informace o veřejných záležitostech ve veřejném zájmu. Novinářův přínos pro společnost tak bude redukován, což je ve výsledku na škodu pro celou demokratickou společnost. Právo společnosti na informace a veřejný zájem na ochranu vztahu mezi novinářem a informačním zdrojem je důvodem pro zabezpečení anonymity osob, které novináři informace poskytují. Povinnost novináře chránit osoby, které mu poskytly informace pod slibem anonymity je proto součástí etických kodexů novinářského povolání.

²⁷⁸ Viz *Association Ekin v. Francie* rozsudek z 17.7.2001, Appl. No. 39288/98, par 56.

²⁷⁹ K novinářským zdrojům obecně také BERKOWITZ, D. A. in WAHL-JORGENSEN, K., HANITZSCH, T. *The Handbook of Journalism Studies*. London : Routledge, 2008, s. 102 a násl.

Novinářova schopnost přinést hodnověrnou informaci může být značně narušena neschopností státu zaručit dostatečnou protekci novinářských zdrojů. V souvislosti s výše uvedenou důležitostí ochrany novinářových informačních kanálů může být zásah do novinářova práva na svobodu projevu podle čl. 10 učiněn pouze na základě společenské potřeby, která přesahuje svou důležitostí ochranu novinářova práva na svobodu projevu v daném konkrétním případě. Míra společenské potřeby, na jejímž základě má být do novinářova práva na ochranu zdrojů zasahováno, tedy musí být větší, ne jenom stejná, nebo srovnatelná s mírou společenské potřeby zachovávat diskretnost novinářových zdrojů.²⁸⁰

Existují tedy určité limity, za které novinářovo právo neodtajnit svůj zdroj jít nemůže. Pokud jsou tyto limity překročeny, může stát vůči novináři zasáhnout. Za nezbytný zásah bude však považován jen ten, pro nějž budou dostatečné a relevantní důvody a který bude svým rozsahem i povahou přiměřený sledovaným legitimním cílům. Stát je povinen zvolit co nejméně invazivní mocenské působení k dosažení těchto cílů, jinak bude zásah Soudem ohodnocen jako nepřijatelný. V úvahu je třeba také brát možnost požadovanou informaci získat alternativním způsobem, tedy způsobem na novináři nezávislým. Je tím myšleno, že státní orgány musí vzít v úvahu všechny další důkazní prostředky, které jsou jim podle platného národního práva dostupné, místo mocenského působení na novináře, aby odtajnil totožnost informátora. Odmítnutí takového alternativního důkazního prostředku nejenom že porušuje čl. 10 Úmluvy, ale může také porušit právo novináře na spravedlivý proces podle čl. 6 Úmluvy. Alternativní zdroj přitom nemusí být naprosto veřejně přístupný, stačí když je k dispozici dané státní instituci, která zvažuje zásah do ochrany novinářských informačních zdrojů.

Pojem alternativního zdroje je přitom nutné vykládat konformně s judikaturou Soudu,²⁸¹ ne jak to například učinil český Ústavní soud v nálezu I. ÚS 394/04.²⁸² „Na novináře je možné se obrátit až tehdy, jsou-li ostatní rozumné zdroje vyčerpány. Naproti tomu Ústavní soud uchopil pojem alternativní zdroj informací jako souhrn indicií, které novinář policii poskytl, aby jí umožnil vypátrat svého informátora. Tento přístup považují za

²⁸⁰ Ernst a další v. Belgie rozsudek z 15.7.2003, Appl. No. 33400/96, par 103.

²⁸¹ Jak je tomu například v Důvodovém stanovisku k Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy R (2000) 7, par 18.

²⁸² Nález Ústavního soudu z 27.9.2005, sp. zn. I. ÚS 394/04.

nesmírně nebezpečný. Není totiž jenom v rozporu s judikaturou ESLP, ale též s Doporučením Výboru ministrů Rady Evropy a samotnou logikou a podstatou redakčního tajemství. Přislíbí-li novinář, že utají identitu svého zdroje, není oprávněn sdělit státním orgánům žádné informace vedoucí k odhalení zdroje.²⁸³

Zásah do novinářova práva na ochranu informačního zdroje může být proveden i pomocí odposlechů, sledování, domovní prohlídky, nebo zabavením věci. I když nemusí být toto počínání státního orgánu primárně zaměřené na odtajnění novinářových informačních zdrojů, může se stát, že k němu dojde. Státní orgány proto musí dávat velký pozor, aby při používání těchto prostředků, vedle jiných požadavků kladených na toto počínání dalšími články Úmluvy, omylem nezjistili identitu novinářových utajených zdrojů.

Judikatura Soudu v oblasti ochrany novinářských zdrojů našla velmi silnou odezvu v jednotlivých státech v oblasti vnitrostátní úpravy této problematiky. K její reflexi došlo rovněž i na úrovni mezinárodní. Příkladem může být výše zmíněné Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy R (2000) 7, které zjevně navazuje na rozhodnutí Soudu v kauze Goodwin v. Velká Británie.²⁸⁴ V tomto Doporučení došlo k extrakci principů stanovených judikaturou Soudu ve věci ochrany novinářských zdrojů a stalo se předlohou pro další legislativní úpravu v řadě zemí.

Soud bere předmětnou problematiku velmi vážně, nikoliv jen jako okrajovou či marginální záležitost. Například v rozsudku Tillack²⁸⁵ Soud říká, že právo novináře neodhalit své zdroje není právem přiznaným, nebo odňatým v návaznosti na případnou legalitu, nebo ilegalitu těchto zdrojů. Je to podstatná součást práva na informace, s níž je třeba pracovat s co nejvyšší možnou opatrností a obezřetností.²⁸⁶

Problém legality či illegality zdroje je nejčastějším kamenem úrazu při posuzování národní instituce, zda do novinářova práva na svobodu projevu zasáhnout, či ne. Někdy je pouhý fakt, že novinářův informační kanál je s největší pravděpodobností ilegální, chybně prezentován národními orgány

²⁸³ MORAVEC, O. *Redakční tajemství v České republice perspektivou judikatury Evropského soudu pro lidská práva*. Jurisprudence. 2006, č. 3, s. 26.

²⁸⁴ Goodwin v. Velká Británie rozsudek z 27.3.1996, Appl. No. 17488/90.

²⁸⁵ Tillack v. Belgie rozsudek z 27.11.2007, Appl. No. 20477/05.

²⁸⁶ Ibid. par 65.

jako dostatečné kritérium zásahu. Jindy je zase nesprávně nadhodnocen společenský zájem k odhalení ilegálního zdroje a tedy potenciálního narušitele práva a pořádku, před společenským zájmem o co nejlepší informovanost veřejnosti. Jistou roli může sehrát i fakt, zdali bylo možno spornou informaci opatřit také legálním způsobem.

Hodnota informace, ani míra společenského zájmu není důležitá pro právo novináře na ochranu svých informačních zdrojů.²⁸⁷ Je součástí novinářských svobod rozhodnout se samostatně, zda-li má žurnalistovi svěřená informace dostatečný potenciál sloužit veřejnosti.

Soud ovšem dle mého názoru bude mít ještě další příležitost k precedenčnímu působení v oblasti ochrany novinářských zdrojů. Případy s touto tematikou byly již Soudem několikrát projednávány, přesto však ještě v této kapitole jsou otázky, k nimž Soud ještě neměl příležitost se vyjádřit. Bylo poměrně jasně stanoveno, jaká práva má novinář při ochraně svých informačních zdrojů, nebylo však dosud určeno, jaké má vůči svému informačnímu zdroji povinnosti. V rozsudcích Soudu dosud není řečeno, jak dalece je novinář vázán slibem daným zdroji, že jej uchová v anonymitě. Lze se jen dohadovat zda Soud vykročí stejným směrem jako například americké soudy, které „dovodily povinnost novinářů zaplatit náhradu škody ženě, která jim poskytla informace pod slibem anonymity, poté, co novináři neopatrně sdělili informace, na jejichž základě byla tato žena později identifikována.“²⁸⁸

Ovšem podle judikatury Soudu právo novináře neodhalit své zdroje derivativně přechází také na další osoby aktivní v žurnalistice, nebo se žurnalistikou spojené. Jedná se o osoby, které získaly informace o novinářově zdroji na základě společného profesního propojení s novinářem a informace jim byla sdělena během sběru, editaci, nebo šíření informací. Jedná se o novinářovy sekretářky, kolegy, editora, novinářova zaměstnavatele a další osoby. Soud došel k tomu konceptu, kdy je právo výše zmíněných osob derivativně odvozeno od téhož novinářova práva, v rozsudku *De Haes a Gilsels v. Belgie*.²⁸⁹

²⁸⁷ Goodwin v. Velká Británie rozsudek z 27.3.1996, Appl. No. 17488/90, par 37.

²⁸⁸ MORAVEC, O. *Redakční tajemství v České republice perspektivou judikatury Evropského soudu pro lidská práva*. Jurisprudence. 2006, č. 3, s. 26.

²⁸⁹ De Haes a Gijssels v. Belgie rozsudek z 24.2.1997, Appl. No. 19983/92, par 55.

4.10.1 Goodwin v. Velká Británie²⁹⁰

Tento případ je zajímavý a vybraný k bližšímu rozboru, majícího za cíl přiblížení aplikační praxe Úmluvy, z více důvodů. Jedním ze zajímavých bodů případu bylo zjišťování, zdali byl zásah do práva novináře v souladu s právem. Stěžovatel konkrétně napadl předvídatelnost dopadu právní normy, která byla aplikována na jeho případ britskými soudy. K tomu, aby novinář mohl své jednání řídit požadovaným směrem, musí být z právní normy jasné, jaký má onen směr být. Norma nemusí být určitá a jasná absolutně, stačí určitý stupeň, který však podle Goodwina nebyl dosažen.

Britská vláda s tvrzením novináře přirozeně nesouhlasila a stála si za svými zákony. Soud ve Štrasburku podotkl, že stupeň předvídatelnosti dopadu právní normy musí být rozumný a vyvážený vzhledem k okolnostem celého případu. Je-li to potřebné, zohledňuje se i postoj odborníků na předmětnou problematiku, tedy ne jen pohled laický.²⁹¹ Z důvodů dosažení flexibility zákonů nelze právní normu často formulovat absolutně přesně. Tato situace však nesmí být zneužívána obecnými soudy při aplikaci normy. V Goodwinově případě se ovšem nejednalo o neomezené uvážení soudu, jak danou normu aplikovat.

Štrasburský Soud nakonec po provedení analýzy sporného ustanovení britského zákona došel k závěru, že v novinářově případě byly dopady právní normy dostatečně předvídatelné. Stejně tak nebylo ani shledáno, že by stěžovateli nebyla přístupná efektivní ochrana proti svévolnému zásahu do jeho práva. Zásah tedy byl Soudem ohodnocen jako souladný s britským právem.

Relevantní skutkové okolnosti případu jsou tyto: pan William Goodwin je britský občan, žijící v Londýně, živící se jako novinář. Goodwina jednoho dne telefonicky kontaktovala osoba, novinářský zdroj, která již dříve poskytla novináři informace ohledně obchodních transakcí různých obchodních společností. Tato osoba Goodwinovi sdělila, že jistá obchodní společnost si bude muset vzít půjčku, neboť očekává velké ztráty.

Informace nebyla novinářem vyžádaná, ani za ni na oplátku svému zdroji neposkytl žádné protiplnění. Goodwin neměl žádný důvod domnívat se, že informace pochází z ukradeného tajného dokumentu. Když se rozhodl,

²⁹⁰ Goodwin v. Velká Británie rozsudek z 27.3.1996, Appl. No. 17488/90.

²⁹¹ Groppera Radio AG v. Švýcarsko v. Švýcarsko rozsudek z 28.3.1990, A 173, par 68.

že o situaci ve společnosti napíše článek, zavolal do společnosti, aby si ověřil informace a dostal vyjádření vedení společnosti. Informace, které novináři sdělil zdroj zřejmě pocházely z dokumentu, označeného jako přísně tajný, jež byl ukraden z kanceláře účetního společnosti.

Společnost v reakci podala návrh na předběžné opatření, kterému bylo britskými soudy vyhověno, jehož předmětem bylo zabránění publikování jakýchkoliv informací z ukradeného dokumentu. O předběžném opatření byly informovány všechny tuzemské noviny a deníky. Společnost návrh na předběžné opatření zdůvodnila tím, že v případě, že by se informace z ukradeného tajného dokumentu dostaly na veřejnost, mohlo by dojít k ztrátě důvěry věřitelů, zákazníků i dodavatelů, což by velmi ztížilo podmínky pro získání půjčky na znovuoživení společnosti. Pokud by společnost nebyla schopna půjčku získat, musela by vyhlásit bankrot a o práci by přišlo přibližně čtyři sta lidí.

V následujících dnech byl soudem na návrh společnosti novináři také udělen příkaz předat své poznámky z telefonátu se svým zdrojem a odhalit jeho identitu. Britský soud zdůvodnil tento rozkaz zájmem spravedlnosti, který údajně převažuje nad obecným zájmem ochrany novinářských zdrojů. Britské soudy připustily, že ten, kdo novináři poskytl informaci, nemusel být pachatelem krádeže dokumentu, nicméně je nepochybné, že informace z tohoto dokumentu pochází a jejich zveřejnění by znamenalo vážnou ránu do financování společnosti. Bylo také řečeno, že novinář by musel být extrémně naivní, pokud by mu nebylo zřejmé, že jeho zdroj minimálně porušil služební tajemství.

Novinář se proti příkazu odhalit svůj zdroj odvolal, nicméně s odvoláním neuspěl. I poté však odmítl svého informátora identifikovat, a tak byl odsouzen také k pokutě 5 000 liber pro pohrdání soudem.

Případ se dostal až před štrasburský Soud. Souladnost s právem byla rozebrána výše, legitimní cíl, jimž bylo podle vlády předcházení zločinnosti, nebyl stranami sporu zpochybněn, a tak Soud mohl zaměřit svou pozornost opět směrem na nezbytnost v demokratické společnosti.

Goodwin ve svém podání uvedl, že soukromá společnost již dosáhla svých cílů předběžným opatřením, zakazujícím publikovat informace z ukradeného dokumentu. K porušení zákazu stanoveného předběžným

opatřením nedošlo. Novinář se zajímal o informaci, která by určitě zajímala širokou veřejnost a přispěla by do obecné diskuze nad otázkou hospodaření velkých společností.

Goodwin také namítl, že v jeho případě nebyl žádný naléhavý společenský zájem na odhalení jeho zdroje. Informátor může jednoho dne přinést informaci bezvýznamnou, další den však může přijít s informací vysokého významu. Vztah mezi novinářem a jeho informačním zdrojem se v průběhu času vyvíjí, nezůstává neměnný.

Novinář nezpochybnil právo soukromé společnosti uchovat své finanční operace pokud možno v tajnosti, to ovšem neznamená, že by existovala naléhavá společenská potřeba pro potrestání novináře za to, že odmítl identifikovat svůj informační zdroj.

Vláda namítla, že příkaz odhalit novinářovy zdroje byl nutný z důvodu ochrany práv jiných. Novinář ignoroval tajný charakter informací, přestože mu tato jejich vlastnost musela být zřejmá. Jeho zdroj byl pravděpodobně tím, kdo zcizil tajné dokumenty společnosti, a soukromá společnost by utrpěla velké finanční ztráty, pokud by byly tyto informace dále šířeny.

Nelze ani říci, že by existoval nějaký veřejný zájem na zveřejnění těchto tajných informací. Existuje sice obecný zájem na volný přístup novinářů k informacím, ovšem novináři i jejich zdroje si musí být vědomi, že tento zájem není neomezený a může být v konkurenci s jinými společenskými zájmy, jako je například zachování důvěry ve zdravé obchodní prostředí.²⁹² Novinářské právo by nemělo přerůst do rozměru, který by poskytoval ochranu informačnímu zdroji, který nejednal v dobrém úmyslu a nechal ho rozšiřovat tajné informace, na jejichž zveřejnění není žádný veřejný zájem.

Je pravda, že předběžné opatření určitým způsobem zajistilo práva soukromé společnosti, ovšem ne absolutně. Dokud nebude zloděj dokumentu nalezen, je společnost neustále ohrožena dalším šířením informace, což může vést až k nebezpečí ztráty obživy jejích zaměstnanců. Neexistoval jiný způsob, jak ochránit důvěryhodnost společnosti.

Soud ve svém hodnocení případu řekl, že ochrana novinářských zdrojů je jednou ze základních podmínek pro svobodu projevu novináře, což

²⁹² Co dokáže nedůvěra v obchodním světě nedávno plně ukázala současná světová krize.

je také patřičně zohledněno v právních řádech jednotlivých států a potvrzeno také řadou mezinárodněprávních dokumentů. Totéž bylo zdůrazněno i Voorhoofem v jeho analýze případu Goodwin.²⁹³ Bez této ochrany by novinářské zdroje nemohly asistovat novinářům při informování veřejnosti o věcech obecného zájmu. Novinářovo právo na ochranu svých informačních zdrojů může být narušeno jen tehdy, je-li zásah do novinářova práva podložený výrazněji převažujícím veřejným zájmem na ochranu práva jiného.

Zvážení, jestli novináři uložený příkaz odhalení svého zdroje byl v souladu s čl. 10 Úmluvy, musí být provedeno i se současným zohledněním dopadu již dříve vydaného předběžného opatření. Toto předběžné opatření se nevztahovalo jen na Goodwina, ale i na další novináře, kteří by chtěli informace z ukradeného dokumentu zveřejnit. Účinek předběžného opatření by z velké části byl totožný s účinkem příkazu zveřejnění novinářova zdroje. Bylo nepochybné, že předběžné opatření dostatečně zajistilo zastavení šíření informace pomocí tisku. Zásadní hrozba poškození společnosti byla tedy neutralizována již pomocí předběžného opatření.

Tato argumentace Soudu byla kritizována soudci Ryssdalem, Bernhardtem, Vilhjálmssonem, Matscherem, Walshem, Bakou a Freelandem.²⁹⁴ Podle nich bylo účelem příkazu zveřejnění novinářova informačního zdroje posílením ochrany práv soukromé společnosti překlenutím mezery, která zůstala nepokryta předběžným opatřením. Předběžné opatření totiž bylo zacíleno na veřejnou publikaci informace novináři, nemohlo však žádným způsobem zabránit tomu, aby novinářův zdroj sdělení šířil dál soukromě, bez zapojení novinářů do tohoto procesu.

Soud se na příkaz zveřejnit zdroj díval spíše jako na posílení účinku předběžného opatření. Ve svém hodnocení ovšem nezapomněl ani na zhodnocení situace, že soukromá společnost nemohla bez zjištění informátora opravdu řádně zastavit šíření tajných informací. Soud byl toho názoru, že to jsou relevantní důvody. Nejsou ovšem natolik závažné, aby mohly převážit nad zásadní potřebou ochrany novinářských zdrojů. Soud

²⁹³ Voorhoof. D. European Court of Human Rights : The journalist's sources protected by Article 10 of the European Convention on Human Rights [citováno 26.2.2009]. Dostupný z <http://merlin.obs.coe.int/iris/1996/4/article4.en.html>.

²⁹⁴ Viz společné nesouhlasné stanovisko soudců Ryssdala, Bernhardta, Vilhjálmssona, Matschera, Walshe, Baky a Freelanda, par 8.

nebyl toho názoru, že by existoval převažující zájem společnosti na tom, aby byla ochrana novinářských zdrojů v tomto konkrétním případě upozaděna.

Tato argumentace byla také zpochybněna nesouhlasícími soudci.²⁹⁵ Podle nich bylo Soudem potvrzeno, že zájmy soukromé společnosti byly legitimní. Soudem ovšem nebyl proveden detailnější rozbor těchto zájmů a bez tohoto rozboru nelze najít dostatečný základ pro zjištění Soudu, který vycházel z poměření zájmů soukromé společnosti a zájmů novináře.

Soud nakonec jedenácti hlasy ku sedmi došel k názoru, že příkaz k odhalení Goodwinova informačního zdroje nebyl přiměřený sledovanému legitimnímu cíli, a tak stejně jako pokuta novináři udělená za odmítnutí uposlechnutí příkazu způsobil porušení čl. 10 Úmluvy.

Za zmínku stojí rovněž jedna úvaha ze separátního nesouhlasného stanoviska soudce Walshe. Ten se pozastavuje nad tím, jak může Soud poskytovat novinářům privilegia, jen na základě toho, že jsou vykonavateli určité profese. Rozlišování mezi obyčejnými lidmi a novinářem podle Walshe vyvolává otázku, jestli rozhodnutí Soudu je v souladu se zákazem diskriminace, tedy s čl. 14 Úmluvy.

Walshovy pochyby nezaznamenaly kladný ohlas ani u odborné veřejnosti, ani v dalších rozsudcích Soudu. Je až s podivem, že po tolika rozsudcích Soudu, zabývajících se svobodou projevu novináře, zdůvodněných obsažených v rozsudcích a neustálém, řekl bych někdy až frázovitém omílání obecných principů svobody projevu ve vztahu k novináři, se najde natolik zkušený odborník, dokonce soudce Soudu, který pozapomene všechny tak často uváděné argumenty a sklouzne k velmi zjednodušenému výkladu Úmluvy. Přestože novinář není v čl. 10 Úmluvy zvlášť zmíněn nebo vyčleněn, týká se ho značná část rozsudků Soudu k čl. 10 Úmluvy. V těchto rozsudcích byly Soudem uznány určité principy, aplikované v případech, že se rozhodování týká novináře. Soud seznal, že je na místě poskytovat novináři a jeho svobodě projevu zvýšenou ochranu, na druhou stranu byly také stanoveny novinářovy povinnosti a rozsah odpovědnosti.

U Goodwina se jednalo o první případ tohoto druhu rozhodovaný Soudem, svým způsobem precedenční. Není proto divu, že rozhodnutí

²⁹⁵ Viz Ibid, par 10.

nebylo jednomyslné. Další podobné rozhodované kauzy již byly rozhodovány většinou jednomyslně.

Dle mého názoru ovšem Goodwinův případ vyvolává také jednu zásadní otázku ohledně předběžného opatření vydaného britskými soudy. Na něm nebylo Soudem shledáno nic závadného. Jak ovšem britské soudy stanovily rozsah informací, které nesmějí být publikovány (z rozsudku Soudu se to nedozvíme), když tyto informace byly tajné? Generální zákaz publikování informací o určité soukromé společnosti by byl v rozporu s čl. 10 Úmluvy. K tomu se soud podobně vyjádřil v rozsudku *Obukhova v. Rusko*,²⁹⁶ kde bylo předběžné opatření ve formě generálního zákazu informování o určité skutečnosti shledáno jako nesouladné s čl. 10 Úmluvy.²⁹⁷

Britskými soudy nebylo vydáno předběžné opatření ve formě generálního zákazu, musela být provedena specifikace, které informace nesmějí být publikovány. Ta byla podle rozsudku Soudu provedena odkazem na všechny informace z ukradeného dokumentu. Jak ovšem měli novináři poznat, že informace, která by se jim hypoteticky právě dostala do rukou, pochází z kradeného dokumentu, není zřejmé. Pokud byly informace, které nemají zveřejňovat, konkretizovány, ztrácely by tím na své tajnosti a předběžné opatření, mající za cíl omezení šíření těchto zpráv, by bylo kontraproduktivní. V opačném případě by zase byla formulace předběžného opatření příliš volná.

Dle mého názoru se Soud předběžným opatřením také zabýval, vzhledem k tomu, že v něm neshledal žádné pochybení, nevěnoval se jeho analýze ani v samotném textu rozsudku příliš detailně. Způsob přesné formulace předběžného opatření by byl dohledatelný v britských sbírkách soudních rozhodnutí, ovšem z rozsudku se ho nedozvíme. Lze se tedy dle mého názoru domnívat, že se jedná jen o ztrátu informace na trase britské soudy – Soud – čtenář rozsudku Soudu než o opomenutí Soudu zabývat se touto věcí.

I navzdory tomu je však rozsudek ve věci *Goodwin v. Velká Británie*²⁹⁸ zásadní. „Přes relativní těsnot hlasů, s níž bylo toto rozhodnutí přijato, je jeho precedenční síla značná a rozsudek ve věci *Goodwin* se stal jedním ze

²⁹⁶ *Obukhova v. Rusko* rozsudek z 8.1.2009, Appl. No. 34736/03.

²⁹⁷ Viz analýza toho případu na jiném místě této práce.

²⁹⁸ *Goodwin v. Velká Británie* rozsudek z 27.3.1996, Appl. No. 17488/90.

základních ideologických východisek ochrany redakčního tajemství v Evropě.²⁹⁹

4.10.2 Roemen a Schmit v. Lucembursko³⁰⁰

V rozsudku Roemen a Schmit v. Lucembursko Soud bezprostředně navázal na rozsudek v kauze Goodwin v. Velká Británie.³⁰¹ Roemen, lucemburský novinář, napsal a v místních novinách zveřejnil článek, v němž informoval, že jeden z ministrů³⁰² spáchal daňový podvod neodvedením daně z přidané hodnoty. Dále uvedl výši pokuty, která byla ministroví vyměřena, a poukázal na ostudnost celého prohřešku, kdy ministr, význačný státní funkcionář, by měl jít ostatním příkladem, ovšem dobrým, ne špatným, jako tomu bylo v tomto případě. Novinář také uvedl materiály, na jejichž základě článek napsal. Ministr se proti výše uvedenému ohradil s tím, že zmíněné materiály jsou tajné a získané nezákonně. Podle ministra některý ze zaměstnanců finančního úřadu spáchal trestný čin nezákonným poskytnutím materiálů novináři, a novinář se také dopustil protiprávního jednání, kdy vědomě těžil z výsledků trestného činu. Proti novináři³⁰³ bylo zahájeno trestní řízení, v jehož průběhu byl na základě příkazu k domovní prohlídce prohledán novinářův byt i pracoviště, ovšem bezvýsledně. Později byla provedena prohlídka kanceláře také novinářovy advokátky, paní Schmitové, při níž byl nalezen anonymní dopis zaslaný novináři s inkriminujícími materiály. Nakonec však byl novinář zbaven všech odvinění a vyšetřování bylo ukončeno, načež podal stížnost do Štrasburku.

Podle něj došlo k porušení jeho práva jako novináře odmítnout odhalení svých informačních zdrojů. Státní zásah byl podle stěžovatele nepřiměřený a schopný zastrašit novináře od vykonávání jeho společenské funkce, tedy informování o veřejných věcech a ve veřejném zájmu.

Vláda se hájila tím, že novinář nebyl nucen odhalit svůj informační zdroj tím, že by mu byly ukládány velké pokuty. Domovní prohlídkou mu byl zabaven jen jeden dokument. Navíc legitimní cíl, který byl zásahem sledován, tedy předcházení zločinnosti, byl daleko důležitějšího rázu než

²⁹⁹ MORAVEC, O. *Redakční tajemství v České republice perspektivou judikatury Evropského soudu pro lidská práva*. Jurisprudence. 2006, č. 3, s. 23.

³⁰⁰ Roemen a Schmit v. Lucembursko rozsudek z 25.2.2003, Appl. No. 51772/99.

³⁰¹ Goodwin v. Velká Británie rozsudek z 27.3.1996, Appl. No. 17488/90.

³⁰² V tomto článku přímo jmenovaný.

³⁰³ A také proti neznámému pachateli, který informace poskytl.

ochrana ekonomických zájmů fyzické osoby, jak tomu bylo v případě Goodwin v Velká Británie.³⁰⁴ Proto ani závěry Soudu dosažené v kauze Goodwin nemohou být aplikovány na tento případ.

Soud byl toho názoru, že soulad s právem i legitimnost účelu zásahu do novinářových práv jsou nesporné. Problematičnost nastává zejména v oblasti nezbytnosti v demokratické společnosti. Podle Soudu se jednalo o hledání důkazů protiprávního jednání učiněného v přímé souvislosti s novinářovou prací a jeho svobodou projevu. Stěžovatel informoval veřejnost o faktu, jehož pravdivost nebyla popřena, a vzhledem k tomu, že se tyto informace vztahovaly k zákonnosti činů vrchního státního představitele, je nepochybné, že novinář informoval ve veřejném zájmu a o veřejných záležitostech. Soud souhlasil se stěžovatelem, že státu byly k dispozici i jiné, méně drastické a invazivní prostředky, kterými mohlo být zjištěno, kdo utajovanou informaci vynesl a předal novináři.³⁰⁵

Domovní prohlídky nakonec ani nevedly k tomu, aby byl za toto nezákonné jednání někdo odsouzen, či alespoň obviněn. Stát nedokázal přesvědčivě vyšetřit, jestli došlo k nějakému úniku informací, a tak nemohl ani přesvědčivě podepřít obvinění z neoprávněného nakládání s utajovanými informacemi novinářem, a tedy ospravedlnit zásah do novinářova práva na svobodu projevu pomocí domovních prohlídek. Domovní prohlídka byla daleko drastičtější způsob jak zjistit osobu, která se dopustila protiprávního jednání, než by byl například příkaz zveřejnit identitu novinářova informačního zdroje.³⁰⁶ Vláda nebyla schopna nalézt rovnováhu mezi soupeřícími právy. Státní zásah byl učiněn na základě relevantních skutečností, ne toliko již však adekvátně a přiměřeně k tomu, aby bylo možno ospravedlnit státní zásah do novinářova práva na svobodu projevu. Podle Soudu tedy státní zásah nebyl nezbytný v demokratické společnosti a došlo k porušení čl. 10 Úmluvy.

Tento rozsudek vedl v Lucembursku k přijetí nového zákona, majícího za cíl účinněji chránit novinářské zdroje. Stejný posun v ochraně

³⁰⁴ Viz Goodwin v. Velká Británie rozsudek z 27.3.1996, Appl. No. 17488/90. Jedním z rozdílů mezi oběma případy bylo také to, že v kauze Goodwin bylo novináři přikázáno odhalit zdroj svých informací, zatímco v kauze Roemen a Schmit šlo zejména o domovní prohlídky.

³⁰⁵ Například výslech úředníků zodpovědných za správu daní ministra.

³⁰⁶ Před nalezením dokumentu pomocí domovní prohlídky totiž nebylo zřejmé, že informace byla novináři poskytnuta anonymně.

novinářských zdrojů poté, co Soud konstatoval porušení svobody projevu novináře podle čl. 10 Úmluvy, nastal například i v Belgii poté, co Soud rozhodl případy Ernst v. Belgie³⁰⁷ a De Haes a Gijssels v. Belgie.³⁰⁸ V ČR je ochrana novinářských zdrojů upravena v tiskovém zákoně,³⁰⁹ přičemž z důvodové zprávy k tomuto zákonu je jasně zřetelný vliv judikatury Soudu, zejména rozhodnutí ve věci Goodwin v. Velká Británie.³¹⁰ V některých státech se dokonce ochraně novinářských zdrojů dostalo takové pocty, že je zaručena přímo na ústavní úrovni.³¹¹

Velice podobným rozsudkem, jehož jádrem bylo stejně jako v případě Roemen a Schmit v. Lucembursko³¹² odhalení novinářových zdrojů, je případ Fressoz a Roire v. Francie³¹³. Dokonce i základ celého případu byl velice podobný, kdy byli novináři odsouzeni za nakládání s fotokopii daňových příznání získaných na základě porušení profesního tajemství neznámého finančního úředníka. Na rozdíl od kauzy Roemen a Schmit v. Lucembursko, kdy byl zásah do novinářovy svobody projevu uskutečněn sérií domovních prohlídek a novinář nakonec nebyl domovskými soudy ani souzen, v případě Fressoz and Roire v. Francie byl zásah do svobody projevu novináře konstituován odsouzením obou novinářů k vysokým pokutám. Porušení čl. 10 Úmluvy zde bylo ještě evidentnější.

S kauzou Roemen a Schmit v. Lucembursko³¹⁴ si zasluhuje srovnání také případ Ernst a další v. Belgie.³¹⁵ V belgickém případě opět orgány činné v trestním řízení provedly prohlídky redakcí a bytů několika novinářů v souvislosti s vyšetřováním úniku informací na lutyšské prokuratuře. Novinářům byly zabaveny některé jejich poznámky a datové nosiče. Na rozdíl od kauzy Roemen a Schmit v. Lucembursko³¹⁶ tedy došlo pomocí prohlídek k zabavení několika věcí novinářů, odlišný byl také rozsah prohlídek, kdy v belgickém případě označil Soud prohlídky jako „monstrózní“, nařízený bez jasné představy, co vlastně má být cílem prohlídek. Soud konstatoval, že belgické státní orgány měly k dispozici i jiné způsoby získání

³⁰⁷ Ernst a další v. Belgie rozsudek z 15.7.2003, Appl. No. 33400/96.

³⁰⁸ De Haes a Gijssels v. Belgie rozsudek z 24.2.1997, Appl. No. 19983/92.

³⁰⁹ Zákon č. 46/2000 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

³¹⁰ Goodwin v. Velká Británie rozsudek z 27.3.1996, Appl. No. 17488/90.

³¹¹ Jedná se například o ústavu Španělska, nebo ústavu Portugalskou.

³¹² Roemen a Schmit v. Lucembursko rozsudek z 25.2.2003, Appl. No. 51772/99.

³¹³ Fressoz a Roire v. Francie rozsudek z 21.1.1999, Appl. No. 29183/95.

³¹⁴ Roemen a Schmit v. Lucembursko rozsudek z 25.2.2003, Appl. No. 51772/99.

³¹⁵ Ernst a další v. Belgie rozsudek z 15.7.2003, Appl. No. 33400/96.

³¹⁶ Roemen a Schmit v. Lucembursko rozsudek z 25.2.2003, Appl. No. 51772/99.

požadovaných informací, které ovšem zůstaly opomenuty a nevyužity. Mohly ovšem vést k získání stejných informací, bez současného zastrašujícího vlivu státního zásahu do činnosti novinářů. V úvahu například přicházelo nejprve vyšetřování pracovníků lutyšské prokuratury podezřelých z porušení služebního tajemství.

V kauze Ernst a další v. Belgie³¹⁷ mohl být použit alternativní způsob získání potřebných informací, v případě De Haes a Gijssels v. Belgie³¹⁸ to byli sami novináři, kteří nabídli alternativní způsob získání požadované informace, aniž by museli odtajnit své novinářské zdroje. De Haes a Gijssels ve svých článcích kritizovali belgické soudce a byli za to odsouzeni pro pomluvu. Stěžovatelé se snažili prokázat pravdivost svých tvrzení, aniž by prozradili svůj informační zdroj. Šlo tak učinit pomocí listinných materiálů, které měly belgické soudy k dispozici a na něž se novináři odkázali. Po De Haesovi a Gijsselsovi bylo přesto vyžadováno, aby svá tvrzení prokázali i jinak. Soud samozřejmě rozhodl, že v tomto případě došlo mimo dalších porušení Úmluvy i k porušení čl. 10 Úmluvy, neboť belgické soudy nebyly oprávněny odmítnout alternativní formu důkazu.

³¹⁷ Ernst a další v. Belgie rozsudek z 15.7.2003, Appl. No. 33400/96.

³¹⁸ De Haes a Gijssels v. Belgie rozsudek z 24.2.1997, Appl. No. 19983/92.

5. Závěr

Tato práce rozebírá a analyzuje svobodu projevu novinářů ve světle čl. 10. Evropské úmluvy o lidských právech a judikatury Evropského soudu pro lidská práva. V jejím úvodu je stanoven cíl práce, jímž je podání uceleného obrazu dané problematiky. Východiskem analýzy a pracovní hypotézou se stal předpoklad, že interpretace a aplikace čl. 10 Úmluvy na ochranu lidských práv a svobod ve vztahu k novinářům činí smluvním státům a státním orgánům smluvních států problémy.

První část práce nabízí terminologické a teoretické determinování jednak základních obsahových dimenzí pojmu svoboda projevu, jejímuž rozboru z hlediska Úmluvy je věnována další část práce, a dále také pojmu novinář. Deskripce tohoto pojmu je provedena z hlediska pohledu na novináře jako na osobu provádějící určitou činnost, osobu, jejíž činnost rezultuje do jistých výsledků a výstupů, a osobu, jež svým působením spoluvytváří společenskou instituci pomáhající formovat veřejný prostor v liberálně-demokratických společnostech a upevňovat demokracii. S tím souvisí propojenost žurnalistiky a společenského systému.

Střední část práce se zabývá vztahem mezi Úmluvou a svobodou projevu novináře. Je v ní rozebrána pozice práva na svobodu projevu v Úmluvě a podán obecný pohled z praxe na zásahy do novinářova práva na svobodu projevu. Nejvíce prostoru v této části práce je věnováno analýze čl. 10 Úmluvy z hlediska svobody projevu novináře. Podmínky, na jejichž základě lze obhájit zásah do svobody projevu, tedy soulad s právem, nezbytnost v demokratické společnosti a legitimní účel, jsou také rozebrány v této části ve vztahu k osobě novináře a tento rozbor je ilustrován a dokumentován odkazy na příklady z praxe.

Judikatuře Evropského soudu pro lidská práva se pak plně věnuje další část práce. Soud při svém rozhodování vykládá Úmluvu v souvislosti se svobodou projevu novináře, a tak teorii rozebíranou v úvodních částech práce uvádí v život, vyjasňuje problematické pasáže. Komplexní rozbor judikatury Soudu zabývající se svobodou projevu novináře je koncipován na základě jedinečnosti či unikátnosti rozebíraných případů. Soudních rozhodnutí zabývajících se svobodou projevu novináře je vícero, nemělo však smysl zabývat se hlubší analýzou všech, neboť některé skutkové podstaty jsou si velmi podobné, s čímž souvisí i podobnost následných

soudních verdiktů a jejich zdůvodnění. Jednotlivá rozhodnutí rozebíraná v této práci jsou vybrána k analýze na základě jejich přínosnosti k osvětlení některé podoblasti či významové nuance svobody projevu novináře, tedy z hlediska jejich schopnosti být modely či vzory při výkladu svobody projevu novináře podle Úmluvy.

Z výše uvedeného lze usuzovat, že pracovní hypotéza, tedy interpretace a aplikace čl. 10 Úmluvy na ochranu lidských práv a svobod ve vztahu k novinářům činí smluvním státům a státním orgánům smluvních států problémy, byla z větší části potvrzena. Fakt, že nastávají situace, kdy státní orgán není schopen posoudit oprávněnost zásahu do novinářova práva na svobodu projevu, je způsoben zejména neurčitostí požadavku nezbytnosti v demokratické společnosti. Soud sice dal příklady, jakými postupy se dobrat správného uplatnění tohoto požadavku, avšak tyto návody pak musí být státním orgánem využity v konkrétním případě správným způsobem, což je oblast, ve které dochází k nejčastějším pochybením. To je však dle mého názoru jen malá daň za to, jak dobře je svoboda projevu novináře Úmluvou chráněna.

To se ovšem nedá zrovna říci o každé národní právní úpravě předmětné problematiky jednotlivých států z Úmluvy zavázaných. Existují země, jako Belgie nebo Lucembursko, které na základě judikatury Soudu vypracovaly a přijaly novou, liberálnější legislativu ve vztahu ke svobodě projevu novináře. Lze ovšem sledovat i tendence opačné, například v České republice nebo na Slovensku, jdoucí dle mého názoru proti smyslu čl. 10 Úmluvy. Je-li tomu skutečně tak, sice ukáže až delší čas, jedná se ovšem o jev, který byl již mediálními právníky i samotnými novináři zaznamenán a kritizován. „Tendence omezovat svobodu slova dnes můžeme sledovat prakticky po celé Evropě“ říká David Dudge. Zlom podle něj nastal v září 2001 a při dalších teroristických útocích v Londýně nebo Madridu. „Západní vlády s odkazem na nebezpečí terorismu utajují stále více informací, často bezdůvodně. I jinde hledají politici důvody, proč možnosti médií omezit.“³¹⁹

Poznatky a informace shromážděné a získané v této práci mohou posloužit k rychlé a snadné orientaci v problematice svobody projevu novináře podle Úmluvy. Získané poznatky mohou sloužit jako odrazový můstek pro další hlubší bádání, lze na nich rozvíjet teoretickou vědeckou

³¹⁹ SACHR, T., KUNDRA, O., ŠIMEČKA, M. M. *Média se bouří* Respekt. 2009, č. 9, s. 20.

činnost. Zajímavé by například mohlo být porovnání svobody projevu novináře se svobodou projevu dalších speciálních skupin osob, judikaturou Soudu vyčleněných z obecného chápání svobody projevu, jako jsou například děti, vězni, mentálně hendikepovaní apod.

Stejně tak mohou zde předkládané informace pomoci v praxi, např. pracovníkům státních orgánů ke správnému prosazování pravomocí jimi reprezentovaných státních orgánů, střetnou-li se vzájemně se svobodou projevu novináře apod. Smělým přáním by pak mohla být idea použití poznatků získaných touto prací při přípravě dalších právních nástrojů sloužících k ochraně základních lidských práv a svobod, podobně jak tomu činí Úmluva, i v neevropských oblastech světa. Neboť lidstvo jako celek má stále ještě co zlepšovat.

6. Summary

“Freedom of expression constitutes one of the essential foundations of a democratic society and one of the basic conditions for its progress and for each individual’s self-fulfilment.”³²⁰ A journalist is a person who tests the above mentioned statement through his work almost every day. “Although journalists, or the media for that matter, are not mentioned in paragraph 1 of Article 10 of the European Convention on Human Rights, which is devoted to freedom of expression, a great deal of the case-law of the European Court of Human Rights concerns journalists and the proper functioning of the mass media. Media professionals are typically the main beneficiaries of a liberal freedom of expression regime. When States decide to clamp down on freedom of expression the journalists are the first to be affected. In this body of case-law the Court has laid down several principles that apply in cases concerning journalists and the media.”³²¹

This thesis entitled *Journalists’ Freedom of Expression in the Light of European Convention on Human Rights*³²² and *Case Law of European Court of Human Rights*³²³ reacts on fact that this subject-matter has not been so far systematically analysed in Czech written literature. The intention of this paper was to fulfill the gap because it is undisputed that journalists’ freedom of expression is in the world of present days important and could be very powerful.

At the beginning the author sets hypothesis that interpretation and application of Art. 10 of the ECHR with regard to journalists are problematic for the Contracting States. Further it deals with the definition of terms essential for scholarly and exact analysis of the topic. Firstly, the freedom of expression in general and term journalist were examined. The term journalist is further specified and explained in the activity level, where features as newness, authorship, truthfulness and actuality were mentioned, the result level and the institution level formed by its functions, which are the function of forum, information, acceleration and supervision. Journalists are also described as an element fellow-creating specific institutional system.

³²⁰ Perna v. Italy judgment of 6 May 2003, Appl. No. 48898/99, s. 19, § 39

³²¹ The Media Division, Directorate General of Human Rights, Council of Europe. Journalistic freedoms [cited 13th March 2009]. Available from <http://www.humanrights.coe.int/Media/topics/journalistic%20freedoms/main.htm>

³²² Hereinafter “ECHR”

³²³ Hereinafter “Court”

The middle part of the work is focused on the ECHR from the point of view of journalists. The position of freedom of expression in the ECHR is discussed and an analysis of Art. 10 of the ECHR is given. After that, conditions justifying interference with journalists' freedom of expression are outlined.

The first one is the prescription interference by law. For fulfillment of this requirement it is necessary to answer successfully whether the domestic legal system sanctions the infraction, the legal provision is accessible to the citizen, the legal provision is sufficiently precise to enable the citizen reasonably foresee the consequences entailed by legal provision and whether the law provide effective safeguards against arbitrary interference with journalists freedom of expression.

The second condition is a necessity in democratic society, which could be fragmented into three levels. These levels are the nature of democratic society, burden of proof in the light of proportionality and the margin of appreciation.

The third condition which is necessary to fulfill to justify interference with journalists' freedom of expression is legitimate aim. The legitimate aims have been enumerated and classified. A short look at the interference with journalists' freedom of expression from real life is also given.

The final part of this thesis deals with case law created by the Court and is pivot for understanding how journalists' freedom of expression is protected under the ECHR in reality. Attention is given to admissibility of journalist complaint, but the most important in this chapter was the analysis of cases which were chosen to further examination as models of various types of features, together creating journalists' freedom of expression as a whole.

The first important feature dealt with journalists and presentation of ideas of others. Under this chapter *Dyundin v. Russia*³²⁴ and *Jersild v. Denmark*³²⁵ cases were analysed.

³²⁴ *Dyundin v. Russia* judgment of 14 October 2008, Appl. No. 37406/03

³²⁵ *Jersild v. Denmark* judgment of 23 September 1994, A 298

The relation between the journalist and the severity of the penalty was explained in *Mahmudov and Agazade v. Azerbaijan*³²⁶ and *Tammer v. Estonia*³²⁷ cases.

Thoma v. Luxembourg,³²⁸ *Pedersen and Baadsgaard v. Denmark*³²⁹ and *Selistö v. Finland*³³⁰ cases show how the requirement of good faith must be involved in journalists' work.

The *Janowski v. Poland*³³¹ case shows that a mere fact of being a journalist by profession does not guarantee the claim to journalistic freedoms.

*Oberschlick v. Austria*³³² and *Feldek v. Slovakia*³³³ cases dealt with differences between the statement of facts and a value judgment. Next feature of these cases was finding out how the right to protect the reputation of politicians should be treated when journalists' freedom of expression is at stake.

The journalists' right to impart information was stressed in *Obukhova v. Russia*³³⁴ and *Cumpana and Mazare v. Romania*³³⁵ cases.

Finally, *Goodwin v. United Kingdom*³³⁶ and *Roemen and Schmit v. Luxembourg*³³⁷ cases dealt with the protection of journalists' sources of information.

“Although the press must not overstep certain bounds, in particular in respect of the reputation and rights of others, its duty is nevertheless to impart information and ideas on all matters of public interest. The Court has stressed that the media must have freedom to decide in which form to present journalistic material, saying that the "journalistic freedom also covers possible recourse to a degree of exaggeration, or even provocation". The Court has also found that "the protection of journalistic sources is one of the

³²⁶ *Mahmudov and Agazade v. Azerbaijan* judgment of 18 December 2008, Appl. No. 35877/04

³²⁷ *Tammer v. Estonia* judgment of 6 February 2001, Appl. No. 41205/98

³²⁸ *Thoma v. Luxembourg* judgment of 29 March 2001, Appl. No. 38432/97

³²⁹ *Pedersen and Baadsgaard v. Denmark* judgment of 17 December 2004, Appl. No. 49017/99

³³⁰ *Selistö v. Finland* judgment of 16 November 2004, Appl. No. 56767/00

³³¹ *Janowski v. Poland* judgment of 21 January 1999, Appl. No. 25716/94

³³² *Oberschlick v. Austria* judgment of 23 May 1991, A 204

³³³ *Feldek v. Slovakia* judgment of 12 July 2001, Appl. No. 29032/95

³³⁴ *Obukhova v. Russia* judgment of 8 January 2009, Appl. No. 34736/03

³³⁵ *Cumpana and Mazare v. Romania* judgment of 17 December 2004, Appl. No. 33348/96

³³⁶ *Goodwin v. Great Britain* judgment of 27 March 1996, Appl. No. 17488/90

³³⁷ *Roemen and Schmit v. Luxembourg* judgment of 25 February 2003, Appl. No. 51772/99

basic conditions of press freedom". Although the Court has stressed the need to give extensive protection to journalists, it has also underlined their duties and responsibilities. Thus, it said in a recent case that Article 10 "protects journalists' rights to divulge information on issues of general interest provided that they are acting in good faith and on an accurate factual basis and provide "reliable and precise" information in accordance with the ethics of journalism."³³⁸

In the conclusion, the author stated that hypothesis "interpretation and application of Art. 10 of the ECHR with regard to journalists are problematic for the Contracting States" was verified. Finally, the ways how to use collected information were explained.

³³⁸ The Media Division, Directorate General of Human Rights, Council of Europe. Journalistic freedoms [cited 13th March 2009]. Available from <http://www.humanrights.coe.int/Media/topics/journalistic%20freedoms/main.htm>

7. Seznam literatury

Monografie

- ADDO, M. K. *Freedom of expression and the Criticism of Judges : A Comparative Study of European Legal Standards*. Aldershot : Dartmouth, 2000
- BARENDT, E. *Freedom of Speech*. 2nd edition. New York : Oxford University Press, 2007
- BARTOŇ, M. *Svoboda projevu a její meze v právu ČR*. Praha : Linde, 2002
- BATCHELOR, T. S., TRIER, T., MCHANGAMA, J. *Materials for the Course International Human Rights Law 1*. Copenhagen : The University of Copenhagen, 2005
- BATCHELOR, T. S., TRIER, T., MCHANGAMA, J. *Materials for the Course International Human Rights Law 2*. Copenhagen : The University of Copenhagen, 2005
- BERGER, V. *Judikatura Evropského soudu pro lidská práva*. Praha : IFEC, 2003
- BLECHA, I. *Filosofie – základní problémy*. 2 vydání, Olomouc : FIN, 1996
- COOK, T. E. *Making Laws and Making News: Media Strategies in the U. S. House of Representatives*. Washington D.C. : The Brookings Institution Press, 1989
- ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. Praha : Eurolex Bohemia, 2003
- EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS *Evropský soud pro lidská práva. Historický přehled, organizace a řízení před ním*. Informační dokument vydaný tajemníkem Evropského soudu pro lidská práva. Štrasburk : 2003
- FENWICK, H. *Civil Liberties and Human Rights*. 4th edition. London : Cavendish Publishing, 2007

- FENWICK, H., DAVIS, H. *Civil Liberties and Human Rights*. 3rd edition. London : Cavendish Publishing, 2004
- FILIP, J. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. 2. vydání. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 2001
- FLÉGL, V. *Významné mezinárodní dokumenty k ochraně lidských práv*. Praha : C. H. Beck, 1998
- FUCHS, J. *Filosofie 2. Kritický problém pravdy*. Praha : Krystal OP, 1995
- GREER, S. *The Exceptions to Articles 8 to 11 of the European Convention on Human Rights*. Strasbourg : Council of Europe Publishing, 1997
- GROSSBERG, L., WARTELLA, E., WHITNEY, D. Ch., WISE, J. M. *Mediamaking: Mass Media in a Popular Culture*. London : Sage Publications, 2006
- HERCZEG, J. *Meze svobody projevu*. Praha : Orac, 2004
- HUBÁLKOVÁ, E. *Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika: judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva*. Praha : Linde, 2003
- CHUTNÁ, M., JÍLEK, D. *Lidská práva v mezinárodních dokumentech*. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 1994
- JENSEN, K. *A Handbook of Media and Communication Research: Qualitative and Quantitative Methodologies*. London : Routledge, 2002
- JOWELL, J. L., COOPER, J. *Understanding Human Rights Principles*. Oxford : Hart Publishing, 2001
- KNAPP, V. *Teorie práva*. Praha : C. H. Beck, 1995
- KRČMOVÁ, M. *Fonetika a fonologie*. Brno : Masarykova univerzita, 2007
- MAGEE, J. J. *Freedom of Expression*. London : Greenwood Press, 2002
- MARKS, S., CLAPHAM, A. *International Human Rights Lexicon*. New York : Oxford University Press, 2005

- MARTIN, F. F. *International Human Rights and Humanitarian Law: Treaties, Cases and Analysis*. Cambridge : Cambridge University Press, 2006
- McLUHAN, M. *Understanding Media*. London : Routledge, 2001
- McNAIR, B. *Sociologie žurnalistiky*. Praha : Portál, 2004
- OVEY, C., WHITE, R. *The European Convention on Human Rights*. 4th edition. New York : Oxford University Press, 2006
- PERSE, E. M. *Media Effects and Society*. New Jersey : Lawrence Erlbaum Associates, 2001
- POTOČNÝ M., ONDŘEJ J. *Mezinárodní právo veřejné, zvláštní část*. 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006
- REIFOVÁ, I. a kol. *Slovník mediální komunikace*. Praha : Portál, 2004
- SIEBERT, F. S., PETERSON, T., SCHRAMM, W. *Four Theories of Press: The Authoritarian, Libertarian, Social Responsibility and Soviet Communist Concepts of what the Press should be and do*. 2nd edition, Urbana : University of Illinois Press, 1963
- SMITH, R. *Textbook on International Human Rights*. 2nd edition. Oxford : Oxford University Press, 2005
- STONE, R. *Textbook on Civil Liberties & Human Rights*. 5th edition. Oxford : Oxford University Press, 2004
- SUDRE, F. *Mezinárodní a evropské právo lidských práv*. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 1997
- ŠTURMA, P. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2003
- Van NIEKERK, B. *The Cloistered Virtue : Freedom of Speech and the Administration of Justice in the Western World*. New York : Praeger, 1987
- WAHL-JORGENSEN, K., HANITZSCH, T. *The Handbook of Journalism Studies*. London : Routledge, 2008

Články

- ALONZO, S. *Tsjechische media leven in roman van Kafka* Handelsblad. 1.4.2009, s. 5
- BERNEGGER, S. *Článek 10 Úmluvy o lidských právech a case-law tvořené Evropským soudem pro lidská práva*. *Evropské a mezinárodní právo*, 1995, č. 3, s. 13-25
- GÜTTLER, V. *K otázce svobody projevu a informací ve smyslu čl. 10 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod*. *Právní praxe*, 1996, č. 4, s. 201-207
- HUBÁLKOVÁ, E. *Stručná rukojeť českého advokáta k Evropské úmluvě o lidských právech*. *Bulletin advokacie*, 2000, zvláštní č. – říjen, s. 1-236
- JUNGWIERT, B. *Věc Incal proti Turecku*. *Soudní judikatura. Přehled rozsudků Evropského soudu pro lidská práva*. 1998, č. 5, s. 112-118
- JUNGWIERT, B. *Věc Lehideux a Isorni proti Francii*. *Soudní judikatura. Přehled rozsudků Evropského soudu pro lidská práva*. 1999, č. 2, s. 25-30
- JUNGWIERT, B. *Věc Janowski proti Polsku*. *Soudní judikatura. Přehled rozsudků Evropského soudu pro lidská práva*. 1999, č. 5, s. 102-105
- JUNGWIERT, B. *Věc Fressoz a Roire proti Francii*. *Soudní judikatura. Přehled rozsudků Evropského soudu pro lidská práva*. 1999, č. 5, s. 97-102
- JUNGWIERT, B. *Věc Thoma proti Lucembursku*. *Soudní judikatura. Přehled rozsudků Evropského soudu pro lidská práva*. 2002, č. 1, s. 17-24
- JUNGWIERT, B. *Věc Nilsen a Johnsen proti Norsku*. *Soudní judikatura. Přehled rozsudků Evropského soudu pro lidská práva*. 2000, č. 1, s. 37-44
- KOLÁČKOVÁ, J. *Věc Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VGT) proti Švýcarsku*. *Soudní judikatura. Přehled rozsudků Evropského soudu pro lidská práva*. 2007, č. 6, s. 347-356

- KOSAŘ, D. *Meze kritiky veřejně činných osob*. Právní fórum, 2005, č. 6, s. 55-58
- KOSAŘ, D. *Věc Leyla Sahin proti Turecku*. Soudní judikatura. Přehled rozsudků Evropského soudu pro lidská práva. 2006, č. 1, s. 17-33
- KOSAŘ, D. *Věc Kobenter a Standard Verlags GmbH proti Rakousku*. Soudní judikatura. Přehled rozsudků Evropského soudu pro lidská práva. 2007, č. 1, s. 32-41
- KOSAŘ, D. *Věc I. A. proti Turecku*. Soudní judikatura. Přehled rozsudků Evropského soudu pro lidská práva. 2007, č. 1, s. 25-31
- LOVRITŠ, M. *Věc Backes proti Lucembursku*. Soudní judikatura. Přehled rozsudků Evropského soudu pro lidská práva. 2009, č. 1, s. 21-35
- LÖFFLEROVÁ, A. *Věc Bladet Tromsø a Stensaas proti Norsku*. Soudní judikatura. Přehled rozsudků Evropského soudu pro lidská práva. 1999, č. 7-8, s. 166-170
- LÖFFLEROVÁ, A. *Věc Bergens Tidende a další proti Norsku*. Soudní judikatura. Přehled rozsudků Evropského soudu pro lidská práva. 2000, č. 5, s. 227-233
- MALENOVSKÝ, J. *Nad statistikami Evropského soudu pro lidská práva = En marge des statistiques de la Cour Européenne des Droits de l'Homme*. Právník. 2001, č. 8, s. 741-758
- MALENOVSKÝ, J. *Nově demokratické státy Evropy a 14. protokol: Klíkatá, ale správná cesta k adjustaci desynchronizovaného mechanismu*. Právník. 2006, č. 6, s. 601-646
- MAREJČÍK, L'. *Věc Zacharov proti Rusku*. Soudní judikatura. Přehled rozsudků Evropského soudu pro lidská práva. 2006, č. 6, s. 363-367
- MARKOVÁ, I. *Věc Perna proti Itálii*. Soudní judikatura. Přehled rozsudků Evropského soudu pro lidská práva. 2003, č. 3, s. 129-137
- MOLEK, P. *Věc Halis proti Turecku*. Soudní judikatura. Přehled rozsudků Evropského soudu pro lidská práva. 2006, č. 3, s. 186-192

- MORAVEC, O. *Redakční tajemství v České republice perspektivou judikatury Evropského soudu pro lidská práva*. Jurisprudence. 2006, č. 3, s. 22-27
- REPÍK, B. *Z rozhodnutí Evropského soudu lidských práv (o svobodě projevu)*. Právní praxe, 1993, č. 7, s. 432-438
- SACHR, T., KUNDRA, O., ŠIMEČKA, M. M. *Média se bouří* Respekt. 2009, č. 9, s. 16 – 20
- TÓTHOVÁ, H. *Věc Hachette Filipacchi Associés proti Francii*. Soudní judikatura. Přehled rozsudků Evropského soudu pro lidská práva. 2007, č. 5, s. 257-270
- ZEMAN, M. *Věc Hrico proti Slovensku*. Soudní judikatura. Přehled rozsudků Evropského soudu pro lidská práva. 2004, č. 5, s. 291-300
- ZEMAN, M. *Věc Pedersen a Baadsgaard proti Dánsku*. Soudní judikatura. Přehled rozsudků Evropského soudu pro lidská práva. 2005, č. 1, s. 28-46
- ZEMAN, M. *Věc Selistö proti Finsku*. Soudní judikatura. Přehled rozsudků Evropského soudu pro lidská práva. 2005, č. 2, s. 87-99
- ŽONDRA, M. *Věc Sanocki proti Polsku*. Soudní judikatura. Přehled rozsudků Evropského soudu pro lidská práva. 2007, č. 6, s. 317-327
- ŽONDRA, M. *Věc Štefanec proti České republice*. Soudní judikatura. Přehled rozsudků Evropského soudu pro lidská práva. 2006, č. 4, s. 217-224
- ŽONDRA, M. *Věc Dammann proti Švýcarsku*. Soudní judikatura. Přehled rozsudků Evropského soudu pro lidská práva. 2006, č. 4, s. 241-251

Elektronické zdroje

- Czwitkowitzs, T. Tlačový zákon: Finále bez dohody [citováno 28.3.2008]. Dostupný z <http://medialne.etrend.sk/tlac/clanok.php?clanok=4718>
- Dudek, P. Čtenáře slovenských novin čeká překvapení: prázdné titulní stránky [citováno 27.3.2008]. Dostupný z <http://zpravy.idnes.cz/ctenare-slovenskych->

novin-ceka-prekvapeni-prazdne-titulni-stranky-1p8-
/zahranicni.asp?c=A080326_221738_zahranicni_zra

- HUDOC – databáze judikatury Evropského soudu pro lidská práva:
<http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/hudoc>
- Stránky Evropského soudu pro lidská práva: <http://www.echr.coe.int/>
- Informační kancelář Rady Evropy: <http://www.radaevropy.cz>
- Petr, J. T. Vesecká a Vondráčková [citováno 1.3.2009], Dostupný z
http://sklenenykostel.net/joomla/index.php?option=com_content&task=view&id=1217&Itemid=29
- Reifová, I. Žurnalistika – slovníkové heslo. [citováno 22.2.2008]. Dostupný z
<http://www.mediar.cz/www/index.php?pid=3&id=1605>
- Štráfěldová, M. Vondráčková chce zažalovat Českou republiku ve Štrasburku [citováno 1.3.2009]. Dostupný z <http://www.radio.cz/cz/clanek/64673>
- Šutková, V., Zsillerová, M. Ministerstvo brání odpověď účelovo [citováno 28.3.2008]. Dostupný z <http://www.sme.sk/c/3797890/Ministerstvo-brani-odpoved-ucelovo.html>
- The Media Division, Directorate General of Human Rights, Council of Europe. Journalistic freedoms [citováno 13.3.2009]. Dostupný z <http://www.humanrights.coe.int/Media/topics/journalistic%20freedoms/main.htm>
- University of Copenhagen: <http://www.jur.ku.dk/internationalhumanrightslaw/>
- Voorhoof. D., European Court of Human Rights : The journalist's sources protected by Article 10 of the European Convention on Human Rights [citováno 26.2.2009]. Dostupný z <http://merlin.obs.coe.int/iris/1996/4/article4.en.html>
- Wikipedia: <http://en.wikipedia.org/wiki/Journalist> a
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Novin%C3%A1%C5%99>

Právní předpisy

- ústavní zákon č. 23/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 209/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 46/2000 Sb., ve znění pozdějších předpisů

Doporučení a důvodová stanoviska Výboru ministrů Rady Evropy

- Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy R (2000) 7
- Důvodové stanovisko k Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy R (2000) 7

Nálezy Ústavního soudu

- Nález Ústavního soudu z 27.9.2005, sp. zn. I. ÚS 394/04

Judikatura Evropského soudu pro lidská práva

- Association Ekin v. Francie rozsudek z 17.7.2001, Appl. No. 39288/98
- Autronic AG v. Švýcarsko rozsudek z 22.5.1990, A 178
- Backes v. Lucembursko rozsudek z 8.7.2008, Appl. No. 24261/05
- Barfod v. Dánsko rozsudek z 22.2.1989, A 149
- Barthold v. Spolková Republika Německo rozsudek z 25.3.1985, A 90
- Bergens Tidende a další v. Norsko rozsudek z 2.5.2000, Appl. No. 26132/95
- Bladet Tromsø and Stensaas v. Norsko rozsudek z 20.5.1999, Appl. No. 21980/93
- Bosphorus Airways v. Irsko rozsudek z 30.6.2005, Appl. No. 45036/98
- Castells v. Španělsko rozsudek z 23.4.1992, A 236
- Ceylan v. Turecko rozsudek z 8.7.1999, Appl. No. 23556/94
- Colombani v. Francie rozsudek z 25.6.2002, Appl. No. 51279/99
- Cumpăna a Mazare v. Rumunsko rozsudek z 17.12.2004, Appl. No. 33348/96
- Dalban v. Rumunsko rozsudek z 28.9.1999, Appl. No. 28114/95
- Dammann v. Švýcarsko rozsudek ze dne 25.4.2006, Appl. No. 77551/01
- De Cubber v. Belgie rozsudek z 26.10.1984, A 86

- De Haes a Gijssels v. Belgie rozsudek z 24.2.1997, Appl. No. 19983/92
- Delcourt v. Belgie rozsudek z 17.1.1970, A 11
- Dyundin v. Rusko rozsudek z 14.10.2008, Appl. No. 37406/03
- Ernst a další v. Belgie rozsudek z 15.7.2003, Appl. No. 33400/96
- Feldek v. Slovensko rozsudek z 12.7.2001, Appl. No. 29032/95
- Feridun Yazar v. Turecko rozsudek z 23.9.2004, Appl. No. 42713/98
- Fressoz a Roire v. Francie rozsudek z 21.1.1999, Appl. No. 29183/95
- Godlevskiy v. Rusko rozsudek z 23.10.2008, Appl. No. 14888/03
- Goodwin v. Velká Británie rozsudek z 27.3.1996, Appl. No. 17488/90
- Grinberg v. Rusko rozsudek z 21.7.2005, Appl. No. 23472/03
- Groppera Radio AG v. Švýcarsko rozsudek z 28.3.1990, A 173
- Halford v. Velká Británie rozsudek z 25.6.1998, Appl. No. 20605/92
- Hrico v. Slovensko rozsudek z 20.7.2004, Appl. No. 49418/99
- Huvig v. Francie rozsudek z 24.4.1990, A 176-B
- Chernyscheva v. Rusko rozsudek z 10.6.2004, Appl. No. 77062/01
- I. A. v Turecko rozsudek z 13.9.2005, Appl. No. 42571/98
- Incal v. Turecko rozsudek z 9.6.1998, Appl. No. 22678/93
- Informationsverein Lentia v. Rakousko rozsudek z 24.11.1993, A 276
- Janowski v. Polsko rozsudek z 21.1.1999, Appl. No. 25716/94
- Jersild v. Dánsko rozsudek z 23.9.1994, A 298
- Jerusalem v. Rakousko rozsudek z 27.2.2001, Appl. No. 26958/95
- Karman v. Rusko rozsudek z 14.12.2006, Appl. No. 29372/02
- Klass v. Spolková Republika Německo rozsudek z 6.9.1978, A 28
- Kobenter a Standard Verlags Gmbh v. Rakousko rozsudek z 2.11.2006, Appl. No. 60899/00
- Krasulya v. Rusko rozsudek z 22.2.2007, Appl. No. 12365/03

- Kruslin v. Francie rozsudek z 24.4.1990, A 176-B
- Kwiecien v. Polsko rozsudek z 9.1.2007, Appl. No. 51744/99
- Kyprianou v. Kypr rozsudek z 15.12.2005, Appl. No 73797/01
- Leander v. Švédsko rozsudek z 26.3.1987, A 116
- Lehideux a Isorni v. Francie rozsudek z 23.9.1998, Appl. No. 24662/94
- Lešník v. Slovensko rozsudek z 11.3.2003, Appl. No. 35640/97
- Lindon, Otchakovsky-Laurens a July v. Francie, rozsudek z 22.10.2007, Appl. Nos. 21279/02 a 36448/02
- Lingens v. Rakousko rozsudek z 8.7.1986, A 103
- Mahmudov a Agazade v. Ázerbájdžán rozsudek z 18.12.2008, Appl. No. 35877/04
- Malone v. Velká Británie rozsudek z 2.8.1984, A 82
- News Verlags GmbH & Co. KG v. Rakousko rozsudek z 11.1.2000, Appl. No. 31457/96
- Oberschlick v. Rakousko rozsudek z 23.5.1991, A 204
- Observer a Guardian v. Velká Británie rozsudek z 26.11.1991, A 216
- Obukhova v. Rusko rozsudek z 8.1.2009, Appl. No. 34736/03
- Open Door and Dublin Well Woman v. Irsko rozsudek z 29.10.1992, A 246
- Otto-Preminger Institut v. Rakousko rozsudek z 20.9.1994, A 295-A
- Pedersen a Baadsgaard v. Dánsko rozsudek z 17.12.2004, Appl. No. 49017/99
- Perna v. Itálie rozsudek z 6.5.2003, Appl. No. 48898/99
- Prager a Oberschlick v. Rakousko rozsudek z 26.4.1995, A 313
- Refah Partisi (The Welfare Party) v. Turecko rozsudek z 13.2.2003, Appl. Nos. 41340/98, 41342/98, 41343/98 a 41344/98
- Roemen a Schmit v. Lucembursko rozsudek z 25.2.2003, Appl. No. 51772/99

- Sabou a Pircalab v. Rumunsko rozsudek z 28.9.2004, Appl. No. 46572/99
- Sanocki v. Polsko rozsudek z 17.7.2007, Appl. No. 28949/03
- Selistö v. Finsko rozsudek z 16.11.2004, Appl. No. 56767/00
- Scharsach a News Verlagsgesellschaft mbH v. Rakousko rozsudek z 13.11.2003, Appl. No. 39394/98
- Silver v. Velká Británie rozsudek z 25.3.1983, A 61
- Skalka v. Polsko rozsudek z 27.5.2003, Appl. No. 43425/98
- Slivenko v. Litva rozsudek z 9.10.2003, Appl. No. 48321/99
- Steur v. Nizozemí rozsudek z 28.10.2003, Appl. No. 39657/98
- Streletz, Kessler a Krenz v. Německo rozsudek z 22.3.2001, Appl. Nos. 34044/96, 35532/97 a 44801/98
- Sunday Times v. Velká Británie rozsudek z 26.4.1979, A 30
- Sürek a Özdemir v. Turecko rozsudek z 8.7.1999, Appl. Nos. 23927/94 a 24277/94
- Štefanec v. Česká republika rozsudek z 18.7.2006, Appl. No. 75615/01
- Tammer v. Estonsko rozsudek z 6.2.2001, Appl. No. 41205/98
- Temel a ostatní v. Turecko rozsudek z 3.3.2009, Appl. No. 36458/02
- Thoma v. Lucembursko rozsudek z 29.3.2001, Appl. No. 38432/97
- Thorgeir Thorgeirson v. Island rozsudek z 25.6.1992, A 239
- Tillack v. Belgie rozsudek z 27.11.2007, Appl. No. 20477/05
- Unabhängige Initiative Informationsvielfalt v. Rakousko rozsudek z 26.2.2002, Appl. No. 28525/95
- United Communist Party of Turkey v. Turecko rozsudek z 30.1.1998 Appl. No. 19392/92
- Wille v. Lichtenštejnsko rozsudek z 28.10.1999, Appl. No. 28396/95

Klíčová slova

Svoboda projevu novinářů, Evropská úmluva o lidských právech, Evropský soud pro lidská práva.

Journalists' freedom of expression, European Convention on Human Rights, European Court of Human Rights.

Obsah

1. Úvod	4
2. Novinář a svoboda projevu obecně	7
2.1 Pojem svoboda projevu	7
2.2 Pojem novinář	9
2.2.1 Žurnalistika v rovině aktivity	11
2.2.2 Žurnalistika v rovině rezultativní	15
2.2.3 Žurnalistika v rovině institucionální	15
2.2.4 Žurnalistika a společenský systém	18
2.2.5 Novinář v relaci s Evropskou úmluvou	19
3. Úmluva a svoboda projevu novináře	20
3.1 Pozice práva na svobodu projevu v Úmluvě	20
3.2 Analýza článku 10 Úmluvy z hlediska svobody projevu novináře ...	21
3.2.1 Soulad s právem	23
3.2.2 Nezbytnost v demokratické společnosti	25
3.2.3 Účel zásahu do práva novináře na svobodu projevu	28
3.3 Pohled z praxe na zásahy do novinářova práva na svobodu	30
4. Svoboda projevu novináře a judikatura ESLP	34
4.1 Pojem judikatura Evropského soudu pro lidská práva	34
4.2 Přípustnost novinářovy stížnosti	37
4.3 Klíčovost judikatury a její rozbor	38
4.4 Novinář a prezentace názorů jiných	41
4.4.1 Dyundin v. Rusko	42
4.4.2 Jersild v. Dánsko	49
4.5 Novinář a tvrdost postihu	52
4.5.1 Mahmudov a Agazade v. Ázerbájdžán	54
4.5.2 Tammer v. Estonsko	58
4.6 Novinář a požadavek dobré víry	61
4.6.1 Thoma v. Lucembursko	62
4.6.2 Pedersen a Baadsgaard v. Dánsko	64
4.6.3 Selistö v. Finsko	68
4.7 Novinářova svoboda projevu mimo rámec daný povoláním	70
4.7.1 Janowski v. Polsko	71
4.8 Novinář a povinnost důkazu výroků	76
4.8.1 Oberschlick v. Rakousko	79
4.8.2 Feldek v. Slovensko	81
4.9 Novinář a právo informovat	84
4.9.1 Obukhova v. Rusko	87

4.9.2	Cumpana a Mazare v. Rumunsko.....	91
4.10	Novinář a novinářské zdroje	97
4.10.1	Goodwin v. Velká Británie.....	101
4.10.2	Roemen a Schmit v. Lucembursko	107
5.	Závěr.....	111
6.	Summary	114
7.	Seznam literatury	118
	Monografie.....	118
	Články.....	121
	Elektronické zdroje	123
	Právní předpisy.....	124
	Doporučení a důvodová stanoviska Výboru ministrů Rady Evropy.....	125
	Nálezy Ústavního soudu.....	125
	Judikatura Evropského soudu pro lidská práva	125
	Klíčová slova	129
	Obsah.....	130